

1918

Minä olin siellä

ELÄMÄÄ SODAN AIKANA

Jag var där

LIVET UNDER KRIGET

Suomi
Finland
100

1918

Minä olin siellä. Elämää sodan aikana

Jag var där. Livet under kriget

- Opettajalle – Till läraren 4
Miten tutkin arkistoaineistoja?
– Hur jobbar jag med arkivmaterial? 5
- 1. SISÄLLISSODAN TAUSTAA –
BAKGRUNDEN TILL INBÖRDESKRIGET 7**
- Tie sotaan – Vägen till kriget 8
Sisällissodan aikajana
– Tidslinje för inbördeskriget 10
- Suomen kansalle!
Till Finlands folk! 12**
- 2. SODAN ARKI – KRIGETS VARDAG 17**
- Lähteiden kriittinen tarkastelu –
Kritisk granskning av källor 19
- Uusi mökki ja oikeat ikkunat 20**
- De röda kom och tog alltsammans 22**
- Se oli jännittävää meidän
kakaröitten mielestä 24**
- Pommeja ja ruumiita kotikaduilla 26**
- Tonåring under inbördeskriget 28**
- Ruokapula – Matbristen 30**
- 3. RINTAMALLA – VID FRONTEN 33**
- Tulkintojen tekeminen lähteiden
perusteella – Att tolka källor 35
- Sjuksyster vid fronten 36**
- Väinön viimeiset kirjeet 40**
- Röda och vita hjältar 42**
- Taistelun tuhoja ja väsymystä 45**
- Sotatoimet eivät mitään
lastenleikkiä olleetkaan 46**
- Naiskaartilaiset haluavat
olla tasavertaisia 48**
- Elämää rintamalla
– Livet vid fronten 50**
- 4. TERRORI JA VANKILEIRIT –
TERROR OCH FÅNGLÄGER 53**
- Eläytyminen ja historiallinen empatia
– Inlevelse och historisk empati 55
- Skjuten bakifrån med
fyra gevärsskott 56**
- Erään punakaartilaisen
muistot 58**
- Ha vi gjort vad vi kunnat
för dessa som ligga här? 62**
- Dömda och frigivna 64**
- Varför måste en bildad
person vara borgare och vit? 66**
- Kuolemaantuomittujen yö 68**
- Vankeudessa – I fångenskap 70**
- 5. SODAN JÄLKEEN – EFTER KRIGET 73**
- Nog med blodbad!
Jo riittää verilöyly! 74**
- Sodasta toipuminen –
Återhämtningen efter kriget 78
- Muistaminen – Minnen
och minneskunskap 80
- 1918 tänään – 1918 i dag 82
- Lähteet – Källor 84
Työryhmä – Arbetsgrupp 86

Vuonna 2017 juhlimme 100-vuotiaista Suomea ja vuonna 2018 muistamme sata vuotta sitten käytyä sisällissotaa. Vuosina 1917 ja 1918 suomalaiset kokivat ensin itsenäisyyden ja heti perään kansallisen onnettomuuden.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) ja Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) ovat tieteellisiä seuroja, jotka molemmat säilyttävät osaltaan kulttuuriperintöä, kansakunnan muistia sekä edistävätkä sen käyttöä ja käytettävyyttä. Kun mietimme osuuttamme merkkivuosien vietossa, päädyimme siihen, että tuomme ainutkertaisia vuoden 1918 arkistoaineistojamme nyky-suomalaisten, erityisesti koululaisten ulottuville.

Sisällissota on yhä arka ja juuri nyt ajankohtainen aihe. Tässä kirjassa tarkastelemme sitä suomalaisten yhteisenä kokemuksena, koska sisällissota kosketti kaikkia suomalaisia kielestä riippumatta. Yhteinen historiamme muodostuu monikielisestä ja moniäänisestä kulttuuriperinnöstämme. Se, että tämä kirja on kaksikielinen, on siis tietoinen valinta. Haluamme näin edistää suvaitsevaisuutta yli aate- ja kielirajojen. Tavoitteenamme on ymmärryksen lisääminen menneisyyttä kohtaan, mutta myös nyt sodan keskellä eläviä tai sotaa paossa olevia kohtaan.

Miten käytän kirjaa?

Tämä kirja sopii käytettäväksi peruskouluissa ja lukioissa esimerkiksi osana historian, äidinkielen sekä toisen kotimaisen kielen opetusta. Materiaali sopii myös peruskoulun monialaisen oppimiskokonaisuuden materiaaliksi sekä lukion teemaopintojen perustaksi. Opetussuunnitelmat painottavat taito-

ja ja laaja-alaista osaamista oppiaine-sisältöjen rinnalla. Nämä taidot liittyvät muun muassa ristiriitaisen tiedon käsittelyyn, kriittiseen tarkasteluun, argumentoimiseen, näkökulma-ajatteluun sekä aktiiviseen tiedon rakentamiseen.

Arkistoaineistot ovat erinomainen väline saada oivalluksia sekä harjoitella tulkintojen ja johtopäätösten tekemistä. Parhaimmillaan arkistoaineistojen kanssa työskentely on paitsi uutta tietoa synnyttävää, myös elämyksellistä ja tunteita herättävää tutkimista. Enemmän kuin valmiita vastauksia ne tarjoavat mahdollisuuden ihmetellä ja kysyä itse.

1918 – Minä olin siellä on oppimateriaali, jonka tarkoitus on syventää oppimiskokemusta, lisätä ymmärrystä sisällissodan tulkinnoista ja rohkaita oppilaita muodostamaan lähteiden avulla perusteltuja näkemyksiä. Kirja on jaettu viiteen päälukuun. Tehtävät ohjaavat tarkastelemaan aineistoja tietyistä näkökulmasta, mutta yksittäiset dokumentit tehtävineen toimivat myös itsenäisesti. Pääluvun alussa on aina johdatus luvun teemaan sekä vinkkejä opettajalle arkistoaineistojen käyttämiseen opetuksessa.

Kirjan sisältämät arkistoaineistot ovat aikalaiskuvauksia kuten päiväkirjamerkintöjä, kirjeitä, lehtileikkeitä ja valokuvia sekä myöhemmin kirjoitettuja kuvauksia, joissa sisällissodan kokeneet muistelevat tapahtumia jälkepäin.

Tervetuloa arkistoaineistojen pariin!

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
Svenska litteratursällskapet i Finland

Kirja ja lisää arkistoaineistoja vuodesta 1918 on osoitteessa **1918.finlit.fi**

År 2017 firar vi det självständiga Finlands hundraårsjubileum och 2018 minns vi det inbördeskrig som inträffade för hundra år sedan. För finländarna innebär självständigheten 1917 en ny situation som 1918 kom att utvecklas till en nationell tragedi.

Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) och Finska Litteratursällskapet (SKS) är vetenskapliga sällskap som förvaltar Finlands kulturarv, värnar om nationens minne och gör det tillgängligt och användbart. När vi funderade på hur vi kan uppmärksamma märkesåren, enades vi om att ta fram vårt unika arkivmaterial om 1918 för dagens finländare med särskild tyngdpunkt på skoleleverna.

Inbördeskriget är ett känsligt ämne som är aktuellt just nu. I denna bok närmar vi oss kriget som en gemensam upplevelse för alla finländare, eftersom kriget berörde hela Finlands folk oberoende av modersmål. Vår gemensamma historia består av ett flerspråkigt kulturarv med många röster. Att boken är på två språk är därför ett medvetet val. Med tvåspråkigheten vill vi främja tolerans över ideologiska och språkliga gränser. Syftet är att skapa större förståelse för det förflutna, men också för de människor som i dag lever i eller flyr från krigshärjade länder.

Hur använder jag boken?

Den här boken lämpar sig för grundskolan och gymnasiet som en del av undervisningen i historia, modersmål eller det andra inhemska språket. Den passar också för helhetsskapande undervisning i grundskolan eller som utgångspunkt för temastudier i gymnasiet. Läroplanerna har som målsättning att utveckla olika kompetenser och övergripande kunskaper parallellt med direkta ämneskunskaper. Till dessa kompetenser hör bland annat förmågan att

förhålla sig till motstridig information, att kritiskt analysera texter, att argumentera, att betrakta saker ur olika perspektiv och aktivt bygga upp sin kunskap genom olika tillvägagångssätt.

Arkivkällor är ett utmärkt material för att träna den egna förmågan att göra tolkningar, dra egna slutsatser och få nya aha-upplevelser. Arbetet med arkivmaterial ger inte enbart ny kunskap utan är i bästa fall även en upplevelserik undersökning som väcker känslor. I stället för färdiga svar erbjuder arkivmaterialet en möjlighet till att själv reflektera och ställa frågor.

Boken 1918 – Jag var där är ett läromedel vars syfte är att ge en mer djupgående inlärningserfarenhet, få en större förståelse för olika tolkningar av inbördeskriget och uppmuntra eleven att med hjälp av källmaterialet bilda sig en egen underbyggd uppfattning om händelserna 1918. Boken är indelad i fem huvudkapitel. Genom uppgifterna närmar sig eleverna källorna ur en viss synvinkel men materialet och uppgifterna kan också användas fristående. I början av varje kapitel finns en introduktion till kapitlets tematik och tips till läraren om hur arkivmaterialet kan användas.

En del av arkivmaterialet i boken är från 1918, såsom dagböcker, brev, tidningsurklipp och fotografier. Också senare tillkommet material finns med, till exempel intervjuer med och minnesskildringar återgivna av personer som upplevt inbördeskriget.

Välkommen till källornas värld!

Svenska litteratursällskapet i Finland
Finska Litteratursällskapet

Boken och mer arkivmaterial om 1918 finns på adressen **1918.sls.fi**

MITEN TUTKIN ARKISTOAINEISTOJA?

Arkistoaineistoja voidaan käyttää lähteinä eli todistusaineistona menneiden aikojen elämästä. Kun lähteinä käytetään vanhoja tekstejä, lukemista saattavat vaikeuttaa vieraat sanat tai kirjoitusvirheet. Vanhojen tekstien tutkijan on hyvä hallita vieraita kieliä ja osata lukea vanhoja käsialoja. Arkistoaineistojen tutkija tarvitsee avukseen ennen kaikkea lähdekritiikkiä eli taitoa lukea, arvioida ja ymmärtää lähteiden sisältöä.

1. Selvitä, millainen **lähde** on kyseessä. Onko se esimerkiksi lehtijuttu, päiväkirjamerkintä, todistus vai kenties valokuva?
2. Selvitä, **kuka** (viranomaisen, kirjoittajan tai valokuvaajan nimi) on sen tehnyt ja **milloin** se on tehty.
3. Poimi lähteestä itsellesi **vieraat sanat ja ilmaiset** ja selvitä, mitä ne tarkoittavat.
4. Kiinnitä huomiota **yksityiskohtiin**. Mikä on mielestäsi kiinnostavaa? Onko siinä jotain, mitä et aiemmin tiennyt?
5. Yritä päätellä, **miksi** lähde on tehty ja **kenelle** se on tarkoitettu.
6. **Millaisessa tilanteessa** lähde on syntynyt?
7. Kenen **näkökulmasta** lähde on syntynyt? Miten näkökulma tulee esille sisällössä?
8. **Mitkä asiat jäivät askarruttamaan sinua?** Mistä voisit saada asiasta lisää tietoa?

HUR JOBBAR JAG MED ARKIVMATERIAL?

Arkivmaterial kan användas som källa, ett slags vittnesmål, för att förstå hur livet var förr. I äldre texter stöter man på främmande ord eller stavfel. Ofta måste man också kunna flera språk och tyda gamla handstilar. Den viktigaste kunskapen man behöver är ändå källkritik, alltså förmågan att läsa, bedöma och förstå källor.

1. Vilken typ av **källa** är det frågan om? Är det till exempel en tidningsartikel, en dagboksanteckning, ett intyg eller kanske ett fotografi?
2. **Vem** har skapat källan (namnet på myndigheten, skribenten eller fotografen) och **från vilken tid** är den?
3. Skriv upp **främmande ord och uttryck** och ta reda på vad de betyder.
4. Lägg märke till **detaljer**. Finns det något i källan som väcker ditt intresse? Berättar den något du inte visste?
5. Försök avgöra **varför** källan skapats och **vem** den riktar sig till.
6. Under **hurdana omständigheter** har källan kommit till?
7. Ur **vems synvinkel** är källan skriven? På vilket sätt kommer det fram i innehållet?
8. **Vilka frågor väckte källan hos dig?** Var kan du hitta mer information för att får svar på dina frågor?

Sisällissodan
taustaa

Bakgrunden
till inbördeskriget

Tie sotaan

1900-luvun alussa Suomessa elettiin nopeaa teollistumisen ja modernisoitumisen aikakautta. Lähes kaikkien elintaso parani verrattuna aikaisempiin sukupolviin. Tästä huolimatta suuri osa kansaa eli niukasti ja vain hyvin pieni osa oli vaurasta. Ero porvariston ja työväen välillä korostui. Jo vuoden 1905 suurlakon aikana perustettiin lyhytaikaiseksi jääneitä valkokaarteja ja punakaarteja järjestyksen pitoon. Työväenliikkeen kehittyessä vaatimukset köyhyydessä elävien olojen parantamisesta voimistuivat. Kun vuoden 1906 eduskuntaudistuksessa saatiin yleinen äänioikeus, eli myös työväestö, torpparit ja naiset pääsivät äänestämään valtiollisissa vaaleissa, kiihtyi keskustelua siitä, millaiseksi yhteiskuntaa pitäisi rakentaa.

Suomi oli ollut osa Venäjää vuodesta 1809. 1900-luvun alkuvuosia leimasivat Venäjän toimeenpanemat sortokaudet ja ensimmäinen maailmansota. Maailmansodan vaikutukset näkyivät Suomessa muun muassa Venäjän sotatarviketilauksina, jotka toivat työtä ja toimeentuloa, mutta myös monina sotaolojen ja tiukentuneen kontrollin tuomina ongelmina ja vaikeuksina. Ylioppilaspiireissä suunniteltiin Suomen irtautumista Venäjästä, minkä takia nuoria miehiä lähti salaa Saksaan sotilaskoulutukseen eli syntyi jääkäriliike. Kun Venäjän helmikuun 1917 vallankumouksessa keisari luopui kruunusta,

Suurlakko 1905. Mielenosoittajia Pohjoisesplanadilla Helsingissä. Storstrejken 1905. Demonstranter på Norra Esplanaden i Helsingfors. Helsingin kaupungin-museo/Helsingfors stadsmuseum.

Vägen till kriget

työväenliike halusi keskittää vallan eduskunnalle. Porvaristo taas pelkäsi työväenliikkeen vallan kasvua ja liian radikaaleja uudistuksia. Venäjän uudet vallanpitäjät pitivät kuitenkin Suomea edelleen tiukasti otteessaan. Etenkin työväenliike pettyi, kun se ei saanut siirrettyä ylintä valtaa eduskunnalle. Monet heille keskeiset uudistukset, kuten torppien eli vuokratilojen osto itsenäiseksi, oppivelvollisuus ja uskonnonvapaus jäivät toteutumatta.

Vastakkainasettelu voimistui ja vihapuhe yltyi. Kumpikin puoli lähti perustamaan ja aseistamaan omia kaartejaan. Oli epäselvää, kenelle ylin valta kuului. Venäjän lokakuun vallankumouksen jälkeen tilanne kiristyi. Marraskuun yleislakon aikana punakaartilaisien väkivaltaisuudet lisäsivät osapuolten välistä pelkoa ja vihaa. Joulukuussa 1917 senaatti julisti Suomen itsenäiseksi. Kahtiajakautuminen oli tosiasia. Sisällissota syttyi, kun punaiset aloittivat vallankumouksen Helsingissä 27.1.1918. Valkoinen senaatti oli paennut Vaasaan, josta tuli valkoisen Suomen pääkaupunki sodan ajaksi.

Monet punaiset kokivat käyvänsä lähinnä luokkasotaa, joka takaisi työväestölle paremman tulevaisuuden. Monet valkoiset taas kokivat sodan olevan lähinnä kansallinen vapaussota, jossa vastapuolella oli Venäjä ja vallankumous. Tällöin oli helppo nähdä punaiset itsenäisen Suomen vihollisina. Lähtökohdista ja näkökulmista riippuen sotaa on kutsuttu eri nimillä 2000-luvulle saakka. ■

Början av 1900-talets Finland levde man i industrialiseringens och moderniseringens snabba tidevarv. Levnadsstandarden förbättrades nästan för alla jämfört med tidigare generationer. Trots detta levde en stor del av befolkningen fortfarande under knappa omständigheter och bara en liten grupp var välbärgad. Avståndet mellan borgerliga och arbetare växte. Redan under storstrejken 1905 hade man grundat kortlivade vita och röda garden för att upprätthålla ordningen. I takt med att arbetarrörelsen växte, ökade kraven på att förbättra förhållandena för dem som levde i fattigdom. Genom lantdagsreformen 1906 infördes allmän rösträtt, vilket innebar att också arbetarna, torparna och kvinnorna fick rösta i statliga val. Detta resulterade i en intensiv diskussion om hur det framtida samhället skulle se ut.

Finland, som sedan 1809 varit en del av det ryska riket, drabbades i början av 1900-talet av både de så kallade ofärdsåren, förryskningsåtgärder som Ryssland utförde i Finland, och av första världskriget. För Finlands del betydde världskriget bland annat ryska beställningar av krigsutrustning, vilket gav arbete och inkomster åt finländarna, men krigsförhållandena och den skärpta kontrollen förde också med sig problem och svårigheter på många plan. I studentkretsar planerade man att frigöra Finland från Ryssland och unga män åkte i hemlighet till Tyskland för att få militärutbildning; så grundades jägarrörelsen. När den ryska kejsaren avgick under februarirevolutionen 1917 ville arbetarrörelsen koncentrera makten till lantdagen.

Borgarna var i sin tur rädda för att arbetarrörelsen skulle få mer makt och motsatte sig alltför radikala förändringar. De nya makthavarna i Ryssland höll fortfarande Finland i ett hårt grepp och speciellt inom arbetarrörelsen var man besviken över att lantdagen inte fått högsta makten. Därför blev flera reformer som var viktiga för arbetarrörelsen inte genomförda. Sådana reformer var bland annat allmän läroplikt, religionsfrihet och möjligheten för torparna att lösa in och omvandla den jord de arrenderade till självständiga jordbruk.

Motsättningarna och hatretoriken växte sig allt starkare. Bägge sidor grundade och beväpnade sina egna garden. Det var oklart vem som hade den högsta makten. Efter oktoberrevolutionen i Ryssland skärptes situationen ytterligare. Rödgardisternas våldsdåd under generalstrejken i november 1917 ökade rädslan och hatet på båda sidor. I december 1917 förklarade senaten Finland självständigt. Tudelningen i samhället hade då gått så långt att de röda utlyste revolution i Helsingfors 27.1.1918, vilket blev början på inbördeskriget. Den vita senaten hade flytt till Vasa, som blev det vita Finlands huvudstad under kriget.

Flera av de röda upplevde att de förde ett klasskrig, som skulle ge arbetarna en bättre framtid. Många vita upplevde å sin sida kriget som ett frihetskrig där motståndaren var Ryssland och revolutionen. På så sätt var det lätt att se de röda som motståndare till det självständiga Finland. Kriget har kallats vid olika namn ända fram till 2000-talet, beroende på utgångspunkt och synvinkel. ■

1917

Suomen väkiluku
Finlands befolkning 1918:

3,1

miljoonaa / miljoner

Rintama sodan alussa. Kartan paikkakunnat mainitaan kirjassa.
Karta över fronten i början av kriget. Orterna på kartan nämns i boken.

11.3.1917 Venäjän helmikuun vallankumous käynnistyy – Februarirevolutionen i Ryssland börjar

7.11.1917 Venäjän lokakuun vallankumous käynnistyy – Oktoberrevolutionen i Ryssland börjar

14.–20.11.1917 Yleislakko Suomessa – Generalstrejk i Finland

6.12.1917 Suomen eduskunta hyväksyy itsenäisyysjulistuksen – Finlands lantdag godkänner självständighetsförklaringen

Sodan nimet – Krigets namn

Vuoden 1918 sota – Kriget 1918

Vuoden 1918 tapahtumat – Händelserna 1918

Sisällissota – Inbördeskriget

Kansalaissota – Medborgarkriget

Vallankumous – Revolutionen

Vapaussota – Frihetskriget

Veljessota – Brödrakriget

Luokkasota – Klasskriget

Kapina – Upproret

Punakapina – Det röda upproret

Torpparikapina – Torparupproret

1918

Sodan ajankohta – Kriget pågick 27.1–15.5 1918

1919

9.–26.1.1918 Yksittäisiä kahakoita eri puolilla maata – Spridda sammandrabbningar runtom i landet

27.1.1918 Sisällissota syttyy – Inbördeskriget bryter ut

25.2.1918 Jääkärit saapuvat Saksasta Vaasaan – Jägarna anländer till Vasa från Tyskland

3.4.1918 Saksan armeijan maihinnousu Hangossa – Tyska armén landstiger i Hangö

16.3.–6.4.1918 Tampereen taistelu – Slaget om Tammerfors

10.–14.4.1918 Helsingin taistelu – Slaget om Helsingfors

24.–29.4.1918 Viipurin taistelu – Slaget om Viborg

toukokuun alkupuoli / början av maj 1918
Fellmannin pellon kokoamisleiri Lahdessa – Uppsamlinglägret på Fellmans åker i Lahtis

huhti–toukokuu / april–maj 1918
Punavankileirien perustaminen – Fängläger för röda krigsfångar grundas

5.5.1918 Viimeiset punaiset antautuvat – De sista röda kapitulerar

15.5.1918 Sisällissota päättyy, eduskunta kokoontuu, lähes kaikki työväenliikkeen kansanedustajat suljettu pois, vankileireillä yli 80 000 punaista – Inbördeskriget tar slut, lantdagen sammanträder, nästan alla arbetarrörelsens representanter utestängda, på fänglägren över 80 000 röda fångar

16.5.1918 Valkoisten voitonparaati Helsingissä – De vitas segerparad i Helsingfors

31.5.1918 Valtiorikosoikeuksien perustaminen – Domstolarna för statsförbrytelser grundas

18.6.1918 Alle kolmen vuoden tuomiota istuvat punavangit ehdonalaiseen, neljännnes vangeista vapautteen odottamaan oikeudenkäyntiä – Fångar som dömts till högst tre års straff blir villkorligt frigivna, en fjärdedel av fångarna blir frigivna i väntan på rättegång

elokuun alku / början av augusti 1918
Vankeja jäljellä noin 37 000 – Ca 37 000 fångar kvar

15.9.1918 Vankileirien uudelleenjärjestely, vankeja jäljellä noin 23 000 – Omorganisering av fånglägren, ca 23 000 fångar kvar

31.10.1918 Alle neljän vuoden tuomiota istuvat vangit (noin 10 000) ehdonalaiseen vapauteen – Fångar som dömts till högst fyra års straff (ca 10 000) blir villkorligt frigivna

7.12.1918 Alle kuuden vuoden tuomiota istuvat vangit (noin 6 500) ehdonalaiseen, muiden tuomioita alennetaan – Fångar som dömts till högst sex års straff blir villkorligt frigivna, straffen för de övriga fångarna sänks

VALKOISET – VITA

Suomen senaatti, suojeluskunnat, jääkärit, Saksan armeijan joukot, ruotsalaiset vapaaehtoiset

Senaten för Finland, skyddskårerna, jägarna, tyska arméns trupper, svenska frivilliga

PUNAISSET – RÖDA

Suomen kansanvaltuuskunta, Suomen punainen kaarti, venäläiset vapaaehtoiset

Finlands folkkommisariat, röda gardet, ryska frivilliga

Suomen kansalle! Till Finlands folk!

Vallankumousjulistus Suomen kansalle

Työmies 28.1.1918

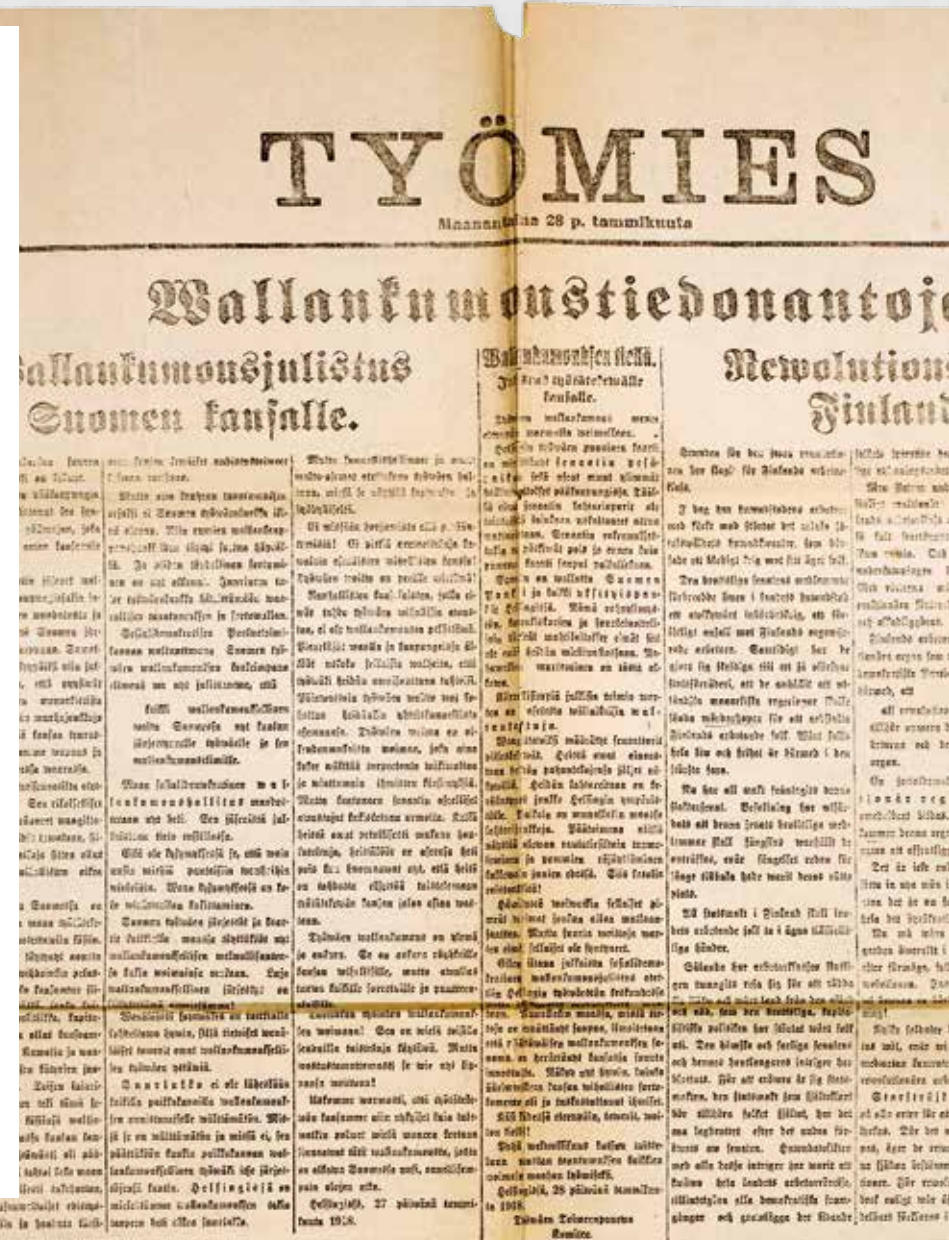
Suomen työväenluokan suuren vallankumouksen hetki on lyönyt. Nyt on tuolta lahtarisenaatilta otettu kaikki valta pois. Sen rikokselliset jäsenet olemme määränneet vangittavaksi, missä ikinä heidät tavataan. Kaikki valtiovalta Suomessa on päätetty ottaa tämän maan työtätekevän kansan omiin luotettaviin käsiin. Näin on työväen täytyntä nousta omalla voimallaan vihdoinkin pelastamaan itsensä ja koko kansamme siitä turmiosta ja hädästä, jonka kuiluun rikokellinen politiikka, kapitalistinen politiikka on ollut kansaamme syöksemäisillään.

Sosialidemokratisen Puoluetouimkunnan valtuuttamana Suomen työväen vallankumouksen korkeimpana elimenä me nyt julistamme, että kaikki vallankumouksellinen valta Suomessa nyt kuuluu järjestyneelle työväelle ja sen vallankumoukselimille. Maan sosialidemokraattinen vallankumouksialitus muodostetaan nyt heti. Sen jäsenistä julkaistaan tieto ensitilassa. Eikä ole kysymyksessä se, että vain uusia

miehiä pantaisiin vanhoihin virkoihin. Vaan kysymyksessä on koko virkavallan kukistaminen. Suomen työväen järjestöt ja kaartit kaikkialla maassa täyttäkoot nyt vallankumouksellisen velvollisuutensa kukin voimainsa mukaan. Luja vallankumouksellinen järjestys on säilytettävä riveissämme! Venäläistä sotaväkeä on kaikkialla kohdeltava hyvin, sillä tietoiset venäläiset toverit ovat vallankumouksellisen työväen ystäviä.

Luottakaa työväen vallankumouksen voimaan! Sen on vielä toisilla seuduilla taisteluja käytävä. Mutta vastustamattomasti se vie nyt lippunsa voittoon! Uskomme varmasti, että työtätekevän kansamme niin nykyiset kuin tulevatkin polvet vielä moneen kertaan siunaavat tätä vallankumousta, josta on alkava Suomessa uusi, onnellisempain olojen aika.

Helsingissä, 27 päivänä tammikuuta 1918.
Suomen Työväen Toimeenpaneva Komitea.
Eero Haapalainen, puheenjohtaja.

TYÖMIIES

Maanantaina 28 p. tammikuuta

Vallankumousjulistus Suomen kansalle.

Vallankumouksen hetki.
Julkaisi Työväen Toimeenpaneva Komitea.
Tämä on Suomen työväen luokan suuren vallankumouksen hetki. Nyt on tuolta lahtarisenaatilta otettu kaikki valta pois. Sen rikokselliset jäsenet olemme määränneet vangittavaksi, missä ikinä heidät tavataan. Kaikki valtiovalta Suomessa on päätetty ottaa tämän maan työtätekevän kansan omiin luotettaviin käsiin. Näin on työväen täytyntä nousta omalla voimallaan vihdoinkin pelastamaan itsensä ja koko kansamme siitä turmiosta ja hädästä, jonka kuiluun rikokellinen politiikka, kapitalistinen politiikka on ollut kansaamme syöksemäisillään.

Sosialidemokratisen Puoluetouimkunnan valtuuttamana Suomen työväen vallankumouksen korkeimpana elimenä me nyt julistamme, että kaikki vallankumouksellinen valta Suomessa nyt kuuluu järjestyneelle työväelle ja sen vallankumoukselimille. Maan sosialidemokraattinen vallankumouksialitus muodostetaan nyt heti. Sen jäsenistä julkaistaan tieto ensitilassa. Eikä ole kysymyksessä se, että vain uusia miehiä pantaisiin vanhoihin virkoihin. Vaan kysymyksessä on koko virkavallan kukistaminen. Suomen työväen järjestöt ja kaartit kaikkialla maassa täyttäkoot nyt vallankumouksellisen velvollisuutensa kukin voimainsa mukaan. Luja vallankumouksellinen järjestys on säilytettävä riveissämme! Venäläistä sotaväkeä on kaikkialla kohdeltava hyvin, sillä tietoiset venäläiset toverit ovat vallankumouksellisen työväen ystäviä.

Luottakaa työväen vallankumouksen voimaan! Sen on vielä toisilla seuduilla taisteluja käytävä. Mutta vastustamattomasti se vie nyt lippunsa voittoon! Uskomme varmasti, että työtätekevän kansamme niin nykyiset kuin tulevatkin polvet vielä moneen kertaan siunaavat tätä vallankumousta, josta on alkava Suomessa uusi, onnellisempain olojen aika.

Helsingissä, 27 päivänä tammikuuta 1918.
Suomen Työväen Toimeenpaneva Komitea.
Eero Haapalainen, puheenjohtaja.

Se kansalaisveri, joka viime päivinä on vuotanut, vaatii maan hallitusta kääntymään kansan puoleen.

Kansamme on vasta nähnyt sisimmän toiveensa täyttyvän. Se on saavuttanut valtiollisen riippumattomuuden, jonka jo useat Euroopan valtat ovat tunnustaneet. [...]

Valitettavasti on niitä, jotka eivät tyydy tähän rauhan, lain ja vakaumukseen vaikuttamisen tiehen, vaan ryhtyvät toisenlaisiin keinoihin tarkoitustensa perille viemiseksi. Venäläisten taholta on kansamme keskuuteen levitetty sitä ajatusta, että Suomessakin on kansanvaltainen kehitys mahdollinen ainoastaan sisäisen vallankumouksen avulla. [...]

Suomen hallituksella ei ole, vaikkakin se on eduskunnalta saanut valtuudet toimia lujan järjestysvallan aikaansaamiseksi, keinoja ylläpitää maassa rauhaa ja järjestystä, niin kauan kuin venäläiset sotajoukot täällä oman maamme rikollisia aineksia avustaan toimivat kaiken rauhallisen elämän uhkana.

Kaikkien yhteisten ponnistusten päämääränä tulee olla kansalaisrauhan säilyttäminen. Millään ehdolla ei voi sallia mitään kostotoimenpiteitä eikä minkäänlaista esiintymistä vastoin järjestysvallan määräyksiä. Kansalaiset liittykää kaikki yhteiseksi tukemaan kotienne rauhaa, lähimmäistenne henkeä, omaisuutta, henkilökohtaista vapautta ja loukkamattomuutta. Järjestyksen ylläpitäminen on Suomen kansan itsenäisyyden ja sen tulevaisuuden puolustaminen.

Suomen senaatti:

P. E. Svinhufvud, E. R. Setälä, Kyösti Kallio, Jalmari Castrén, Onni Talas, Arthur Castrén, Heikki Renwall, Juhani Arajärvi, Alexander Frey, E. Y. Pehkonen, O. W. Louhiwuori

Suomen kansalle.

Se kansalaisveri, joka viime päivinä on vuotanut, vaatii maan hallitusta kääntymään kansan puoleen.

Kansamme on vasta nähnyt sisimmän toiveensa täyttyvän. Se on saavuttanut valtiollisen riippumattomuuden, jonka jo useat Euroopan valtat ovat tunnustaneet. Suomen kansan kehityksen tiellä ei nyt enää ole mitään ulkomaista estettä. Mitä valtaa Suomessa kätkeytyy maan eduskunta ja sille vastuunalainen hallitus. Meidän sekä eduskunta- että kansallinen järjestyksemme ovat kansanvaltaiset.

Valitettavasti on niitä, jotka eivät tyydy tähän rauhan, lain ja vakaumuksen vaikuttamisen tiehen, vaan ryhtyvät toisenlaisiin keinoihin tarkoitustensa perille viemiseksi. Venäläisten taholta on kansamme keskuuteen levitetty sitä ajatusta, että Suomessakin on kansanvaltainen kehitys mahdollinen ainoastaan sisäisen vallankumouksen avulla. Sellaisia kansanaineksia, joihin tuollainen ajatus on saatu istutetuksi, on venäläistältä taholta ajestettu, ja täten on maamme saatettu kansalaisjodan partaalle. Täällä olevien venäläisten joukkojen puolelta on viime päivinä

pumattomuutemme tunnustaneet, vastalauseenootin kurrittoman venäläisen sotaväen täällä oloa ja sen väkivallantöitä vastaan.

Suomen hallitus katsoo välttämättömäksi kääntyä myös kaikkien Suomen kansalaisten puoleen. Ainoastaan järjestyksellistä järjestystä ylläpitämällä voimme säilyttää maan saavuttamamme itsenäisyyden, järjestyshäiriöt voivat joko kerrassaan tuhota kansamme riippumattomuuden ja vapauden, saattaa maamme wieraan valtaan tai silyomisen alaiseksi. Jokainen järjestyksen häiritsejä on Suomen kansan ja sen itsenäisyyden vihollinen.

Mutta vielä suuremmassa määrässä koko kansaamme alentavaa on, että maan kansalaiset liittyvät vieraihin joukkoihin ja niiden kanssa yhdessä harjoittavat rikosta ja väkivaltaa omia kansalaisiansa vastaan. Tällainen toiminta on rikos Suomen kansaa vastaan ja samalla rikos itse yhteiskuntajärjestyksensä vastaan. Ne tähtäävät Suomen eduskuntaa vastaan, joka on maassamme korkeimman valtiowallan haltijana. Jos tällainen toiminta pääsee voitolle, niin Suomen kansa häviää pois sivistys-

Upp till kamp!

Upp till kamp mot förrädare och vår arvfien ryssen! Upp till kamp mot olag, våld, mord och slaveri! Upp till kamp för lag, frihet, hemfrid och fädernesland! Vår folkvalda lantdag och regering äro skingrade och drivna på flykt av städernas huliganavskum. I deras led trivas också ryska huliganer, som förbrödrat sig med våra landsförrädare. Ryssarna ha tillräckligt länge marterat oss, de ha skändat våra kvinnor och kränkt våra lagar, mördat våra bröder och förjagat i landsflykt våra bästa män. Finlands söner och döttrar, arbetare, bönder, borgare vad vi än må kallas, nu eller aldrig gäller det, upp till kamp, icke allenast för vårt framtidsland, för vår frihet, för våra efterkommandes väl utan även för vår egen skull. Många sådana dunkelmän dölja sig nu i de röda banditernas led, som vilselett en del av arbetarklassen i synnerhet i städerna. Dessa stackars vilseledda arbetare tvingas med den blodröda duken bunden för ögonen att tro på anarkismens svarta lögn, tvingas att tro på, att deras räddning, deras lycka och framtid är beroende av mördarbandets seger eller fall. Detta mitt uttalande är en röst ur folkhavets djup, en röst ur de djupa leden, som önskar se fosterlandet fritt och självständigt, som önskar hemfrid, ordning, lagarnas helgd, kyrkofrid, tingsfrid, arbetsfrid en okränkt frihet åt alla.

Detta mitt uttalande är en röst ur folkhavets djup, en röst ur de djupa leden, som önskar se fosterlandet fritt och självständigt, som önskar

Upp till kamp!

Tidningen Syd-Österbotten 27.2.1918

”

Upp till kamp mot förrädare och vår arvfien ryssen! Upp till kamp mot olag, våld, mord och slaveri! Upp till kamp för lag, frihet, hemfrid och fädernesland! Vår folkvalda lantdag och regering äro skingrade och drivna på flykt av städernas huliganavskum. I deras led trivas också ryska huliganer, som förbrödrat sig med våra landsförrädare. Ryssarna ha tillräckligt länge marterat oss, de ha skändat våra kvinnor och kränkt våra lagar, mördat våra bröder och förjagat i landsflykt våra bästa män. Finlands söner och döttrar, arbetare, bönder, borgare vad vi än må kallas, nu eller aldrig gäller det, upp till kamp, icke allenast för vårt framtidsland, för vår frihet, för våra efterkommandes väl utan även för vår egen skull gäller det att värna vårt liv, vårt hem, vår rättsordning, vårt västerländska samhällsskick, vår existens med ett ord. Det gäller allt och intet offer är för stort, intet offer får anses för obetydligt, en för alla och alla för en.

Då vi voro klavbundna under tsarismens Ryssland hade vi visst en stor, mäktig fiende att bekämpa, men Gud vare lov förrädarna voro jämförelsevis få. En och annan Judas existerade ju nog, men irrade brännmärkt kring land och rike. Många sådana dunkelmän dölja sig nu i de röda banditernas led, som vilselett en del av arbetarklassen i synnerhet i städerna. Dessa stackars vilseledda arbetare tvingas med den blodröda duken bunden för ögonen att tro på anarkismens svarta lögn, tvingas att tro på, att deras räddning, deras lycka och framtid är beroende av mördarbandets seger eller fall. Detta mitt uttalande är en röst ur folkhavets djup, en röst ur de djupa leden, som önskar se fosterlandet fritt och självständigt, som önskar hemfrid, ordning, lagarnas helgd, kyrkofrid, tingsfrid, arbetsfrid en okränkt frihet åt alla.

UPPGIFT

Läs textutdragen. Vilka orsaker till att inbördeskriget bröt ut hittar du?

TEHTÄVÄ

Lue oheiset tekstikatkelmat. Mitä syitä löydät sisällissodan syttymiseen?

Slavkontrakten upphävda

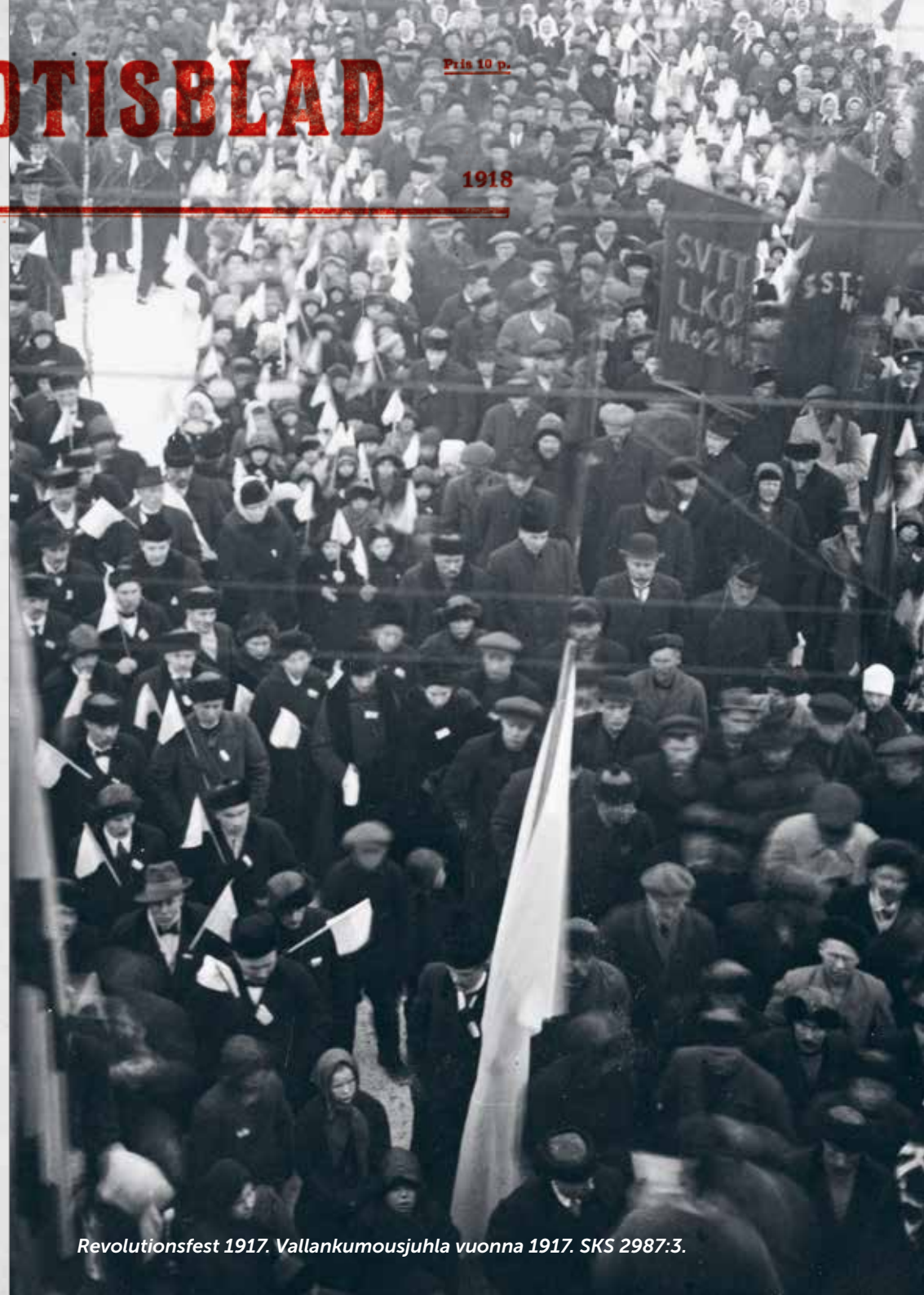
Arbetarnas Notisblad 7.2.1918

”

Finlands arbetare har efter ett långt tålamod rest sig för att avkasta sina av kapitalismen påtvungna bojar. Med mindre än en blodig revolution kunde detta icke ske. De besuttna klasserna har stirrat sig blinda på den makt de innehaft att de icke på något villkor kunnat förmås att med godo släppa efter på de strama tyglar med vilka de regerat och utpinat de arbetande folket.

År efter år har folket genom sina representanter utpekat de samhällsbrister och missförhållanden, som med det första borde avhjälpas för att folket skulle kunnat känna sig som mänskliga varelser. Alla fromma tal och förmaningar har varit förgäves, den ägendsägande klassen har alltid vänt dövorat till när det gällt även de allra anspråkslösaste reformer. Med lämpor har ingenting vunnits, allt som härintill i vårt land gjorts till förmån för arbetarna har de tillkämpat sig genom årslånga, ihärdiga strider.

Revolutionen har kommit, ingen kunde längre häjda den. Måttet av arbetarnas lidanden var rågat. Orsakerna härtill har varit många. Särskilt det pågående kriget har med ens öppnat ögonen på folket, så att de kommit underfund med vilket djärvt spel som bedrivits med dem i syfte att stärka de besittande klassernas makt. Ingenting låg naturligare till hands för arbetarna nu när de tagit ledningen av samhället om hand än att de med ett slag avskaffade alla för det arbetande folkets människo-värde kränkande och nedsättande lagar och förordningar.

Revolutionsfest 1917. Vallankumousjuhla vuonna 1917. SKS 2987:3.

2

Sodan arki
Krigets vardag

Sodan arki

Vuonna 1918 sisällissota vaikeutti ihmisten jokapäiväistä arkielämää. Elinolot olivat heikentyneet jo pitkään. Ensimmäisen maailmansodan aikana Suomi oli tullut entistä riippuvaisemmaksi Venäjästä ja sen sotateollisuuden tilauksista. Vuonna 1917 Venäjän tilaukset, maksut ja leipäviljan toimitukset loppuivat. Seurauksena oli työttömyyttä ja ruoan hintojen nopea nousu. Senaatti ryhtyiikin säännöstelemään elintarvikkeita.

Jauhojen ja leivän lisäksi myös voita, sokeria, kahvia, lihaa, maitoa ja tupakkaa sai ostaa vain kupongilla, joka oikeutti yhteen annokseen. Elintarvikkeiden jakelu toimi usein huonosti ja etenkin kaupungeissa musta pörssi, eli laitton kauppa, kukoisti. Sisällissodan sytyttyä ruokatilanne huononi entisestään varsinkin punaisten hallitseman Etelä-Suomen isoissa kaupungeissa. Helsingissä päivän jauhoannos putosi sodan aikana 200 grammasta vain 20 grammaan, joka vastaa kahta näkkileipää. Ympäri maata oli alueita, joilla jauhoja jouduttiin jatkamaan muun

muassa poronjäkälällä tai kuivatulla ja jauhetulla puunkuorella.

Sisällissota merkitsi ihmisille hankaluuksia ja odottamattomia ja pelottavia tilanteita. Omia joukkoja autettiin, mutta vastapuolen joukkojen väkivaltaisuuksia pelättiin. Oli sattumaa, kumman hallinnoimalla alueella oma asuinpaikka sijaitsi. Osa suomalaisista halusi pysyä puolueettomana. Kaikki toimivat sen mukaan, mihin olosuhteet pakottivat. Molemmat osapuolet julistivat ulkonaliikkumiskieltoja ja kielsivät matkustamisen ilman lupaa. Sekä punaiset että valkoiset joukot tekivät kotietsintöjä. Etenkin maalla asuvien koteihin saattoi ilmestyä sotilasjoukkoja, jotka takavarikoivat kaikenlaista sodankäynnissä tarvittavaa, kuten ruokaa, vaatteita, aseita, puhelimen, hevosia, suksia. Molemmat sodan osapuolet syyllistyivät siviileihin kohdistuvaan väkivaltaan ja murhiin.

Kesällä 1918 kaupunkien ja kuntien ruokavarastot olivat tyhjiä ja ruokapula kaikkein pahimmillaan. Arkielämän vaikeudet jatkuivat vielä pitkään sodan jälkeen. ■

Krigets vardag

Vardagen försvårades under inbördeskriget 1918, men levnadsförhållandena i Finland hade blivit sämre redan under en längre tid. Under första världskriget hade Finland blivit alltmer beroende av Ryssland och de ryska beställningarna inom krigsindustrin. År 1917 upphörde alla ryska beställningar, betalningar och leveranser av spannmål för bröd. Detta ledde till arbetslöshet och till att matpriserna sköt i höjden. Därför införde den finska senaten ransonerings av livsmedel.

Ransonerings innebar att många varor kunde köpas endast mot särskilda ransoneringskuponger. Det gällde mjöl och bröd, men också smör, socker, kaffe, kött, mjöl och tobak var ransonerade. Fördelningen av livsmedel fungerade ofta dåligt, vilket fick den olagliga handeln (svarta börsen) att blomstra, särskilt i städerna. När inbördeskriget bröt ut försämrades matsituationen ytterligare. Värst drabbades de större städerna i södra Finland som kontrollerades av de röda. I Helsingfors sjönk dagsransonen för mjöl under krigstiden från 200 gram till bara 20 gram per person, vilket

motsvarar två skivor knäckebröd. I vissa delar av landet var bristen på mjöl så stor att många var tvungna att dryga ut sitt mjöl med renlav eller torkad och malen bark.

Under inbördeskriget drabbades civilbefolkningen av oväntade och skrämmande situationer. Man hjälpte de egna men var rädd för motståndarens våldshandlingar. Slumpen avgjorde vem som hade makten på ens egen hemort. En del finländare ville inte välja sida, men alla tvingades ändå anpassa sig till omständigheterna. Både de röda och de vita utlyste utgångsförbud, förbjöd allt resande utan tillstånd och utförde husundersökningar. Särskilt i hemmen på landsbygden kunde det dyka upp soldatpatruller som beslagtogs allt som de kunde ha användning för i sin krigsföring: mat, kläder, vapen, telefon, hästar och skidor. Bägge sidor gjorde sig också skyldiga till våldsdåd och mord på civila.

Sommaren 1918 var matförråden i städerna och kommunerna tomma och matbristen som allra värst. Svårigheterna i vardagen fortsatte ännu länge efter att kriget tog slut. ■

Perunajono Kauppatorilla Helsingissä vuonna 1918. Potatiskö på Salutorget i Helsingfors 1918. Kuva/Foto: Ivan Timiriasev. Helsingin kaupunginmuseum/Helsingfors stadsmuseum.

LÄHTEIDEN KRIITTINEN TARKASTELU

Lähteiden tutkiminen on eräänlaista salapoliisin työtä: ne sisältävät pieniä vihjeitä tekijästään ja kuvatuista tapahtumista. Kun seuraa johtolankoja ja ratkoo pieniä arvoituksia, voi lähteistä saada arvokasta tietoa menneistä ajoista ja tapahtumissa mukana olleista ihmisistä.

Sodan arki -osiossa annetaan eväitä siihen, miten lähteitä kannattaa tarkastella ja mihin lukijan kannattaa kiinnittää ensimmäiseksi huomiota. Keskeisiä kysymyksiä ovat:

- **Millainen** lähde on kyseessä?
- **Miten** lähde on syntynyt?
- **Kuka** on kirjoittanut/tehnyt lähteen?
- **Milloin** lähde on tehty?

KRITISK GRANSKNING AV KÄLLOR

Att undersöka olika källor är ett slags detektivarbete, källmaterialet ger antydningar om exempelvis upphovspersonen och om olika händelser. Genom att följa ledtrådar och lösa små gåtor i källmaterialet får man värdefull information om gångna tider, händelser och personer som var med om dem.

Syftet med avsnittet Krigets vardag är att ge redskap för hur man närmar sig källor och vilka frågor läsaren först borde utreda. Sådana centrala frågor är:

- **Vilken** typ av källa är det frågan om?
- **Hur** har källan kommit till?
- **Vem** har skrivit/skapat den?
- **När** har källan skapats?

Uusi mökki ja oikeat ikkunat

Alma Randenin kirjoitus "Muistelmia" on päivätty Laitilassa 19.1.1961. Alma kertoo syntyneensä vuonna 1892 "liikatuotantona köyhän torpan ahtaisiin oloihin". Hänellä oli kolme siskoa ja yksi veli. Äiti toivoi lasten käyvän koulua. Isä taas vastusti kouluun menoa, koska perheen talous oli tiukoilla. Koulun käytyään Alma työskenteli kotiapulaisena eri paikoissa. Kun muut sisaret olivat menneet naimisiin, palasi Alma "kotiin työntekijäksi". Nyt hän oli vapaampi ottamaan osaa työväen "järjestöelämään".

Alma osallistui sodan jälkeenkin aktiivisesti työväen järjestötoimintaan. Hän asui Laitilassa, meni naimisiin, sai kaksi lasta ja eli vanhaksi.

Kuusamolainen perhe vuonna 1917. Familj i Kuusamo 1917. Kuva/Foto: Samuli Paulaharju. SKS 2852.

Keväällä 1917 alkoi lakko 8 tunnin työpäivän puolesta. Kun neuvottelu kokous pidettiin oli TY Talo täynnä työntekijöitä, laitettiin lippuäänestys lakon puolesta tai vastaan, kun äänestyksen tulos laskettiin oli vain 1 ei ääni siis lakkoa vastaan, niin yksimielisesti lakko alkoi. Saatiin myös 8 tunnin työpäivä, siis voitto.

Syksyllä Nautelan pehtoori kiitti työväkeä että työt oli suoritettu, oikein kurssilla ja nopeasti.

Syksyllä alkoi myös mitä erilaisimpia huhuja että vilja viedään pohjoiseen lahtarit jo siellä liikehtivät värvättiin miehiä muka palokuntaan ja poliiseiksi helsinkiin. Tehtaita suljettiin tuli työttömyyttä, leipä laitettiin kortille paljon kävi Turusta maaseudulle etsimässä työtä ja leipää, mieliala työläisten keskuudessa katkeroittui. Kellä oli rahaa sai kyllä ruokaa vaan eipä sitä työttömällä ollut. Silloin tapahtui myös että leipäkaupan akkunat lyötiin rikki jos huomattiin että trokaus

oli käynnissä. Kun voita ei jaettu vaikka valiossa tiedettiin sitä olevan ryntäsi väkijoukko valion varastoon rikkoen voitynnörit ja naiset ottivat voita astioihinsa ja helmoihinsa minkä ehti, mitta kärsimyksen alkoi olla täynnä.”

Turkuun oli jo punakaartti perustettu ja valmistelu oli meidänkin paikkakunnalla käynnissä. Lauantai iltana oli hauskat tanssit TY talolla. Pyhä aamulla meniin siivoamaan (Tämä siivoojan toimi oli sivu työtäni) kun sain siivottua ja tulet räiskyivät uuneissa iloisena, menin ulos kokousväkeä odotellen. Waan mitäpä näinkään. Wenäläinen ratsuväki siellä tulee mäkeä ylös punaiset liput liehuen, minut valtasi outo onnen tunne mitä en koskaan ole kokenut. Wallankumous on alkanut, nyt laitetaan Toivosen vanhuksille uusi mökki missä on oikea lattia ja ikkunat oli ensimmäinen ajatukseni.

Tiin riikki jos huomattiin että tro-
keaus oli käynnissä. Ilmavoimat ei
jaettu väkettä valiossa tiedettiin
sitä olevan ryntäsi väkijoukko
valion varastoon ritkeän voi lyn-
nörin ja naiset olivat voita as-
tiicitunsa ja helmoihinso minkä
ekti, mitta kärsimyksen alkoi ol-
la täynnä.

Turkunan oli jo pumakkaarti perus-
tettu ja valmistelu oli meidänkin
paitkakunnalla käynnissä.

Lauantai iltana oli hauska lausua
Työkalolla. Tyhä aamulla menin
piiroamaan (Tämä piiriojan toi-
mi oli piiru työtäm) kun pain
piirottu ja tulet räiskyivät nu-
neissa iloisena, menin ulos ko-
kousväkeä odotellessaan kukaan mi-
täpä näinään. Kukaan näin
naisuraki pieltä tulee mäkeä ylös

TEHTÄVÄT

1. Laske annettujen tietojen perusteella, kuinka vanha Alma oli sodan syttyessä ja kuinka vanhana hän kirjoitti Muistelmia-tekstin.
2. Pohdi, minkä takia Alma on vuosikymmeniä myöhemmin kirjoittanut muistelmansa, miksi aihe on yhä ollut hänelle tärkeä?
3. Mitä teksti kertoo työväen oloista vuonna 1918? Listaa viisi eri asiaa, josta oli puutetta.

UPPGIFTER

1. Hur gammal var Alma var när kriget bröt ut och hur gammal var hon då hon skrev ner sina minnen? Utgå från texten.
2. Varför tror du att Alma skrev den här texten tiotal år efter att kriget tog slut? Varför var det fortfarande viktigt för henne?
3. Vad berättar texten om arbetarnas levnadsförhållanden 1918? Räkna upp fem saker som det rädde brist på.

Ote Alman käsikirjoituksesta. Utdrag ur Almas minnesanteckningar. SKS KIA. Aulikki Oksasen arkisto.

Perhe pettuleipää syömässä Taivalkoskella vuonna 1917. Familj som äter barkbröd i Taivalkoski 1917. Kuva/Foto: Samuli Paulaharju. SKS 6012.

De röda kom och tog alltsammans

Syskonen Rita och Erik Alftan var åtta och nio år gamla år 1918. De bodde i Nokia nära Tammerfors. Familjen bestod, förutom de två barnen, av föräldrarna Alfons och Ester. Pappa Alfons var ingenjör på fabriken Elektrometallurgiska AB i Nokia. Han sympatiserade med de vita.

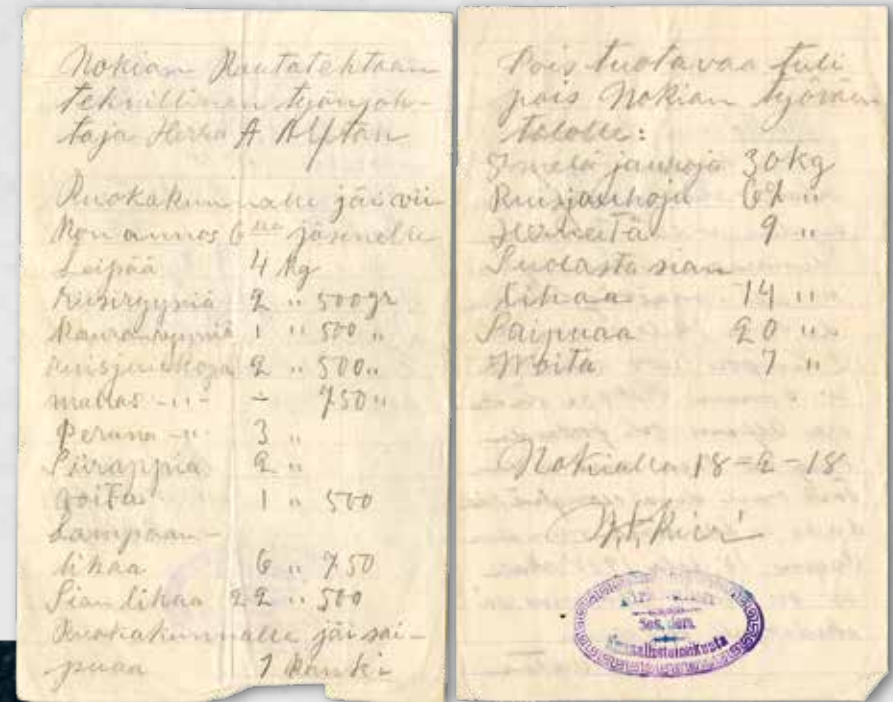
Moster Rachel bodde i Helsingfors tillsammans med mormor Lissi. I huvudstaden fanns det dåligt med mat, så Rachel och Lissi tog tåget till Nokia för att bo hos familjen

Alftan som hade stora matförråd. När de kom fram möttes de av familjen på tågstationen. De fick höra något oväntat; all mat var borta! Två dagar tidigare hade de röda gjort en husundersökning och beslagtagit matförrådet.

Erik blev diplomingenjör och bodde och arbetade i många olika länder, bland annat Iran, Egypten och Tanzania. Han fick tre barn. Rita drunknade 1921.

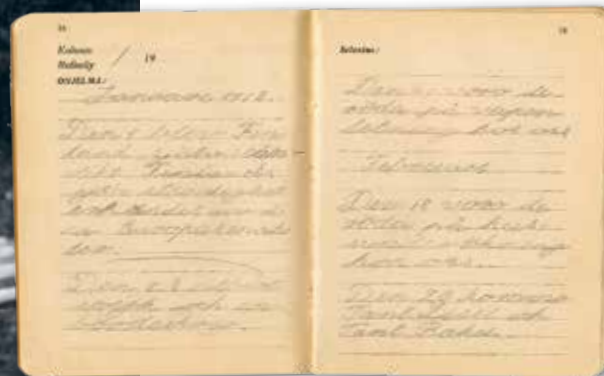

Syskonen Erik och Rita strax före kriget. Sisaruket Erik ja Rita juuri ennen sotaa. SLSA 1024.

Kvitto över vad de röda tog med sig och vad de lämnade kvar på familjen Alftans gård i Nokia. Punaisten kuitti poisviedyistä tavaroista Alftanin perheeltä Nokialla sekä perheelle jätetyistä tarvikkeista. SLSA 1024.

Ur Eriks dagbok. Erikin päiväkirjasta. SLSA 1024.

Januari 1918: ”

Den 5 blev Finland självständigt. Finlands självständighet erkändes av alla Europas makter. Den 28 utbröt strejk och inbördeskrig. Den 31 voro de röda på vapenletning hos oss.

Februari. Den 18 voro de röda på husundersökning hos oss. Den 20 kommo Tant Lissi och Tant Rakel.

Ur en intervju gjord 29.3.1974 med Eriks och Ritas moster Rachel. Texten är en ljudinspelning som skrivits ut.

”Vi har ingen mat!”

Ester ringde från Nokia och sade: ”Vad gör ni där. Kom hit för vi har mat.”

Vi hade just ingenting för vi hade inte hamstrat. Vi hade inga möjligheter. Varpå vi for mamma och jag. Det var sista tåget från Helsingfors norrut. När vi kom till Tammerfors, så står Ester och Alfons och båda barnen – Erik och Rita – nere på stationen och ser mycket molokna ut. Inte alls glada eller på något sätt upprymda ...

– Vi har ingen mat!

– Nå vart har maten tagit vägen?

– De röda. De röda var och tog alltsammans. De lade ett lakan på matsalsbordet och i det samlade de allt av vad de fick av Alfons underkläder och strumpor. Ester var arg för han hade tjugofyra par strumpor. Alla yllestrumpor gick. Och sen kommenderade de åt köksan: ”Mat!”

Vi misstänkte att det var köksan som var röd. Men det var husan. Allt vad de ägde och hade i matväg. Varendra smula tog de röda. De hade en lång flaksläde med häst framför. Och så for de.

Så sade Alfons: ”Tur att de inte hittade vår revolver.” Den hade vi gömt. Först hade vi gömt den under byggnaden. Men den tog vi bort därifrån. Det var så mycket snö och annat ... Jag grävde bort den.

Då sade Alfons: ”Vi sätter den i telefon.”

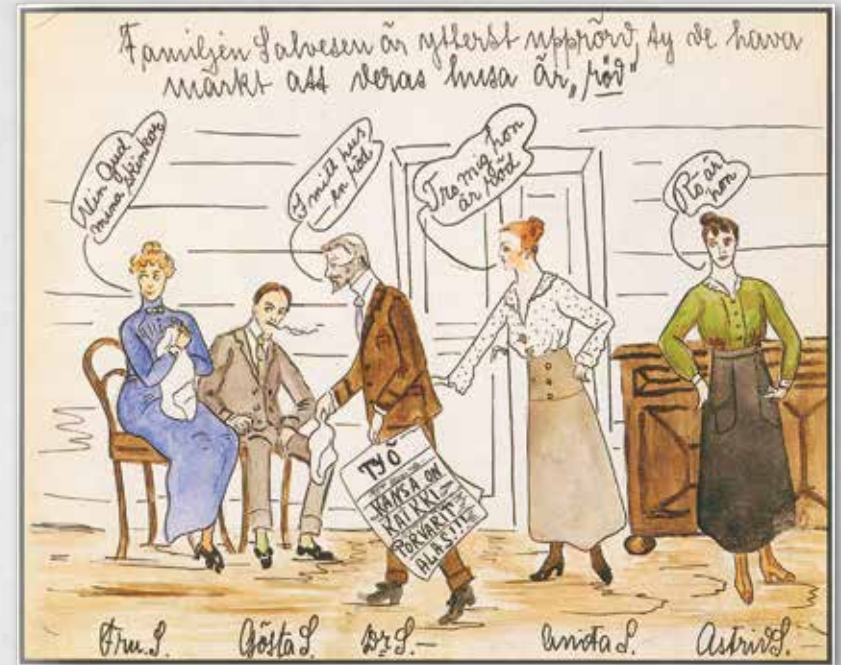
Vi hade en skåpteleson, en som man vevar. Dit satte vi den.

Följande morgon var Alfons orolig och sade: ”Nej hör du, vi tar bort den därifrån.”

Så sade han: ”Vet du vart vi sätter den. Vi sänker den i bleckplåtslådan under tuppen med ett band omkring. Dit går de åtminstone inte. Dit sätter vi den.”

Följande dag kom de och tog telefon.

”

Familjen Salvesen har upptäckt att husan är röd. Teckning av Ellinor Mendin från 1920. Salvesenin perhe on saanut selville, että taloudenhoitaja on punainen. Ellinor Mendin piirustus vuodelta 1920. Privat ägo/Yksityisomistuksessa.

UPPGIFTER

1. Vilka olika typer av källor finns på uppslaget?
2. När har källorna kommit till?
3. Sök de källor som berättar om de rödas husundersökning hos familjen Alftan. Hurdana uppgifter får du utgående från källorna?
4. I Finland firar vi självständighetsdag 6.12. Erik skriver att Finland blev självständigt den 5 januari 1918. Vad tror du att är förklaringen till detta?

TEHTÄVÄT

1. Mitä erilaisia lähteitä näet aukeamalla?
2. Milloin lähteet ovat syntyneet?
3. Etsi aukeaman lähteistä ne, jotka kertovat punaisten käynnistä Alftanien kotona. Millaisia tietoja saat niiden perusteella?
4. Suomen itsenäisyyspäivää vietetään 6.12. Erik kirjoittaa, että Suomi itsenäistyi 5. tammikuuta 1918. Mikä tämän selittää?

Se oli jännittävää meidän kakaroitten mielestä

Helsinkiläisen 8-vuotiaan Johan K. Harjun työläisperhe asui sodan aikana kirvesmies-isän kotiseudulla Pohjanmaalla. Johan muistelee Isojoen ja Kristiinankaupungin tapahtumia 48 vuotta myöhemmin. Hän teki myös piirroksia tapahtumista ja paikoista.

Johan kuoli vuonna 1976 laitapuolen kulkijana Helsingissä. Hän kirjoitti SKS:n arkistolle 30 000 liuskaa kadunmiesten elämästä.

Se oli kylmä talvi silloin. Me kakarat emme käsittäneet asioita silloin, muuten kuin tiesimme että ryssä ajetaan pois Kristiinasta. Vanhemmat puhuivat kuiskimalla suojeluskunnasta ja kylän rikkaimpiin kuuluva talollinen Lenni Penttilä oli suuri sotapäällikkö, suojeluskunnan päänherra, isompi kuin opettaja Hautala kirkonkylässä. Nämä kaksi valloittaa Kristiinan, sanottiin. Siihen aikaan tai vähän jälkeenpäin opimme laulun: ”Meillä onpi päällikkönä / Ukko-Mannerheimi / hän on kyllä kunnan mies / ja sitä paitsi kreivi.”

Katselimme ikkunasta maantielle, joka kulki kirkonkylästä Kristiinaan noin puolen kilometrin päässä kodistani pellolla. Siellä kulki rekihevosajopelejä, joissa kyykki miehiä. Koitimme laskea paljonko, mutta niitä oli niin paljon että sekosimme laskuista. Ikkunat oli jäässä ja siihen oli puhallettava reikä josta näki. Naiset olivat vakavia mutta miehet intoilivat ja

miesten intoilu tarttui meihin kakaroihinkin. Opimme sotalauluja ja punikkilaulujakin. Trengit lauloivat niitä. Se aika oli kuin juhlaa, taloista oli hevoset ”kyyrissä” ja varsinaiset työt olivat pysähdyksissä. Äijät kokoontuivat politikoimaan ja toiset joutuivat vahtiin. Se oli jännittävää meidän kakaroitten mielestä. Isänikin joutui yksi yö vahtiin ja hän puki paljon vaatteita päällensä, mutta asetta en nähnyt. Kai heillä oli siellä vahti-paikassa, missä se olikaan, haulikko tai luodikko.

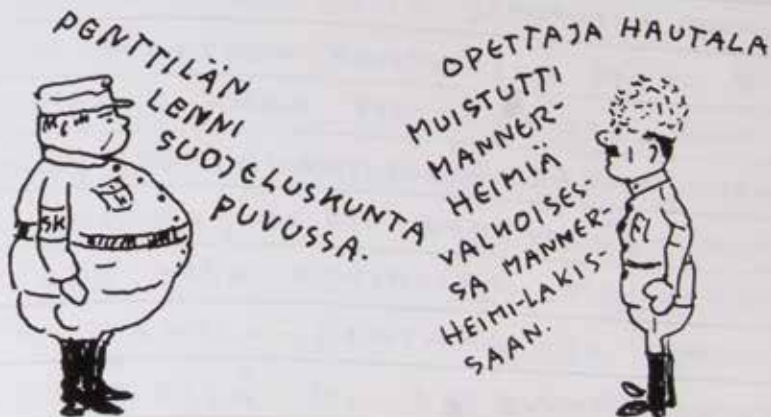
Koulustakin oli lupaa, vaika en silloin vielä ollut koulussa. Arvi-veljeni oli, mutta hän murjotti ja syynä siihen kai oli koska vanhin veljemme oli Helsingin punakaartissa. Oli niitä punikkia Vanhassakylässäkin, mutta niitä sanottiin sosialisteiksi. Sukulaisianikin, muttei heitä tapettu. Joku taisi kaata Merikarvialla tai Tampereella myöhemmin.

1948

KUNTAANKAAN. HÄN VAIN RAKASTI MAATAAN
JA VIHASI RYSSIÄ JA PUNIKKEJA. SENTU-
LIN SITTEN HUOMAAMAAN KUN ITSE JOUDUIN
HAARAMOIN KOULUUN.

TÄLLÄSTÄ SE OLI SILLOIN KUN KRISTIINA
VALLATTIIN - TAI LENNI PENTTILÄHÄN SENVAL-
TASI. JÄLKEENPÄIN PUHUTTIIN ETTÄ PUNIKKI-
VAINAAT OLI KUMMITELLUT PENTTILÄSSÄ

SUUREN SOTAURHON KUVA HIMMENI SIITÄ
KAKAROITTENKIN MIELISSÄ.

Johanin kuvittama muistelmia vuodelta 1966.
Johans självbiografiska anteckningar med egna
illustrationer från 1966. SKS KRA. "1918" 3:319.

TEHTÄVÄT

- Poimi tekstistä sanat ja ilmaukset, joita et ymmärrä. Pohdi parin kanssa, mitä ne voisivat tarkoittaa.
- Minkä tyyppinen lähde teksti on?
- Minä vuonna teksti on kirjoitettu? Miten arvelet sen vaikuttavan tekstin sisältöön?
- Olivatko Johanin vanhemmat punaisten vai valkoisten puolella? Mistä päättelet sen?
- Johanin veli oli Helsingissä punaisten puolella. Kuvittele olevasi Johan ja kirjoita isoveljellesi viesti.

UPPGIFTER

- Skriv upp ord och uttryck du inte förstår. Ta parvis reda på vad de betyder.
- Vad är texten för en typ av källa?
- Vilket år har texten kommit till? Hur tror du att tidpunkten har påverkat innehållet?
- På vilken sida var Johans föräldrar? Hur kommer du till den slutsatsen?
- Johans bror var rödgardist i Helsingfors. Föreställ dig att du är Johan och skriv ett meddelande till din storebror.

Pommeja ja ruumiita kotikaduilla

Elina Vaara syntyi vuonna 1903 Tampereella. Perhe asui sodan aikana kellarissa isän työpajan lattian alla Hallituskadun ja Kuninkaankadun kulmassa. Elina muisteli kevään 1918 tapahtumia melkein kuusikymmentä vuotta myöhemmin kirjoittamalla sinisiin vihkoihin.

Elina Vaara vuonna 1932. SKS KIA. KIAK 2006–49:9.

Elinan muistoja "kellariviikoista". Elinas minnen från "källarveckorna". SKS KIA. Elina Vaaran arkisto.

Keväällä 1918 olimme pommituksia paossa Ahlqvistien Konepajan kellarissa, liikkeen, jonka työnjohtaja isä oli. Kerron nyt päivästä, joka erikoisesti jäi mieleeni, koska tajusin, vaikken aivan heti, että henkeni oli silloin ollut hiuksen varassa keskellä kirkasta päivää, jolloin ei edes sodankäynnin melua kuulunut, ei muuta kuin se, minkä nyt kerron. Luin pommisuojoissamme koko ajan kirjallisuutta, osan oli saanut Rauhan Frangin kotoa lainaksi, kaupungin kirjaston kirjoja varmaan oli myös, eipä minulla paljon ollut omia. [...] Jotain halusin mennä hakemaan kotoa Läntisen kadun alapäästä (olimme Hallituskadun ja Kuninkaankadun kulmatalon kellarissa paossa). Vanhempani harkittuaan asiaa tuntuivat olevan sitä mieltä, että voisin käydä kotona katsomassa, oliko se ennallaan vai oliko tullut pommi. Päivä oli siis rauhallisen tuntuinen ja sitä oli varmaan ollut edellisenkin päivä, ehkä useita. Yhtään ihmisiä ei ollut liikkeellä kun lähdin kävelemään. Mutta käännettyäni Vaskisen kulmasta Läntiselle kadulle eräästä vastapäisen talon porttiaukosta pamahti laukaus, en tiedä minne se osui. En kuitenkaan pelästynyt niin että olisin palannut saman tien kellariimme. Jokin vihko tai kirja, jota olin lähtenyt hakemaan, oli niin tärkeä, ja kotikin minun piti nähdä, tuo pieni tärkeä pesä, oliko se ehjänä. [...] Kun olin mäen puolivälissä, putosi jotakin katuun,

”singahtaen valtavalla räiskeellä jonkin matkan päähän minusta ylämäkeen, en osaa arvioida metrejä, mutta niin lähelle, että oli ihme kuinka säilyin vahingoittumattomana, typerä koulutyttö, joka vain ajatteli papereitaan ja kotiaan eikä sirpaleiden sinkoilla edes ymmärtänyt heittäytyä maahan pitkälleen. Ei ollut kukaan neuvonut. [...] Tarkoittivatko he todella että kuolisin?”

Seuraavana aamuna [valkoisten vallattua Tampereen] kuulimme, että maitokaupat olivat auki ja pullomaitoa voi saada jonottamalla! Minä heti matkaan. Se aamu vasta sai aikaan tosi järkytyksen. Maitokaupan lähellä, missä asetuin pitkään jonoon (kalpeita ihmisiä kuin minäkin, kellareista nousseita) silmäni säikähtivät: verilammikoita ja niissä sekaisin ihmisten ja hevosten ruumiita. En voinut katsoa pitempään, sisimmässäni jokin huusi epätoivoisesti, nähdessäni vielä tuli vaimoja ja lapsia, jotka yhdessä käänsivät jonkun vainajan päätä saadakseen kasvot esiin, tunnistaakseen isän tai veljen, kenties. Voin pahoin siinä jonossa enkä voinut sietää pullomaitokorien näkemistä kaupassa, käänsin pääni pois. Mutta jotkut nuoret naiset jo olivat täydessä hakkailun vauhdissa harmaapukuisten sotilaiden kanssa, joita ohikulkiessaan pysähtyi jonon viereen, sievien kasvojen ja silmänvilkahdusten seisauttamina. Palasin järkyttyneenä kellariin maitopulloineni, joita inhosin.

TEHTÄVÄT

1. Mikä kohta tekstissä vaikutti sinuun eniten? Miksi?
2. Mitä voit tekstin perusteella kertoa Elinasta ja hänen perheestään?
3. Laadi tekstistä itsellesi kuuden sanan muistilista, jonka avulla pystyisit kertomaan tapahtumista jollekin toiselle.
4. Ota selvää Elina Vaarasta ja hänen myöhemmästä elämästään. Tiivistä löytämäsi kolmeen mielestäsi keskeisimpään tietoon. Etsi tietoa vaikka internetistä ja muista myös mainita käyttämäsi lähteet.

UPPGIFTER

1. Vad gjorde det starkaste intrycket på dig i den här berättelsen? Varför?
2. Vad kan du, med stöd av informationen i texten, berätta om Elina och hennes familj?
3. Skriv ner sex stödord som hjälper dig att återge den här berättelsen för någon annan.
4. Ta reda på mer om Elina Vaara och hennes liv, exempelvis genom att söka på internet. Skriv ner det viktigaste du hittar om henne i tre punkter. Ange vilka källor du använde.

Nämä ihmiset olivat olleet Tampereen taistelujen aikana kaksi viikkoa piilossa pesutuvassa. De här människorna hade i två veckors tid hållit sig gömda i en tvättstuga under striderna i Tammerfors. Tampereen museot.

Kuollut tuntematon poika kadulla Tampereen taistelun jälkeen. Okänd död pojke på gatan efter slaget om Tammerfors. Kuva/Foto: Oscar Sundberg. Tampereen museot.

Kuollut hevonen kadulla Tampereella. En död häst på gatan i Tammerfors. SLS 1971.

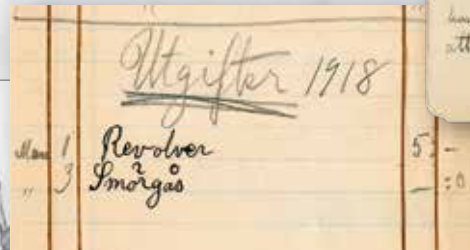
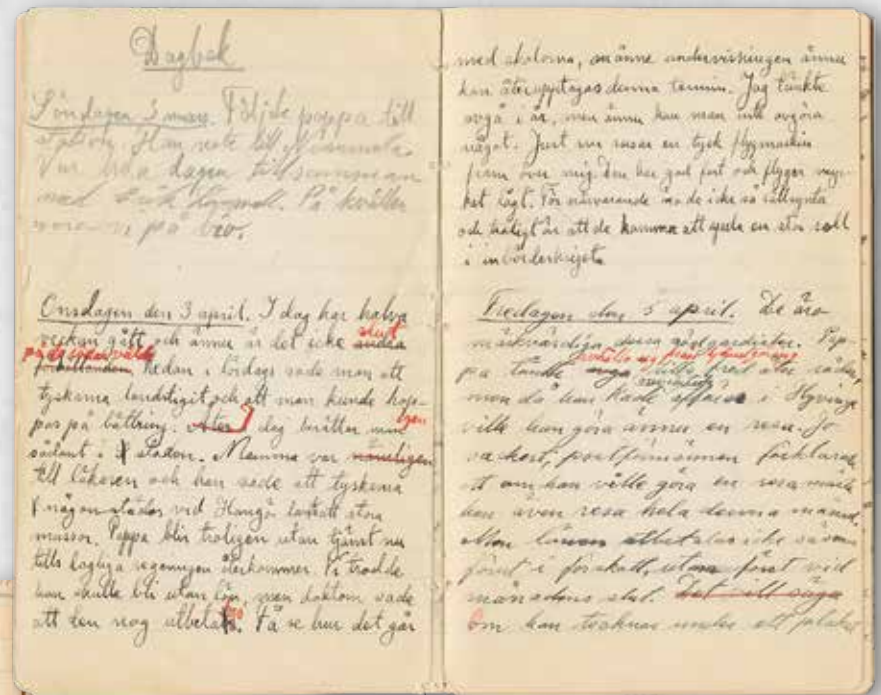
Tonåring under inbördeskriget

Tor Wilhelmsson var 15 år 1918 och bodde i Helsingfors. Pappan i familjen var kringresande postiljon och sympatiserade med de vita. Mamman var hemma med familjens sju barn och väntade tvillingar. Tor skrev dagbok under kriget.

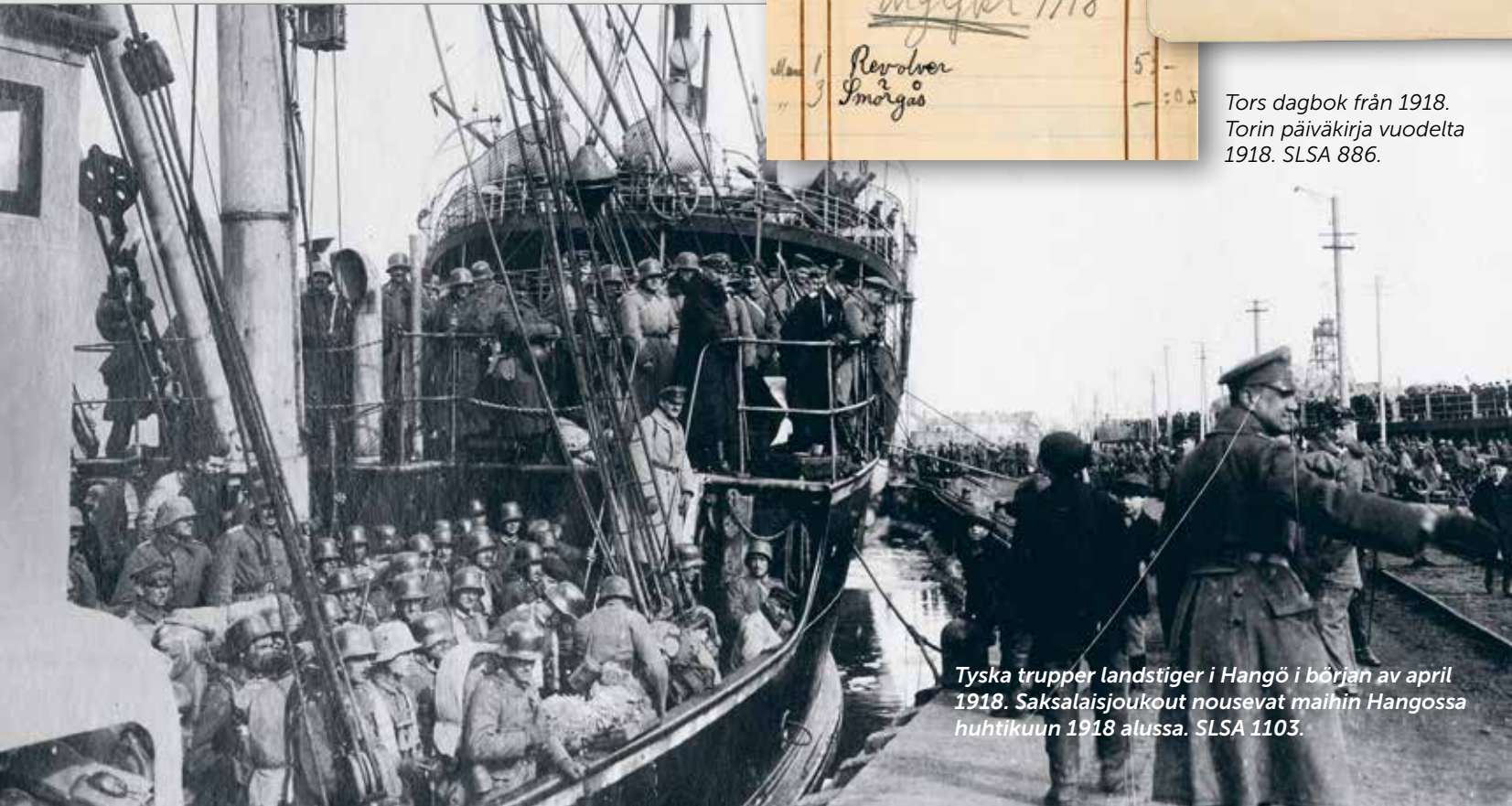
Den 12 april skrev Tor in sig i en av skyddskårens Röda Kors-avdelningar. Han fick mest stå på vakt, ibland även om natten.

Senare arbetade Tor som vakt i fånglägret på Sveaborg. Han fick bra betalt, 20 mark om dagen, men han tyckte maten var dålig.

Tors mamma dog sommaren 1918, i samband med att hon födde sina tvillingflickor. Flickorna överlevde och Tors pappa blev änklings med nio barn. Tor insjuknade i en lungsjukdom 1920. På grund av sjukdomen måste han vara mycket borta från skolan och även gå om en klass. Sommaren 1920 jobbade han som resande postiljon som sin pappa; för lönen köpte han kläder, skor, "snask och skräp". Under sommaren blev han sämre och vårdades på Nummela sanatorium, ett tuberkulossjukhus. Han dog 1921, endast 18 år gammal.

Tors dagbok från 1918.
Torin päiväkirja vuodelta 1918. SLSA 886.

Tyska trupper landstiger i Hangö i början av april 1918. Saksalaisjoukko nousivat maihin Hangossa huhtikuun 1918 alussa. SLSA 1103.

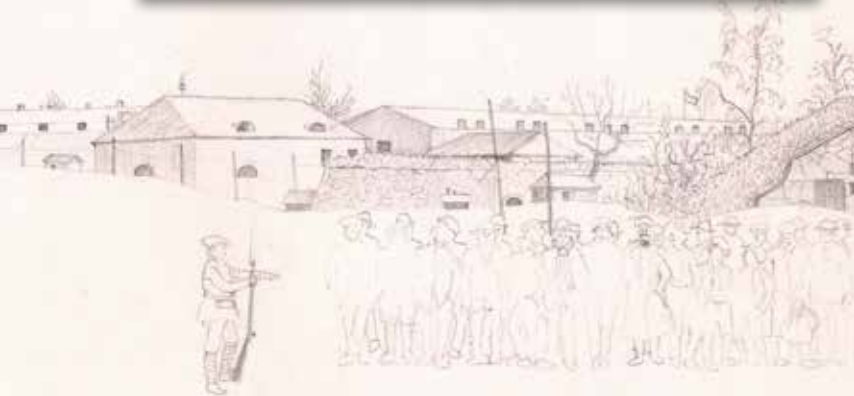
Fånglägret
1918.
Sveaborg. Fånglägret 1918.
Utländsk fånglägret. Allt 100 för
registrering utkommande
sida fångar

UPPGIFTER

1. Tor berättar på flera ställen i sin dagbok om osäkerheten i vardagen under kriget. Läs anteckningen från den 3 april 1918 och skriv upp alla ställen i texten som uttrycker osäkerhet, gissningar eller rykten.
2. Läs anteckningen från den 7 maj. Varför trivs inte Tor på sitt jobb som vakt på Sveaborg?
3. Tor är tonåring 1918. Vilka ställen i hans dagboksanteckningar avslöjar enligt dig Tors ålder?

TEHTÄVÄT

1. Tor kertoo päiväkirjassaan paljon sodan aikaisesta epävarmuudesta. Lue Torin 3. huhtikuuta 1918 kirjoittama merkintä ja poimi siitä kaikki kohdat, joihin sisältyy arvauksia, epäilemistä tai huhuheitä.
2. Kiinnitä huomiosi 7. toukokuuta tehtyyn merkintään. Miksi Tor ei viihdy työssään vartijana Suomenlinnassa?
3. Tor on teini-ikäinen vuonna 1918. Mitkä kohdat tekstissä mielestäsi paljastavat Torin iän?

"Utanför fängelset No 108 för registrering utkommenderade röda fångar". Blyertsteckning gjord av Gustaf Munsterhjelm 1918. Gustaf Munsterhjelm in tekemä lyijykynäpiirustus punavangeista Suomenlinnan vankileirillä vuonna 1918. SLSA 1319.

Söndagen den 3 mars. Följde pappa till station. Han reste till Nummela. Var hela dagen tillsammans med Erik Linnell. På kvällen voro vi på bio.

Onsdagen den 3 april. I dag har halva veckan gått och ännu är det icke slut på de rödas våld. Redan i lördags sade man att tyskarna landstigit och att man kunde hoppas på bättring. I dag berättar man igen sådant i staden. Mamma var till läkaren och han sade att tyskarna någonstades vid Hangö landsatt stora massor. Pappa blir troligen utan tjänst nu tills lagliga regeringen återkommer. Vi trodde han skulle bli utan lön, men doktorn sade att den nog utbetalas. Få se hur det går med skolorna, männe undervisningen ännu kan återupptagas denna termin. Jag tänkte avgå i år, men ännu kan man inte avgöra något. Just nu rusar en tysk flygmaskin fram över mig. Den har god fart och flyger mycket lågt. För närvarande äro de icke så sällsynta och troligt är att de komma att spela en stor roll i inbördeskriget.

Söndagen den 7 april: Märkvärdiga förhållanden som vi leva i. I dag sade en rödgardist att: "staten beslagtar allt vad den behöver" och Erik Linnell fick avstå från sin kikare.

Måndagen den 6:e maj. Klockan två på morgonen väcker pappa mig emedan jag skall på nattvakt. Erik Linnell och jag hava vakt tillsammans. Vi spatsera omkring huset eller äro inne på gården. Från sportplanen syntes skenet på himlen av Åbo kaserns brand. Fyra på morgonen bliva vi avlösta och gå på nytt till kojs. Följande dag gå Erik och jag omkring litet över allt och åse skjutan- det. Men då kvällen kommer och vi ännu icke erhållit något bud från Röda Korset besluta vi skriva in oss i skyddskåren, resonnerande sålunda: "Det är roligare att göra hål än att lappa sådana."

Tisdagen den 7 maj. Åter har en dag gått till ända och kvällen kommit. [...] Vi hava fått nya pojkar till vårt vaktställe. I dag har det därför varit tråkigt på Sveaborg. Jag har funderat hit och dit och beslutit att om pappa och mamma ingenting ha emot det fara till landet. [...] Visserligen är den stora lönen bra att ha, men maten på landet är i alla fall bättre. För närvarande är jag sysselsatt att skaffa mig kläder till sommaren. Mätte jag nu få så stor lön att jag kan betala allt och dessutom resan till landet.

RUOKAPULA – MATBRISTEN

Arkistoissa on asiakirjoja, jotka kertovat ruokapulasta. Ostokupongit osoittavat, mistä oli suurin puute. Sota-ajan ruokareseptit neuvovat esimerkiksi, miten leivotaan leipää vähemmistä jauhoista. Valokuvat taas näyttävät, miten ihmiset toimivat poikkeustilanteessa.

Arkiven finns dokument som berättar om matbristen på olika sätt. Ransoneringskupongerna ger en bild av den stora bristen på varor och de krigstida recepten ger råd om hur man till exempel bakar bröd med mindre mjöl. Fotografierna visar i sin tur hur vardagen fungerade under ovanliga omständigheter.

Suomen Valtion leipä- ja liha- ja lihatuokkaset
Finska Statens bröd- och kött- och kötttillagningar

Viiikko Vuokas No 19 2011-2011 1918

2011-2011	2011-2011	2011-2011	2011-2011
1	8	15	22
2	9	16	23
3	10	17	24
4	11	18	25
5	12	19	26
6	13	20	27
7	14	21	28

Suomen Valtion leipäkortti
Finska Statens brödkort

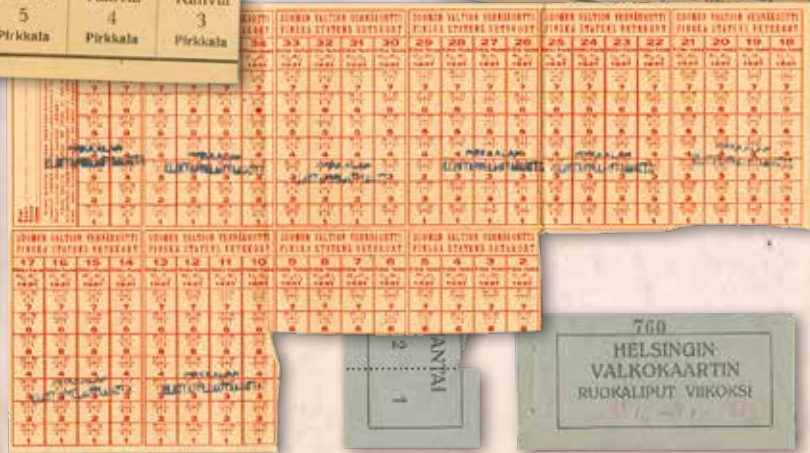
Viiikko Vuokas No 19 2011-2011 1918

2011-2011	2011-2011	2011-2011	2011-2011
1	8	15	22
2	9	16	23
3	10	17	24
4	11	18	25
5	12	19	26
6	13	20	27
7	14	21	28

Suomen Valtion leipäkortti
Finska Statens brödkort

Viiikko Vuokas No 18 2011-2011 1818

2011-2011	2011-2011	2011-2011	2011-2011
1	8	15	22
2	9	16	23
3	10	17	24
4	11	18	25
5	12	19	26
6	13	20	27
7	14	21	28

Söndagen den 20 Januari

Smörutdelningen

vidtager tisdagen den 22 januari och utdelas smör emot kupong 35 250 gram per person. Samtidigt upphör kupong 34 att vara gällande. Smörets pris är 12: 20.

Köparne bedes medtaga jämna penningar.

(A797) 1107 Helsingfors stads Smörkontor.

Arkistoon on talletettu myös palanen huonolaatuista kauraleipää vuodelta 1918. I arkivet har också en bit mjölfattigt havrebröd från 1918 bevarats. SKS KRA. "1918".

Ruokakupongien jakelupiste Helsingissä 1918. Utdelning av ransoneringskuponger i Helsingfors 1918. SLS 614.

TEHTÄVÄT

1. Millaisia lähteitä löydät kuvista? Mainitse neljä erilaista.
2. Tutustu yhteen lähteeseen tarkemmin. Millaisia kysymyksiä se sinussa herättää?
3. Mikä voisi mielestäsi olla käyttökelpoinen lähde tutkittaessa elintasoa nyky-Suomessa?

UPPGIFTER

1. Hurdana källor hittar du på det här uppslaget? Skriv upp fyra olika typer.
2. Välj en av källorna och studera den närmare. Vad väcker den för frågor?
3. Vad skulle enligt dig vara en användbar källa för att undersöka levnadsstandarden i dagens Finland?

Rintamalla Vid fronten

Rintamalla

Sisällissodan alkaessa tammikuussa 1918 punakaarti ja valkoinen armeija olivat vasta kokoamassa joukkojaan. Rintamien muodostuessa kymmeniä tuhansia miehiä matkusti ympäri maata junalla, jalan, suksilla tai hevosella. Luminen maasto, huonot tiet ja puutteelliset varusteet tekivät sotilaiden liikkumisen talvipakkasella vaikeaksi. Sotajoukkojen tueksi koottiin lyhyessä ajassa huoltojoukkoja. Sotilaiden, sairaanhoitajien ja muun henkilöstön piti myös nukkua jossain, lämmitellä, kuivata vaatteitaan, peseytyä sekä saada ruokaa ja hoitoa. Sotilaat majoittuivat kouluihin, seurantaloihin, koteihin, navettoihin ja latoihin. He myös ottivat käyttöönsä paikallisten ihmisten ruokavarastoja, hevosia, aseita ja muuta tarvittavaa.

Elämä rintamalla tarkoitti usein vartiossa olemista ja satunnaista laukaustenvaihtoa. Vain pienellä osalla taisteluihin osallistuneista oli sotilaskoulutusta tai aikaisempaa kokemusta sodasta. Sotatoimien sekavuus ja epäonnistuneet hyökkäykset olivat pikemmin sääntö kuin poikkeus. Tykistöä oli etenkin sodan alussa kummallakin osapuolella vain vähän. Sodan tehokkain ase oli konekivääri.

Rintamalla oli vaikea järjestää sairaanhoitoa. Haavoittuneita hoidettiin sekä yksityisiin koteihin että julkisiin tiloihin perustetuissa sotasairaaloissa. Punainen Risti toimi sekä valkoisessa että punaisessa Suomessa. Samoissa sairaaloissa saattoi maata molempien osapuolien haavoittuneita sotilaita.

Naiset tekivät miesten rinnalla lähes kaikkia huoltotehtäviä, kuten toimisto-, keittiö-, ompelu-, siivous- ja sairaanhoitotöitä. Punaisen puolen aseelliseen toimintaan osallistui pari tuhatta nuorta naista omina naiskaarteinaan.

Sotaan eivät ottaneet osaa pelkästään suomalaiset. Punaisten riveissä taisteli koko sodan aikana muutamia tuhansia venäläisiä sotilaita. Valkoiseen armeijaan liittyi tuhatkunta ruotsalaista upseeria ja sotilasta ja huhtikuun alusta 1918 alkaen Saksan armeija osallistui 15 000 sotilaan voimin sotatoimiin punaisia vastaan. ■

Vid fronten

När inbördeskriget bröt ut i januari 1918 höll röda gardet och den vita armén fortfarande på att samla sina trupper. Samtidigt som frontlinjerna bildades färdades tiotusentals soldater runtom i landet; de åkte tåg, gick till fots, skidade eller red. Snöig terräng, dåliga vägar och bristfällig utrustning gjorde det svårt för soldaterna att ta sig fram i vinterkälden. För att stöda stridstrupperna upprättade man på kort tid underhållstrupper. Soldaterna, sjukskötarna och den övriga personalen behövde någonstans att sova, värma och tvätta sig, torka sina kläder, äta och få vård. Trupperna inkvarterade sig i skolor, föreningshus, privata hem, ladugårdar och lador. De använde också lokalinvånarnas matförråd, hästar, vapen och annat de behövde.

Livet vid fronten gick mest ut på att stå på vakt och delta i oregelbunden skottlossning. Bara en liten del av de som deltog i striderna hade militär utbildning eller tidigare erfarenheter av krig. Kaotisk krigföring och misslyckade anfall var därför snarare regel än undantag. Särskilt i början av kriget hade vardera sidan mycket begränsat artilleri. Det effektivaste vapnet i kriget var kulsprutan.

Det var svårt att ordna sjukvård på fronten. De sårade vårdades på tillfälligt upprättade krigssjukhus både i privata hem och i offentliga lokaler som ex-

empelvis skolor. Röda Korset hjälpte både röda och vita och på sjukhusen kunde det ligga sårade soldater från bägge sidor.

Kvinnorna deltog vid männens sida i nästan alla uppgifter som gällde underhåll, kontorsarbete, köks- och sömnadsarbete, städning och sjukvård. På den röda sidan deltog ett par tusen unga kvinnor också i striderna med egna kvinnogarden.

Det var inte endast finländare som deltog i kriget. Några tusen ryska soldater stred på de rödas sida under hela kriget. Ett tusental svenska officerare och soldater anslöt sig till den vita sidan, och i början av april 1918 deltog 15 000 soldater från den tyska armén i striderna mot de röda. ■

Valkoisia tykkimiehiä lähellä Viipuria. Vita kanoniärer i närheten av Viborg. Kuva/Foto: Rautu Leinikkälä. Työväen Arkisto/Arbetararkivet.

TULKINTOJEN TEKEMINEN LÄHTEIDEN PERUSTEELLA

Kuva, teksti tai äänite syntyy aina jotain tarkoitusta varten. Se on yleensä aina tarkoitettu jollekin tietylle henkilölle tai yleisölle. Tekijä voi esimerkiksi haluta herättää vastaanottajassa tunteita tai vaikuttaa ihmisten mielipiteisiin. **Miksi, kenelle ja miten** ovat keskeisiä kysymyksiä arkistoaineistoja tutkivalle.

Joskus eri lähteet antavat samasta asiasta **ristiriitaista tietoa**. Silloin lukijan on kyettävä arvioimaan, onko lähteiden tarjoama tieto **luotettavaa**. Lähteet sisältävät toisistaan poikkeavia tietoja ja käsityksiä myös siksi, että ne ovat syntyneet eri **näkökulmista**. Valkoisen sotilaan kuvaus samasta tapahtumasta voi olla hyvin erilainen kuin esimerkiksi punaisten puolella olleen siviilin. Samoin miehen ja naisen tai aikuisen ja lapsen näkökulmat voivat erota huomattavasti toisistaan.

Rintamalla-luvun tehtävien avulla harjoitellaan **tulkintojen** tekemistä. Tehtävät ohjaavat tekemään aineistojen avulla **johtopäätöksiä** ja hahmottamaan asioiden välisiä yhteyksiä. Tärkeitä näihin taitoihin liittyviä kysymyksiä ovat:

- **Miksi** lähde on tehty?
- **Kenelle** se on tarkoitettu?
- **Kenen näkökulmasta** asioita tarkastellaan?
- Mitkä tekijät vaikuttavat lähteen **luotettavuuteen**?

ATT TOLKA KÄLLOR

Det finns alltid ett syfte bakom en bild, en text eller en ljudinspelning. Den är nästan alltid tänkt för en viss person eller publik. Den som skapat källan vill kanske väcka känslor eller påverka mottagarens åsikt i någon riktning. **Varför, för vem** och **hur** är därför centrala frågor för den som jobbar med källmaterial.

Ibland ger olika källor **motstridig information** om samma händelse. Då måste läsaren kunna avgöra om informationen i källan är **pålitlig**. Källorna kan innehålla information och uppfattningar som skiljer sig från varandra också för att de är skrivna ur olika **synvinklar**. Samma händelse kan återges på helt olika sätt beroende på om den beskrivs av en vit soldat eller av en civilperson på den röda sidan. På samma sätt kan också kvinnors och mäns, eller barns och vuxnas synvinklar skilja sig mycket från varandra.

I avsnittet Vid fronten övar vi oss i att **tolka** källor. Uppgifterna vägleder dig att **dra slutsatser** och se samband mellan olika saker. Då blir följande frågor viktiga:

- **Varför** har källan kommit till?
- **Vem** riktar den sig till?
- Ur vems **synvinkel** är den skriven?
- Vilka saker påverkar källans **trovärdighet**?

Sjuksyster vid fronten

Edith Sjösten från Vasa var 34 år gammal 1918. Hon arbetade som diakonissa och hade i januari meddelat att hon säger upp sig för att gifta sig. Hennes fästman hörde till de vita och blev skjuten i början av februari. Edith beslöt sig då för att bli frontsjuksköterska och följde med de vita trupperna i ambulanssläden, "foran", som hon kallade den. Släden drogs av en häst och var en stor omålad låda med plats för tre liggande människor. Efter sin tid som ambulanssjuksköterska vid fronten arbetade Edith på fångslägrät i Ekenäs. Du kommer att få läsa mer ur hennes dagbok i avsnittet om livet i fångenskap.

När Edith åkte hemifrån visste hon inte säkert vart hon var på väg. Det var kall vinter och mycket snö. Hon skrev i sin dagbok:

Det var en lång karavan som då begav sig åstad, 250–300 hästar. Alla foror voro proppfulla, endel med folk, andra med proviant-ammunition, skidor och allt möjligt. Stilla och varligt skred karavanen fram över isen mot det okända målet i fjärran.

Edith Sjösten 1931. SLSA 1251.

När trupperna nådde frontlinjen och striderna började var det allt annat än lugnt och stillsamt. En av de värsta striderna som Edith var med om utspelade sig i slutet av mars vid Länkipohja by nära Jämsä i mellersta Finland.

Nu viste de röda att vi kommo. Det smälde på ett annat ställe närmare och med det samma tatatata kommo kulsprutorna med i leken. Det var ett särskildt ljud i dessa skott. Hårda, vilda. Här gälde att döda, skotten skrälde i öronen. Bum, och sedan krevaden. Det var batteriet som började giva sina salvor, Skotten ljödo nu tätt på varann. --- På en öppen plats i skogen (en myr) gjorde vi halt. Där stälde i ordning för mottagning. Dragonerna höggo med sina sablar till oss granriskvistar som bräddes ut på drivan en filt på och så var bädden färdig. Dr Heimbeck hade så roligt åt våra bäddar. Två hästar tjänstgjorde som ambulans vagn och körde sårade till gården. [...]

Så kommo de, den ena efter den andra, till oss där på drivan där de fingo sina förband och ligga på granrisbäddar i väntan på hästen. [...] Under dagens lopp gingo 34 sårade genom våra händer därute på drivan tungt var arbetet då man såg så många ynglingar sårade så svårt. Flere av dem skulle säkert dö kanske ännu samma dag.

Det hördes att flera stupat därute i eldslinjen. Då budet kom att byn var vår hurrades det duktigt på drivan. [...] En gosse sade som mistat sin arm Nog är Lenkipohjas strider värd min arm. [...]

På aftonen voro vi dr och jag ridandes till byn samt i skyttelinjen söka stupade vita. Nu var byn vår eller rättare sagt vad som fanns kvar av den. Brandröken låg ännu tätt över den så vi redo som i en dimma. Ett par gårdar brunno ännu men på de flästa ställen rykte det blott från de sotiga grundmurarna. Några kor och får drevo omkring de brända tomterna och vädrade mot röken, korna råmade och fåren bräkte. Det steg en lukt av rökt kött och fläsk från en bränd tomt. Där gingo några kvinnor och glötade i askan --- Dä, va, hämskt. I skyttelinjen lågo så hämsk många röda stupade deras glansiga ögon voro så hämska att skåda. I ett dike bredvid vägen lågo 3 stupade. En karl på 50–60 år med stort skägg. De andra 20–30 riktiga banditansikten. De voro redan stelfrusna, armen stod upp i vädret på den ena.

På gården Päälahti inrättade ambulansen ett tillfälligt sjukhus.

Hela gården var full av slädar, tomma slädar, ” som stodo och väntade och slädar med sårade och hela tiden kommo nya med sårade. Ett fältkök ångade gladeligt, tre män höllo på att bära en medvetslös man uppför trappan, en ordennans kom galopperande in på gården, banade sig väg och sprang uppför trappan.

Vi lämnade hästarna till sanitärer och klev in i en stor förstuga, till höger var folkets stora kök. Luften var fylld av tobakslukt och äcklig sur blodlukt och på den sammanrafsade blodiga halmen lågo de sårade ihoppackade, några ordentligt förbundna andra med en trasa eller näsduk virad om såret såsom de hade blivit förbundna därute under striden. Det blödde i genom på många och blodet sipprade ner i halmen. Några av dem på golvet voro osårade, de sovo, sovo bara och rörde sig icke om man än trampade på dem i trängseln. Det voro sådana som varit i strid sedan lördagen.

Borta på en bänk låg en man som redan var död. Såret ricktigt luktade. Hade några soldater att bära ut honom till ladan där de andra liken lågo. Inne i rummet till venster arbetade norska läkaren Heimbeck, där var samma syn på golv, på stolar och bänkar och sängar, överallt sårade. På bordet som var betäckt med ett blodfläckt lakan låg en kapten. Hela lårbenet var krossat, benpiporna stucko fram i det gapande såret. Flera av de sårade dogo, en som var skjuten genom huvudet hade svår kramp, om en stund dog han.

Akvarell målad 1918 av Wilhelm Burman. Wilhelm Burmanin tekemä akvarelli vuodelta 1918. Arne Jörgensens samling. SLS bibliotek.

Akvarell av Wilhelm Burman. Första hjälpen kunde vara att ge en klunk sprit. Wilhelm Burmanin akvarelli. Ensiapuna saattoi olla ryyppy. Arne Jörgensens samling. SLS bibliotek.

Några dagar senare befinner sig ambulansen och trupperna på Wetterkulla gård vid Eräjärvi, nära Orivesi. På gården har både soldater och sjukvårdspersonal fått gröt och fläksås, de har fått sova ut, i sängar, på golv och somliga bland "kuddor och får i ladugården".

Röda Korsets hästambulans i Hollola 1918. Punaisen Ristin hevosambulanssi Hollolassa vuonna 1918. SKS 2232.

Natten gick alltför fort och snart sken solen in på oss genom Wetterkulla gårds sängkammarfönster. Vi frågade doktorn om vi erhöillit order. Nej sa Dr Ni får sova nu och vi sovo, alla bara sov. Dagen skred framåt medan vi tvättade byke i mejeriets stora förstuga våra blodiga kläder från gårdagen rengjordes, förbandslådor ställdes i ordning o.s.v. bland annat sydde vi nya röda kors åt oss ty de andra voro fulla av blodfläckar. – – – Vi och trupperna vilade hela dagen men följande morgon väcktes vi ren ½ 7. Oriväsi skulle tagas och behållas. – – – – Det var en härlig vårdag. Himlen var så blå så blå och solen så tindrande klar som bara vårsolen kan vara och snön bländande vit. Någon sade: vad det är härligt att strida om våren, man kan ju icke ens sörja sin stupade kamrat, man känner sig så glad så glad. Han, Öhman, sade ut de andras tankar tror jag ty nog sågo gossarna så präktiga ut i dag. Deras vita överskjortor skeno så vita, deras gång så käck och bajonetterna glänste i solskenet. Voro förrgårdagens strider glömda? Eller var det just tanken på att de skulle taga åter det förlorade som gjorde dem så glada så fria?

Akvarell av Wilhelm Burman. Bilden visar tydligt att konstnären hade helt olika syn på de röda och de vita. Wilhelm Burmanin akvarelli. Kuva osoittaa selkeästi miten eri tavoin hän näki punaiset ja valkoiset. Arne Jörgensens samling. SLS bibliotek.

Frågor och svar i Orivesi
 - Missä punaiset ovat?
 - Ja-o ovat!
 - Missä ne ovat?
 - Ja-o missä?
 - Missä jumalan ja pirun mässä ne ovat!!!
 - Ja-o piru!

UPPGIFTER

1. Skriv ner ord du inte förstår och försök ta reda på vad de betyder.
2. Sök beskrivningar av lukter, ljud, känsel- och synintryck i texten.
3. Vad tror du att påverkade Ediths och soldaternas humör på Wetterkulla gård?
4. Edith beskriver både röda och vita soldater. Varför tror du att de beskrivs så annorlunda?

TEHTÄVÄT

1. Kirjoita ylös vieraat tai vaikeat sanat ja yritä ottaa selvää, mitä ne tarkoittavat.
2. Poimi tekstistä kuvauksia, jotka liittyvät haju-, ääni-, tunto- ja näköaistiin.
3. Minkä luulet vaikuttaneen Edithin ja sotilaiden mielialaan Wetterkullan kartanolla?
4. Edithin kuvaus punaisista ja valkoisista sotilasta on hyvin erilainen. Mistä arvelet tämän johtuvan?

En operation utförs i ett klassrum i Johanneksen koulu i Tammerfors. Skolbyggnader fick ofta fungera som tillfälliga sjukhus. Leikkaus Johanneksen koulun luokahuoneessa Tampereella. Koulut saivat usein toimia tilapäisinä sairaaloina. Tampereen museot.

Väinön viimeiset kirjeet

Väinö Lindell syntyi 5.10.1899 Kruunupyssä. Syyskuussa 1917 hän oli aloittanut opinnot Vaasan kauppakoulussa. Väinö harrasti urheilua, varsinkin juoksua ja hiihtoa. Hän oli voittanut 19 pokaalia ja mitalia eri urheilukilpailuissa. Väinö liittyi suojeluskuntaan kesällä 1917. Sodan puhjettua hän oli ensin vartiointitehtävissä, mutta halusi ja pääsikin myöhemmin rintamalle taistelemaan. Hän taisteli Keski-Suomessa muun muassa Länkipohjassa ja Pitkäjärvellä 26.–27.3. Väinö oli

mukana Tampereella Hatanpään hyökkäyksessä, jossa Hyppösen kenkätehtaat vallattiin. Sen jälkeen oli vuorossa Tampereen valloitus, jossa Väinö kaatui 3.4. Väinön viimeinen, kahdeskymmenes mitali, oli IV luokan vapaudenristi, joka hänelle myönnettiin kuolemansa jälkeen. Väinö kirjoitti kymmenkunta kirjettä vanhemmilleen. Hän kirjoitti sekä suomeksi että ruotsiksi, koska oli kaksikielinen.

Valkoisia sotilaita Tampereella. Vita soldater i Tammerfors. Tampereen museot.

skyddskåren – suojeluskunta
i tjänst – palveluksessa
kasärn – kasarmi
frivillig – vapaaehtoinen
strida – taistella
filtstövlar – huopikkaat
utrustning – varustus

rintama – front
pitäjä – socken
kartano – herrgård
punakaartilaiset – rödgardister
vankka – stadig
rosvota – stjäla
kortteeri – sovplats
hyökätä – anfälla
välitysketju – meddelandedja

Vasa 8.2.1918. Hälsningar härifrån Vasa, här är trevligt att vara, mycket arbete har jag så jag har inte haft tid att skriva förr. Skolan står och jag vet inte hur länge, men jag hör till Skyddskåren och är ute på vakt varje dag och natt. [...] På måndagen så fick jag vapen och sen dess har jag varit i tjänst just två veckor så jag har inte varit hemma just något. Där på kasärn få vi mat så mycket man behöver så jag tror att jag inte kommer hem för här är lika trevligt, fast jag har inte fått vara ute i strid ännu, men jag hoppas att jag slipper snart till T:fors.

Vasa 11.2.1918. Far i dag som frivillig dit söderut för att strida för Finlands frihet, och jag hoppas att ni ej tar det alltför illa upp. Jag hör till V komp. I pl. 4 grupp och IV komp. har fått order att resa men ett 10-tal av V komp. I pl. far som frivilliga dit, nästan alla skolelever. [...] Jag har fått filtstövlar skjorta kalsonger strumpor vantar m.m. till utrustning.

Jorois den 18.2. Terveisiä rintamalta. Me olemme täällä Varkauden edustalla Joroisen pitäjässä Järvikylän kartanossa. Me olemme etuvartiostona, sillä Varkaudessa on yli 1000 punakaartilasta jotka ovat muuranneet itsensä sinne vankoilta valleilla, ja ne rosvoovat ympäristössä ja murhaavat viattomia ihmisiä. Meitä on täällä Järvikylän herraskartanossa 35 miestä vartioimassa. Tänne odotetaan näinä päivinä 1000 miestä kanuunien kanssa. Täällä me voimme hyvin kartanossa on 300 lehmää ja 30 hevosta, me saamme hyvää ruokaa ja kortteerin. Pian me saamme hyökätä sinne Varkauteen se on hauskaa kun saa olla ensi kerran tulessa.

Väinön viimeinen kirje kotiin on kirjoitettu 30.3.1918. Hän kiittää ensin karamelleista, jotka vanhemmat olivat lähettäneet. Sitten hän kertoo taisteluista. Kolme päivää kirjeen kirjoittamisen jälkeen Väinö kuoli Tampereella.

Hatanpäässä 30.3. -18

17 p:nä lähdettiin eteenpäin marssiin ja tultiin Pitkäjärven kylään joka sijaitsee noin 8 km Oriveden kirkolta itään päin siellä tultiin ihan arvaamatta otteluun punaisten kanssa jotka tulivat meitä vastaan kun oltiin jäällä siinä luuli moni poika että oli viimeinen hetki käsissä mutta kävi sentään niin onnellisesti että ainoastaan 3 haavoittui minä makasin myös jäällä välitysketjussa ja aurinko oli ihan vasten silmiä niin että en nähnyt yhtään missä vihollinen oli sentähden panin kiväärin

pääni eteen ja makasin siinä niin tuli kuula ja otti kivääriin mutta tuli niin hiljaa että pysähty kun otti kivääriin kiinni.

[...] Me saatiin kyllä kaksi tehdasta haltuumme Hyppösen kenkätehtaan ja erään toisen siinä saatiin olla mukana oikeen kuulasateessa siinä otti kuula minun kivääriini lukkoon niin että lukko meni rikki siinä haavoittui meidän plutonan päällikkö kun juoksi yhdestä rakennuksesta toiseen sitte meni eräs häntä auttamaan ja pisti päänsä vähän liian kauaks niin että sai

kuulan päähänsä kuulia ”
satoi niin että täytyi olla siellä rakennusten suojassa koko päivän punaset ampuivat kanuunilla 3 laukausta taloon joka oli 20 metriä meistä ja yksi kuula otti meidänkin taloon iltasella sytyttivät punaset erään talon ihan lähellä ja savun suojassa pääsin minä 4 miehen kanssa pois haavoittuneen kanssa ja toiset tulivat vähän jäljessä [...] Kyllä olis vielä muutakin kirjoittamista mutta en jaksa nyt tällä kertaa. Kirjoitan enempi Tampereelta. Väinö

TEHTÄVÄT

1. Mitkä kohdat tekstissä paljastavat kummalla puolella Väinö on?
2. Mitä eri tunteita Väinö on kirjeidensä perusteella kokenut?
3. Väinö kirjoittaa kirjeensä kotiväelle. Miten arvelet tämän vaikuttavan tekstin sisältöön?

UPPGIFTER

1. Vilka ställen i texten avslöjar på vilken sida i kriget Väinö står?
2. Vilka känslor har Väinö upplevt utgående från breven?
3. Väinö skriver till sina föräldrar. Hur tror du det påverkar innehållet i breven?

Hyppösen kenkätehtaan tyhjennetyt hyllyt. De tömda lagren i Hyppönens skofabrik. Kuva/Foto: Atelier Laurent. Tampereen museot.

Tampere palaa. Tammerfors brinner. Tampereen museot.

Röda och vita hjältar

Harry Borg arbetade som kontorist, var aktiv inom Åbo svenska arbetarförening och en av ledarna för röda gardet i Åbo. Han var 24 år gammal när han ledde de rödas expedition till Åland, där de röda förlorade slaget mot de vita i Godby i Finström i februari 1918. Harry dog under slaget och röda gardet ordnade en gemensam hjältebegravning i Åbo för Harry och nio andra röda soldater som stupat i Godby.

*Punakaartin lippu.
Röda gardets flagga.
SLSA 1301.*

"Kommer ingen med så går jag ensam"

Tidningen Arbetet 23.2.1918

”

Harry Borg

Män som ställt alla sina krafter i de proletariska frihetssträvandenas tjänst har fått skänka dem också sitt liv. Nu har vi den tunga plikten meddela att också en av de kamrater som stått "Arbetet" och många av dess läsare mycket nära funnit sin död i det proletariska frihetskriget.

Harry Borg deltog på sin ägen livliga åstundan i den lilla expedition som Röda Gardet senaste lördag sände ut till Åland. I den drabbning, som senaste tisdags ägde rum i Godby, [...] tog han också del. Bland manskapet hade uppstått någon tvekan om huruvida de skulle rycka ut mot den flerdubbelt större övermakten, men med den för honom ägna hänförelsen och det mod, som ej visste av någon feg försiktighet, hade Harry samlat hela skaran med utropet: "Kommer ingen med så går jag ensam" och störtade

därpå fram vid sidan av kompaniets befälhavare. Sitt gevär hade han avstått åt någon kamrat och litade själv på sin revolver. Långt hade skaran dock icke hunnit förrän Harry med ett leende på läpparna och med orden: "Jag tror jag blev sårad" sjönk ner på den vita snön, som snart färgades röd av hans tappra, unga blod.

Hans hjältedöd stod i den härligaste samklang med hela hans liv och hans själs läggning. [...] Det kunde ej upptäckas ett spår av självisk beräkning i något han företog sig. För honom fanns blott ett, och detta enda var arbetarrörelsens sak, [...] för vilken han formligen brann av aldrig sviktande glad och ljus entusiasm.

Harry Borg var vid sin död 24 år gammal. [...] Kring den unga hjältens bår står försänkta i sorg föräldrarna och en skara syskon, vilka liksom sin stupade äldsta bror står med i den glödande striden. Men för dem likasom också för Harrys otaliga vänner bland partikamraterna landet runt skall den äkta storheten i hans gärning och den enkla skönheten i hans död, vardera helt helgade proletariatets befrielsevärk, lägga till fortsatt oförtruten kamp med samma heliga offervilja och samma lysande och värmande hänförelse som han.

Wilhelm Burman var en frivillig soldat från Sverige som deltog i inbördeskriget på den vita sidan. Han var 21 år och en skicklig tecknare. Han stred tillsammans med den jämnåriga Rabbe Wrede som stupade i slutet av februari 1918. Wilhelm målade en samling bilder från kriget och några av hans akvareller föreställer vännen Rabbe. På Rabbes begravning höll Wilhelm ett begravningstal till sin vän. Texten nedan är citat ur hans tal. Wilhelm blev senare författare. Han bodde många år i Esbo och skrev bland annat en bok om sina upplevelser under kriget.

"Framåt pojkar, eteenpäin!"

Han kom till oss, som han alltid brukade göra, oväntad som en lavin och förde med sig i lägret ett outtömligt förråd av gott humör och en ungdomlig, hänsynslös djärvhet.

De försiktiga skakade på huvudet: "Wrede, Wrede det går illa för dig en dag, om du icke lugnar dig."

Den 13 Februari, midt under det andra Paarlampislaget red Wrede med sitt "livgarde" två unga män av samma skrot och korn som han själv omkring fiendes skyttelinje in i dess rygg och snokade igenom torpen ett tiotal kilometer framför våra linjer. Torparna förhörde, men ingen hade ens någonsin sett en ryss eller rödgardist. Utanför Riekkolatorpet upptäckte emellertid våra ryttare färskt hästspår i snön. De tre sutto av. Livgardisten No 1 höll hästarna ett stycke bakom, N:o 2 posterades utanför stugan, själv gick Wrede in i torpet, ryckte upp dörren, och hälsades med en salva av tolv skott, så att träflisorna från dörren yrde om öronen på honom. Tolv mot en. Wrede sade själv efteråt, att han smet som en liten råtta ut på förstukvisten, där han kunde ha uppsikt både åt dörren till och på fönstret. En stunds väntan. Så öppnades dörren på glänt och ett ansikte sticker ut. Pang! Ägaren till ansiktet störtar med genomskjutet huvud och det blir oro i nästet. Ryssarna skjuta vilt på ryttaren på gården, men sedan Wredes och postens koltpistoler arbetat en stund, blir det dem för hett om öronen och den ene efter den andre hoppar ut genom fönstret och förvinna åt skogen till. Fyra ryssar blevo kvar i stugan, dödsskjutna.

Fortsätter på nästa sida »

Rabbe rider in i stugan. Rabbe ratsastaa tupaan. Arne Jörgensens samling. SLS bibliotek.

Rabbe till häst. Han har exakt samma vinterkläder som på Wilhelms akvarell. Rabbe hevosen selässä. Wilhelminkvarellissa hänellä on yllään samat talvivaatteet. SLSA 1101.

Wrede och jag hade kommit för långt utanför och framför vår högre flygel, där kulorna veno mer än som var nyttigt. Vi tryckte i snön och fyrade på med våra pistoler (mauser) i väntan på att vår skyttelinje skulle hinna utväcklas och öppna eld. Vår kulspruta knattra på sitt hemtrevliga sätt, och Wrede reste sig upp. "Framåt, framåt" ropade han och vi hoppade som harar över drivorna mot fienden. Så vände han sig om, likblek i ansiktet: "Jag tror de satarna prickat för en gångs skull - - - i ryggen - - - rakt i genom." Han gick framåt några steg, men sjönk ihop och föll i mina armar, väsnades en stund över sin otur och reste sig slutligen till hälften

upp, ropande: "Framåt pojkar - eteen päin!" Vi släpade honom ut ur kulregnet och förde honom till förbandsplatsen. I rasande fart bar det därefter i väg mot huvudkvarteret och efter den skakande släden travade Wredes livshäst med tom sadel.

"Ge dem, ge dem, säg till pojkarna att de ge dem!" var hans sista ord, innan vanmakten kom och skänkte ro åt hans oroligt arbetande bröst. Vi stodo omkring bären och visste ej om vi skulle skratta eller gråta. Det var ju gamle Wrede, som låg där.

Rabbe Wrede
1915. SLSA 1101.

Rabbe hade en anteckningsbok i bröstfickan när han stupade. Anteckningsboken genomborrades av kulan som dödade honom. Rabbella oli muistikirja rintataskussa kun hän kaatui. Surmaluoti lävisti muistikirjan. SLSA 1101.

UPPGIFTER

1. Harry och Rabbe var båda unga män som stred på olika sidor i inbördeskriget. Välj en av texterna och beskriv hur Harry eller Rabbe framställs i texten.
2. Hitta på en situation där någon i dag handlar hjältemodigt.
3. Vad skulle du fråga Harry eller Rabbe om det var möjligt?

TEHTÄVÄT

1. Harry ja Rabbe olivat nuoria miehiä, jotka taistelivat sisällissodassa eri puolilla. Valitse jompikumpi teksteistä ja kerro, millaisena Harry tai Rabbe kuvataan.
2. Pohdi millaisissa tilanteissa nykyään toimitaan sankarillisesti?
3. Jos se olisi mahdollista, mitä sinä kysyisit Harrylta tai Rabbelta?

Rabbe träffad av en kula. Rabbe on saanut osuman. Arne Jörgensens samling. SLS bibliotek.

Taistelun tuhoja ja väsymystä

Hilja Ahra oli 24-vuotias vuonna 1918. Hän toimi huolto- tehtävissä valkoisten puolella, eli seurasi sotajoukkoja ja teki ruokaa, pesi ja korjasi vaatteita, auttoi miehiä, missä tarvittiin. Hilja kirjoitti päiväkirjaa kokemuksistaan. Katkelmat on kirjoitettu sodan loppuvaiheessa Viipurin maalaiskunnassa. Sodan jälkeen Hilja Ahra meni naimisiin, sai pojan ja kuoli 48-vuotiaana Helsingissä 1942. Hänen päiväkirjansa päättyi arkistoon osana hänen poikansa Sven Hirnin arkistoinaistoa.

TEHTÄVÄT

1. Kuvaa lyhyesti, millaisissa olosuhteissa teksti on kirjoitettu.
2. Kuvittele, että Hilja kuvailisi tapahtumia nykypäivän Suomessa. Millä tavoin hän tallentaisi kokemuksiaan ja miten se vaikuttaisi sisältöön?
3. Hilja kulki valkoisten joukkojen mukana. Poimi tekstistä ne kohdat, joista käy ilmi, kumpaa puolta hän kannatti.
4. Pohdi minkä takia Hiljalle oli tärkeä kirjoittaa päiväkirjaa, vaikka se saattoi sodan olosuhteissa olla vaikeaa?

UPPGIFTER

1. Beskriv kort under hurdana omständigheter texten kommit till.
2. Föreställ dig att Hilja skulle beskriva händelser i dagens Finland. På vilket sätt skulle hon dokumentera det hon upplever och hur skulle det påverka innehållet?
3. Hilja följde med de vitas trupper. Sök de ställen i texten som visar på vilken sida hon stod.
4. Fundera över varför det var viktigt för Hilja att skriva dagbok trots att omständigheterna under kriget gjorde det svårt.

25.4 illalla Matkamme ensi päivä on päättynyt. Jalan olemme kulkua tehneet, paljon matkalla nähneet. [...] Kaikki tienvarrella todistaa sotajoukon aivan äskettäin kiireellä siitä kulkeneen. Kaikkiällä näkee tykinkuulia, patroonalaatikoita, säilykelaatikoita ja ennenkaikkea – punaisia nauhanpätkiä! Siis ei ole epäilystä siitä, mitä väkeä on edellämme kulkenut! Ampuminen näyttää olleen ankarata, sillä puut ovat suurimmaksi osaksi pirstaleina, oksat poikki. Siellä täällä maassa ovat kuopat osoittavat granaattien sinne putoilleen. – Olemme nyt Kilpeenjoella leirissä levähtämässä muutaman tunnin perästä taas matkaa jatkaaksemme. On iltahämärä. Kymmenittäin nuotioita loimuaa kentällä. Niiden ympärillä istuvat miehet, toiset torkkuen, toiset puhellen toiset laulellen [...] ja tässä aivan lähellä loimuaa vielä tuli suuressa hovissa, jonka punaiset lähtiessään ovat sytyttäneet. Jonkun matkan päässä välkkyy joen pinta. Tuo kaikki muodostaa näyn, jota minä en kykene sanoin kuvailemaan mutta joka ei ikinä mielestä lähde. – Täytyy koettaa asettua nukkumaan nuotion viereen, mutta unesta lienee vähän toiveita, sillä yö on kylmä, maa kostea ja vilu tahtoo ahdistella.

26.4 Tulimme aamulla varhain Juustilaan. [...] Perille tultuamme rupesimme laittamaan miehille voileipiä erään hotellin suuressa salissa. Mutta silloin yhtäkkiä alkoi kuulua kova kuularuiskujen rätinä aivan läheltä. Ensimmäinen ajatus oli: punikit ovatkin kääntyneet takaisin ja rupeavat vastarintaan. [...] miehet komennettiin aseisiin ja syöksivät taisteluun. Yksi heistä kaatui heti ja kaksi haavoittui mutta taistelu loppuikin pian ja vihollinen lähti pakoon. Oli sitten muutaman tunnin aikana aika hiljaista, mutta sitten alkoi taas sama leikki. Hetken sitä kesti, sitten kaikki vaiken ja miehet palasivat mutta nyt moninverroin lukuisampina. Saimme kuulla surullisen koomillisen jutun: luullut viholliset olivatkin meikäläisiä, jotka olivat valloittaneet Kavantsaaren ja sitten lähteneet Juustilaan samoissa asioissa, sillä he luulivat paikan vielä olevan punikkien hallussa. Siten saivat omat miehet kaksi kertaa taistella keskenään, 3 uhria tuli; mutta onni onnettomuudessa oli sentään etteivät meidän kuularuiskumme ja tykkimme olleet vielä asemissaan, sillä silloin olisi uhrien luku voinut tullut arvaamattoman suureksi. Ja sitten lähdettiin taas edelleen, mutta paljon suuremmalla joukolla.

Sotatoimet eivät mitään lastenleikkiä olleetkaan

Forssalainen sekatyömies Lauri Karke kertoo vuonna 1966 liittymisestään 16-vuotiaana punaisten joukkoihin ja sotakokemuksistaan ennen vangiksi joutumistaan. Lauri kuoli Naantalissa vuonna 1992. Hänen puolisonsa Ida Karke (kirjailijanimi Saarinen) on lähettänyt arkistoihin molempien muistoja.

Arvo Koivisto toimi punakaartissa lähettinä. Hänet teloitettiin 14-vuotiaana 7.6.1918. Arvo Koivisto var ordonnans i röda gardet. Han var 14 år när han avrättades 7.6.1918. Tampereen museot.

Syksyllä 1917 olin työttömyystöissä Vatikalliolla, ja Mustialassa risu-mettässä. Joulusta kai sekin muistaakseni loppui. Silloin ainakin olin ihan kulkeilla, kun punakaartti perustettiin, ja olin ihan ensimmäisiä menemässä. Olin ollut värjärien ammattiosastossa mutta olin jättänyt maksamatta, kun tehtaasta läksin. Nyt liityimme joukolla Nummen työväen yhdistykseen. Kirjastotalosta tehtiin kasarmi ja siellä meille Örn opetti taas niitä sotatempuja, leikinlaskun höystämänä. Siksi ei kai niitä niin kuolemanvakavasti otettukaan. Rehvasteltiin ja oltiin komiata poikaa joka mies. Rintamalle lähtiessä ostettiin apteekista hokmannia ja oltiin olevinamme kovasti kännissä, kun mentiin tallukastehtaan tyttöjä hyvästelemään. Luvattiin komiasti tehdä selvää Pohjanmaan körreistä.

Tampereelle tultua sotaintomme nousi lakeen, kun saimme ihka uudet kiväärit ja sarkapompat. Aseita piti heti ruuvata. Aloimme sihtailla savupiippuja ja päästelimme laukauksiakin. Oli vähällä ettei menetetty koko komeutta. Isot kihot tulivat kiroomaan, että mitäs perkelettä

te klopit täällä räiskitte ja ihmisiä pelottelette. Pian pääsette intoanne jäähdyttämään.”

Eikä meitä kauan Tampereella pidetty. Joukkoja siirrettiin Vilppulaan, mistä sitten jo alkoikin sota- toimialue. Meidän komppaniamme komennettiin Lylyyn. Siellä jo asemalla sakkimme joutui kokemaan, ettei nämä sotatoimet mitään lastenleikkiä olleetkaan. Siellä asemalissa eräs kaveri sohlasi jäätyneen kuularuiskun kanssa, sitten se äkkiä laukesi ja kuula osui meidän sakista Ruohon ”Sikkaran” rintaan. ”Kinni pois”, sanoi komppanian päällikömme Malmin Kalle asiasta selvän otettuaan. Ei me sitä ehditty kauan surra. Ei sota yhtä miestä kaipaa, meille sanottiin. Eteenpäin vaan, pojat.

Asetuimme aseisiin Kuorevedellä Riihiniemen taloon. Siellä oli talonväetkin kotona, vaikka kuulat joka yö nurkissa paukkui. Perunakellarissa he pahimman paukkeen ajan viettivät. Ei he punaisia pelänneet, poika sieltä oli punaisissa, mutta miten mahtoi käydä kun valkoiset tulivat taloon.

Ei meillä eikä päälliköllämme sotimisen jaloa taitoa ollut, mutta kovasti vaan ammuttiin sinne päin missä oletimme vihollisen olevan. Jänis siinä pakkasi pöksyihin hangella maatessa, kun kuulat heittivät lunta silmille. Paras kaverini Virran Kalle makasi siinä vieressä ja sen naama oli kelmeä kuin naurispieru. Taisipa olla omanikin. Tamperelaiset taisivat olla urheampia, koskapa me valkoisten asema vallattiin. Niiden jättämistä kuopista löysimme karvalakin, jossa upeili Suomen leijona ja perunanuijan muotoinen käsikranaatti. Verijälkiäkin oli hangella. Oli punaisten paukuistakin ainakin yksi maalin löytänyt.

Emme me ymmärtäneet voittoa hyväksi käyttää, eikä osattu paikkaan pureutua. Palattiin takaisin omaan majaan paikkaamme. Ei me siellä pitkään voitosta iloittu. Lahtarit hyökkäsivät sellaisella voimalla, että meidän oli lähdettävä. ”Älkää jättäkö!” huusi Liljelundin Ellu, joka lykkäsi umpi-hangessa vesikelkalla vanhaa, voivottelevaa mummua. Metsän reunan mökkiin olivat taistelua pakoon lähteneet jättäneet halvaantuneen vanhuksen yksin makaamaan. Ellu oli kuullut valituksen ja auttanut parhaan taitonsa mukaan. Siitkö hyvästä hänet, vieläpä äitinsä ja sisarensakin mahdettiin sittemmin ampua.

Ensiaputyöt olivat maltillisia ja rohkeita. He huolehtivat haavoittuneet hevoskyytiin ennen kuin omaa turvallisuuttaan ajattelivat. Eivät kaikki rekiin sopineetkaan, vaan kannaksilla seisten tai reen vieressä juosten seurasivat ampulanssiaan. [...]

Kuorevedeltä peräännyttyämme pääsi komppaniamme lomalle veljeshautajaisiin Forssaan. [...] Loman jälkeen tie Tampereelle olikin jo tukossa. Oli sentään vielä saatu aikaan Lempäälän rintama. Jouduimme Viialaan, ja sieltä peräännyimme Valkeakoskelle. Olo oli kurjaa, muonitus sattumanvaraista. Kivikovaa, myrkynsuolaista hevosenlihaa järsittiin.

Punakaartin A-komppanian ensiapuryhmä Helsingissä vuonna 1918. Första hjälpen-gruppen, röda gardets A-kompani i Helsingfors 1918. Kuva/Foto: Tyyne Böök. Kansan Arkisto/Folkets Arkiv.

TEHTÄVÄT

1. Etsi ja poimi tekstistä sanat ja ilmaisut, joita et ymmärrä. Yritä selvittää, mitä sanat tarkoittavat.
2. Tekstin alussa Lauri kuvaa liittymistään punakaartiin. Mitä syitä löydät sille, että hän valitsi punaisen puolen?
3. Lue tekstistä kohta, jossa Lauri kertoo Liljelundin Ellusta. Millaisia kysymyksiä kohta sinussa herättää?
4. Kerro muutamalla sanalla, millaisen mielikuvan teksti antaa sisällissodasta.

UPPGIFTER

1. Sök ord och uttryck i texten som du inte förstår och försök ta reda på vad de betyder.
2. I början av texten berättar Lauri om när han anslöt sig till det röda gardet. Varför tror du att han valde den röda sidan?
3. Läs avsnittet som handlar om Ellu Liljelund. Vilka frågor väcker det hos dig?
4. Beskriv med några ord vilken bild den här texten ger av inbördeskriget.

Naiskaartilaiset haluavat olla tasavertaisia

Emil Suominen syntyi vuonna 1889 Askaisissa, mutta muutti töiden perässä Turkuun. Hän työskenteli Turun Kivipainossa ja Kaakelitehtaalla ja kouluttautui veneveistäjäksi. Emil oli aktiivinen työväenliikkeessä nuoresta pitäen, hänet valittiin esimerkiksi oman työväen ammattiosastonsa sihteeriksi jo 16-vuotiaana. Sodassa hän oli Turun liepeillä toimineen Maarian punakaartin komppanianpäällikkö. Sen sisarosasto Maarian punakaartin naiskomppania, josta Emil kirjoittaa 1970-luvun alussa laatimissaan muistelmissa, oli yksi sisällissodan suurimpia naisosastoja. Sodan jälkeen hän oli vankina Tammisaaren pakkotyölaitoksella. Emil eli pitkän elämän Turussa. Yli 80-vuotiaana hän ehti nähdä ensimmäisen lapsenlapsen lapsenlapsensa. Kirjailija Aulikki Oksanen on kirjoittanut Emilistä runoteoksessaan *Seitsemän rapua, seitsemän skorpionia*.

Emil opiskeli ja teki muistiinpanoja vankeutensa aikana Tammisaaren pakkotyölaitoksen kirjastossa. Under sin tid i fångenskap studerade Emil och gjorde anteckningar på biblioteket vid Ekenäs tvångsarbetsinrättning. SKS KIA Aulikki Oksasen arkisto.

Emil vuonna 1923 vapaututtuaan vankeudesta. Emil efter att han frigivits 1923. SKS KIA. KIAK 2017:1:1.

Paluumatkalla oli mukana 3 naista ja 2 miestä, jotka olivat suorittaneet jonkinlaisen sanitäärikurssin. Jouduimme yöpymään Tampereella. Kävin tapaamassa Maarian naiskomppaniaa, joka oli ollut siellä pari viikkoa harjoitusta varten. Keskustelin tyttöjen kanssa; he olisivat olleet halukkaita tulemaan mukaan rintamalle. Kysyin, jos he jo osaavat ampua? Myönteinen vastaus tuli kuin yhdestä suusta. – Kun hyvästelin ja läksin, seisoivat kiväärimies ovella ja naispäällikkö hänen takanaan hyvin happaman näköisenä. Parin päivän kuluttua Maarian naiskomppania marssi Suodenniemelle lisättynä ryhmällä tamperelaisia tovereita. En voinut luonteeni puolesta tunnustaa tällaisissa oloissa naisen tasa-arvoisuutta. Siirsin miehiä etulinjalle ja aloin järjestää naisille rintaman takaiset tehtävät. Eräänä päivänä naisten päällikkö tuli minun puheilleni ja sanoi, että he ovat syrjityn asemassa ja he eivät alistu siihen. He tahtovat olla miesten kanssa tasavertaisia ja tahtovat näyttää, että he eivät pelkää

enempää kuin miehetkään. ” Selitin sen johtuvan siitä, että halusin suojella naisia enemmän raakalaisten käsiin joutumista vastaan. Lupasin korjata asian. Sen jälkeen he olivat aina etulinjalla kuten miehetkin. Moni heistä uhraisi henkensä uskollisena aatteellensa. Joskus tuntui siltä, että he olivat liian rohkeita ja varomattomia. Siksi valkoisten raivo oli silmitön, kun he saivat tilaisuuden aseettomien naisten teurastamiseen. [...] – En parhaalla tahdollankaan löydä näistä 3:sta komppaniasta, miehistä enkä naisista, minkäänlaista eroa käyttäytymisessä, rohkeudessa, eikä taistelutahdossa. Vielä Lahden rintamalla, kun kerättiin vapaaehtoisia ja koko armeija oli jo toivoton. Kun useita kymmeniä tuhansia aseistettuja miehiä oli kokoontunut, niistä saatiin vain 600 nimeä, jotka olivat valmiit hyökkäämään Lahteen. Maarian 3. komppania, siinä ei ollut enää ihan täyttä 300 naista ja miestä, kaikki ilmoittivat olevansa valmiit hyökkäysjoukkoon mukaan.

Parin päivän kuluttua Maarian naiskoppnia marssi suodenniemelle, lisättyinä ryhmällä, tampereläis tovereilla.

En voinut luonteeni puolesta tunnustaa, millaisissa oloissa naisten tasa-arvoisuutta. Siirsin miehen etulinjalle ja järjestyksessä naisille rintaman takaiset tehtävät.

Eräänä päivänä naisten päällikkö tuli minun puheilleni ja sanoi: Että he ovat syrjityn asemassa ja he eivät alistu siihen. He tahtovat olla miesten kanssa tasavertaisia ja tahtovat näyttää, että he eivät pelkää enempää kuin miehetkään.

Selitin sen johtuvan siitä, että halusin suojella naisia enemmän raakalaisten käsiin joutumista vastaan. Lupasin järjestää asi-

Sen jälkeen he olivat aina etulinjalla, kuten miehetkin. Moni heistä uhrasi hengensä, uskollisena aatteilensa. Jouskus tuntui silmille, että he olivat liian rohkeita ja varomattomia.

Siksi valkoisten raivo oli silmitön, kun he saivat tilaisuuden aseettomien naisten teuraamiseen.

Samoihin aikoihin, kun naiskomppania tuli rintamalle, sattui Raunistulassa tapaus, joka pani Maarian paikallisesikunnan silmät pyöreiksi. T.Y. Tarmossa majaillemaan paikallisia esikuntaan tuli edustaja, jolla oli 125 miehen nimiluettelo, vaatimaan kiväärheitä. He lupasivat lähettää rintamalle. Suurin osa tuntemattomia, joten ei esikunta uskaltanut hankkia niille aseita.

Seuraavana päivänä tuli kaikki 125 miestä ja lupasivat hajoittaa koko Tarmon talon, josta eivät he saa aseita.

Silloinen meidän ylipäällikkömme oli saanut puhelun asiasta, hän tuli minulta tiedustelemaan: Voimmeko me ottaa sellaisen tuntemattoman joukon tänne, minä vastasin heti, että kyllä. Käske heidän lähettää ne tänne ilman aseita, jaetaan heille aset täällä. Meidän ylipäällikkömme oli puhelin keskustelussa saanut tietää, että siinä on puukkojunkkareita ja halunoitsioita, voidaanköne pitää täällä kurissa. Sanoin arvelematta: Terve tuloa. Minulla on 160 punakaartilaisista. Joukko on jo harjaantunut jätettelle minua, x sekä ajattelee järjestyksestä samoin kuin minäkin.

Parin päivän kuluttua marssi täysilukoinen järjestyksessä koppnia taistelu linjoillemme. Taisteluissa oli melkein taukoja me vedimme lähellä olevat joukot aivan lähellä olevan tön taakse. Komensin joukot kahteen rivistöön, vastakkain.

Selostin muutamilla sanoilla mistä on kysymys, miten on suhtaututtava siviili väestöön, olkoot ne ystäviä tai vihollisia. Jos te tulette mukaan luokka taisteluun, olette tervetulleita. Mutta jos te tulette harjoittamaan vallattomuutta ja epäjärjestyksessä, niin täällä ei voida pitkästi keräjäitä. Sellaiset toimet

Katkelma Emilin muistelma "Elämän piikkitynnyrissä". Utdrag ur Emilis självbiografiska minnesanteckningar. SKS KIA Aulikki Oksasen arkisto.

SUOMEN PUNAINEN KAARTI

Helsingin 7. rykmentin 4.
joutajonnan 7. komppanian 3. platoonin
4. osasto
Nimi Lydia Forsell
Todistaa P. Rönkä

046461
Suomen Valtiohallitus maksaa tämän kortin omistajalle Suomen Punaisen Kaartin jäsenelle Lydia Forselllle hänen valmiuteen tai rintaperilliselleen vastedes ilmoitettavina aikaloina kustakin kuukaudesta kahsinkymmentöksi (25) Suomen markkaa.
Kortista erotettuna on kuponki arvoon.

Suomen Valtiohallitus
F. S. Hiltunen
Suomen Punaisen Kaartin
Maksukonttori

No 046461 No 046461
8 7
No 046461

PUNAINEN KAARTI SÄÄNNÖT

Helsingin naiskaartin jäsenkortti, maksukuponki ja punakaartin säännöt. Helsingfors kvinnogardes medlemskort, betalkuponger och Röda gardets stadgar. SLSA 1301.

Punakaartilaisnaisia Viipurista. Kvinnliga rödgardister från Viborg. Työväenmuseo Werstas/Arbetarmuseet Werstas.

TEHTÄVÄT

1. Mikä kohta Emilin tekstissä sinun mielestäsi oli kiinnostavin? Miksi?
2. Millaisia eri tapoja suhtautua naistaistelijoihin löydät kuvauksesta?
3. Miten arvioit Emilin itse suhtautuvan naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon?
4. Ota kuvauksen perusteella kantaa väitteeseen "Naiset olivat syrjityssä asemassa sisällissodan aikana". Etsi yksi perustelu sekä lauseen puolesta että sitä vastaan.

UPPGIFTER

1. Vilket ställe i Emilis text tyckte du att var mest intressant och varför?
2. Vilka olika sätt att förhålla sig till kvinnliga soldater hittar du i texten?
3. Hur tycker du att Emil själv förhåller sig till jämställdhet mellan män och kvinnor?
4. Ta ställning till meningens "Naiset olivat syrjityssä asemassa sisällissodan aikana", kvinnorna hade en underordnad ställning under inbördeskriget. Hitta ett argument för och ett emot det här påståendet.

ELÄMÄÄ RINTAMALLA – LIVET VID FRONTEN

Asiakirjat antavat tietoa so-
dankäynnin yksityiskohdis-
ta ja kokemuksista. Valokuvat,
piirrookset ja maalaukset kertovat
mm. sotilaan varusteista ja elä-
mästä rintamalla.

Dokument av olika slag
berättar om detaljer och
upplevelser kring krigföringen.
Fotografier, teckningar och mål-
ningar ger en bild bl.a. av solda-
ternas utrustning och livet vid
fronten.

Valkoisten joukkojen kenttäreittiä. Vita truppernas fältkök.
Helsingin kaupunginmuseum/Helsingfors stadsmuseum.

(Hevosen tuojalle)

Todistus

että A. Johansson
Clappström kunnasta on

tuonut 1 puheen-
tammen
osain

hevosten selvittelytoimikunnalle.

Borås, 1. 7. 18

(Paikka ja aika)

A. J.

Hevosten selvittely-
toimikunta

Kvitto.

Innehavaren av detta kvitto har denna dag ö-offentlig
till Poliskammaren i Borås stad tillhandlat sig en häst (N:o 96)

för ett pris av Finsk

Borås, d. Poliskammaren den 23 juli, 1918.

Ollo Josefsson.

TEHTÄVÄT

1. Hevosia käytettiin paljon sisällissodassa. Keksi ainakin kolme syytä, miksi niin tehtiin.
2. Tutki Wilhelm Burmanin akvarelleja. Mitä kuvat kertovat sotilaselämästä?

UPPGIFTER

1. Varför tror du att man använde hästar i så stor utsträckning under inbördeskriget?
Försök komma på minst tre orsaker.
2. Se på akvarellerna som Wilhelm Burman målat. Vad berättar de om soldatlivet?

Wilhelm Burmanin akvarellit juoksuhaudoista ja saunomisesta Enoranta-Ruovedellä. Wilhelm Burmans akvareller av skyttegravar och bastubad i Enoranta-Ruovesi. Arne Jörgensens samling. SLS bibliotek.

Sisällissodassa oli käytössä noin 6 000 hevosta. Suurin osa niistä oli työ- ja ajohevosia, vain pieni osa oli ratsuja. Cirka 6 000 hästar användes för krigföring under inbördeskriget. Största delen var arbets- och körhästar, bara en liten del var ridhästar. Kuva/Foto: Ernst Ane Löhner. SLSA 1350.

4

Terrori ja
vankileirit

Terror och
fångläger

Terrori ja vankileirit

Sisällissotaa leimasi terrori eli taistelujen ulkopuolinen väkivalta. Terrorissa oli kyse kostotoimenpiteistä, vastustajan rankaisemisesta ja pelon lietsomisesta. Vihapuhe, valheet ja huhut vastapuolen väkivallanteosta yllyttivät omalta osaltaan hirvittäviin väkivallantekoihin. Sotilasjohdon vähäinen kiinnostus hillitä terroria ja sotilasjoukkojen järjestäytymättömyys johtivat siihen, että väkivalta synnytti lisää väkivaltaa. Kostoiskuista tuli arkipäiväisiä ja vihan määrä kummallakin puolella kasvoi valtavaksi.

Punaisten terrorissa kuoli yli 1 600 ihmistä, valkoisten terroriteoissa 8 000–10 000 ihmistä. Molemmilla osapuolilla oli rintamalla omavaltaisia kenttäoikeuksia, jotka jakoivat teloitustuomioita, jotka pantiin usein heti täytäntöön. Punavankien määrä moninkertaistui huhtikuun suurien taistelujen päätyttyä punaisten tappioon. Valkoiset vangitsivat antautuvia sotilaita ja pakoon yrittäviä siviilejä. Sodan loppuvaiheessa huhti-toukokuussa 1918 koettiin terrorin pahin vaihe, kun valkoiset voittajat teloittivat koston tuhansia punaisia.

Suurimmat punavankileirit olivat Helsingissä, Hämeenlinnassa, Lah-

nessa, Tammisaarella, Tampereella ja Viipurissa. Suurimmalle väliaikaiselle leirille Lahden Fellmaninpellolle koottiin toukokuussa noin 22 000 punaista, pääosin Länsi-Suomesta lähteneitä pakolaisia, mutta myös antautuneita sotilaita. Joukossa oli runsaasti naisia ja lapsia. Lahden leirin vangeista yli 500 ammuttiin, joukossa yli 200 naista ja nuorta tyttöä. Sodan päättyessä toukokuun puolivälissä vankeja oli yli 80 000. Kesäkuussa valkoiset perustivat valtiorikosoikeuksia. Niissä tuomittiin noin 68 000 punavankia syyllisiksi valtio- ja maanpetokseen. Heistä 555 tuomittiin kuolemaan, mutta kuolemantuomio pantiin täytäntöön vain 113 kohdalla.

Arviolta 12 000–14 000 vankia kuoli nälkään ja tauteihin, koska ruokapula oli paha. Pääosa kuoli kesä–elokuun 1918 aikana. Tämä oli tärkein syy siihen, että kesäkuusta 1918 lähtien tuomioita muutettiin ehdonalaisiksi. Vankimäärä putosi nopeasti, elokuun alussa heitä oli 37 000 ja vuoden loppussa noin 6 000. Viimeiset punavangit vapautuivat Tammisaaren pakkotyölaitoksesta kuitenkin vasta vuonna 1927. Valkoiseen terroriin syyllistyneet ar-mahdettiin erityislaila. ■

Terror och fångläger

Terror, våldshandlingar utanför själva striderna, kom att bli utmärkande för inbördeskriget. Syftet med terrorn var att hämnas, att bestraffa motståndaren och sprida skräck. Hatretorik, lögnar och rykten om motståndarsidans våldsdåd uppviglade till fruktansvärda våldshandlingar. Militärledningen var inte särskilt intresserad av att stoppa terrorn och i kombination med de oorganiserade soldattrupperna kom det att leda till att våld födde mer våld. Hämnaktionerna blev vardag och hatet växte sig allt starkare på bägge sidor.

Den röda sidans terrordåd skördade över 1 600 liv och den vita sidans terror 8 000–10 000 liv. Bägge sidor hade självutnämnda fältdomstolar vid fronten. De delade ut dödsdomar som oftast verkställdes genast. Efter att de största striderna avslutats i april och de röda förlorat kriget, flerdubblades antalet röda fångar. De vita tog både kapitulerande soldater och flyende civila till fånga. Under slutskedet av kriget, i april–maj 1918, ägde den värsta terrorn rum när de vita segrarna som hämnd avrättade tusentals röda.

De största röda fånglägren fanns i Helsingfors, Tavastehus, Lahtis, Ekenäs, Tammerfors och Viborg. På Fell-

mans åker i Lahtis upprättades det största tillfälliga lägret, där man i maj 1918 samlade 22 000 röda, främst personer på flykt från västra Finland men också soldater som kapitulerat. Bland fångarna fanns även många kvinnor och barn. Över 500 av fångarna i Lahtis sköts ihjäl, bland dem över 200 kvinnor och unga flickor. När kriget tog slut i mitten av maj var fångarnas antal över 80 000. I juni grundade de vita domstolar för statsförbrytelser där 68 000 fångar dömdes för hög- och landsförräderi. Av dem dömdes 555 personer till döden, men dödsdomen verkställdes endast i 113 fall.

Totalt dog 12 000–14 000 personer i fånglägren på grund av sjukdomar och svält, eftersom matbristen hade förvärrats under året. De flesta dog under sommaren 1918. Det var den huvudsakliga orsaken till att man i juni började ändra domarna till villkorlig frigivning. Antalet fångar sjönk snabbt; i början av augusti var antalet 37 000 och i slutet av året ca 6 000. De sista röda fångarna frigavs ändå så sent som 1927 från Ekenäs tvångsarbetsinrättning. De som gjort sig skyldiga till terrorbrott på den vita sidan benådades genom en speciallag. ■

ELÄYTYMINEN JA HISTORIALLINEN EMPATIA

Arkistoaineistot tarjoavat ikkunan menneiden aikojen ihmisten elämään. Esimerkiksi päiväkirjamerkintöjä lukemalla voimme tutustua sodan kokeneiden **ihmisten ajatuksiin ja tunteisiin**. Menneen ajan ihmisten **asemaan eläytyminen** on tärkeää, jotta voisimme ymmärtää heidän tekemiään valintoja.

Jotta voisimme tehdä tulkintoja arkistoaineistojen perusteella, meidän on tunnettava tapahtumien **historiallisia taustoja**. Menneiden aikojen ihmisten toimintaa voidaan ymmärtää vain, jos tiedämme, minkälaisessa tilanteessa he elivät.

Terrori ja vankileirit -osion tehtävissä harjoitellaan historiallista empatiaa eli eläytymistä menneiden aikojen ihmisten asemaan. Tätä taitoa voi harjoitella tarkastelemalla:

- Mitä tunteita lähteen lukeminen sinussa herättää?
- Millaisia arvoja ja asenteita lähde välittää?
- Miten itse reagoisit vastaavassa tilanteessa?
- Olisivatko kuvatut historian henkilöt voineet toimia toisin?
- Mitä seurauksia heidän tekemillään valinnoilla oli?

INLEVELSE OCH HISTORISK EMPATI

Arkivkällor är som titthål in i människors liv förr i tiden. Genom att exempelvis läsa dagböcker kan man få en bild av **hur människor som upplevt krig tänkte och kände**. Det är viktigt att kunna **leva sig in** i deras situation för att bättre förstå de val de gjorde.

För att kunna göra tolkningar utifrån arkivmaterial måste vi känna till **den historiska bakgrunden** till händelserna. Vi kan förstå varför människor som levde förr i tiden handlade på ett visst sätt bara om vi känner till under hurdana omständigheter de levde.

I avsnittet om terror och fångläger övar vi oss i att känna historisk empati. Vi försöker alltså leva oss in i hur det kändes för människorna under denna tid. Det här kan man göra genom att ställa sig följande frågor:

- Vilka känslor väcker källan hos dig?
- Hurdana värderingar och attityder innehåller källan?
- Hur skulle du själv reagera i motsvarande situation?
- Kunde personerna som presenteras här ha handlat på ett annat sätt?
- Vad fick deras val för följd?

Skjuten bakifrån med fyra gevärsskott

Gösta Schybergson var 25 år gammal 1918 och arbetade som läkare i Helsingfors. Han var medlem i Röda Korset. En vanlig arbetsdag några dagar efter krigsutbrottet kom rödgardister till sjukhuset där han jobbade och förde iväg honom. Han avrättades några timmar senare på

den frusna Tölövikens. Avrättningen saknade grund. Göstas syster Gerda skrev dagbok under kriget och beskriver händelserna. Gerda arbetade senare som musiklärare och var aktiv i nykterhetsrörelsen. Hon var 75 år gammal när hon dog 1957.

Gerda Schybergson. SLSA 954.

28 jan. Idag sköts det på Esplanadgatan, när jag på förmiddagen gick till min pianolektion hos Eino Lindholm. Bankerna stängdes och rödgardister posterades utanför. Inga tidningar. Sträjk i hela landet. ”

2 febr. På förmiddagen ringde faster hit, och frågade huru vi mådde. Jag svarade då att alla mådde bra men att ingen kunde veta, huru länge man skulle lefva. [...] Kl. 7-tiden ringde en fröken Martikainen, till mamma, och berättade att hon hade sett en ung man ligga skjuten på Tölövikens. Bredvid honom låg en bok, på hvilken stod namnet Henrik Schybergson. Mamma trodde att detta var ett misstag, emedan Henrik var i godt förvar. Helge Roos ringde senare och berättade att Gösta blifvit bortförd från Humlebärgs sjukhus af rödgardister. Kl. 9-tiden på kvällen började pappa telefona till Röda gardets kanslier, för att få tag på Gösta, men den kvällen fingo vi inga upplysningar om hvar han fanns.

Söndag 3 febr. Kl. 9-tiden på morgonen kommo Helge Roos och Viivi Snellman hit. Helge Roos berättade att Gösta låg skjuten på Patologen. [...]

5 febr. Idag obducerades Gösta af Fabbe Langenskiöld. Han hade blifvit skjuten bakifrån med 4 gevärsskott och dessutom med ett revolverskott genom tinningen och ett genom underläppen. Ett skott hade gått genom hjärtat.

Gösta Schybergson. SLSA 954.

7 febr. onsdag Kl. 11-tiden gingo vi till Patologen för att för sista gången se Gösta. Hans sår vid tinningen såg hemskt ut, ” men det oaktadt hade han nästan ett leende ansiktsuttryck. Högra ögat var krossat, men det vänstra var helt och halföppet. Han låg på sin bår med vidöppen mun. [...] När vi foro förbi husknuten stodo där två små pojkar, som ropade ”lahtarit” och ”porvarit” åt oss. Gösta fördes längs Esplanadgatan ensam på likvagnen bort från Patologen. Vi andra reste längs Elisabetsgatan och öfver järnvägstorget emedan vi fruktade rödgardisterna. [...]

14 april. [...] Efter frukosten begåfvo vi oss ut, för att se på en tysk parad på Salutorget. [...] På eftermiddagen gick jag till Eino Lindholm med en afskrift af Wacht am Rhein. Vi talade bl.a. om rätta sättet att straffa de röda. Jag föreslog, att de skulle tvingas att äta upp hvarandra, men Eino Lindholm tyckte, att de borde inspärras i burar och pinas med glödande järn.

UPPGIFTER

1. Läs Gerdas första anteckning. När och var är den skriven? Vad hade hänt dagen innan? Ta hjälp av tidslinjen på sidorna 10–11.
2. Varför tror du att småpojarna ropade ”lahtarit” och ”porvarit” efter Gerda och hennes sällskap? Vad betyder orden? Vad säger det om det finska samhället 1918?
3. Läs den sista anteckningen. Vad hade hänt den dagen i Helsingfors? Ta hjälp av tidslinjen. Hur tror du att händelserna påverkade Gerdas och Einos sätt att uttrycka sig? Varför är deras känslor så starka?

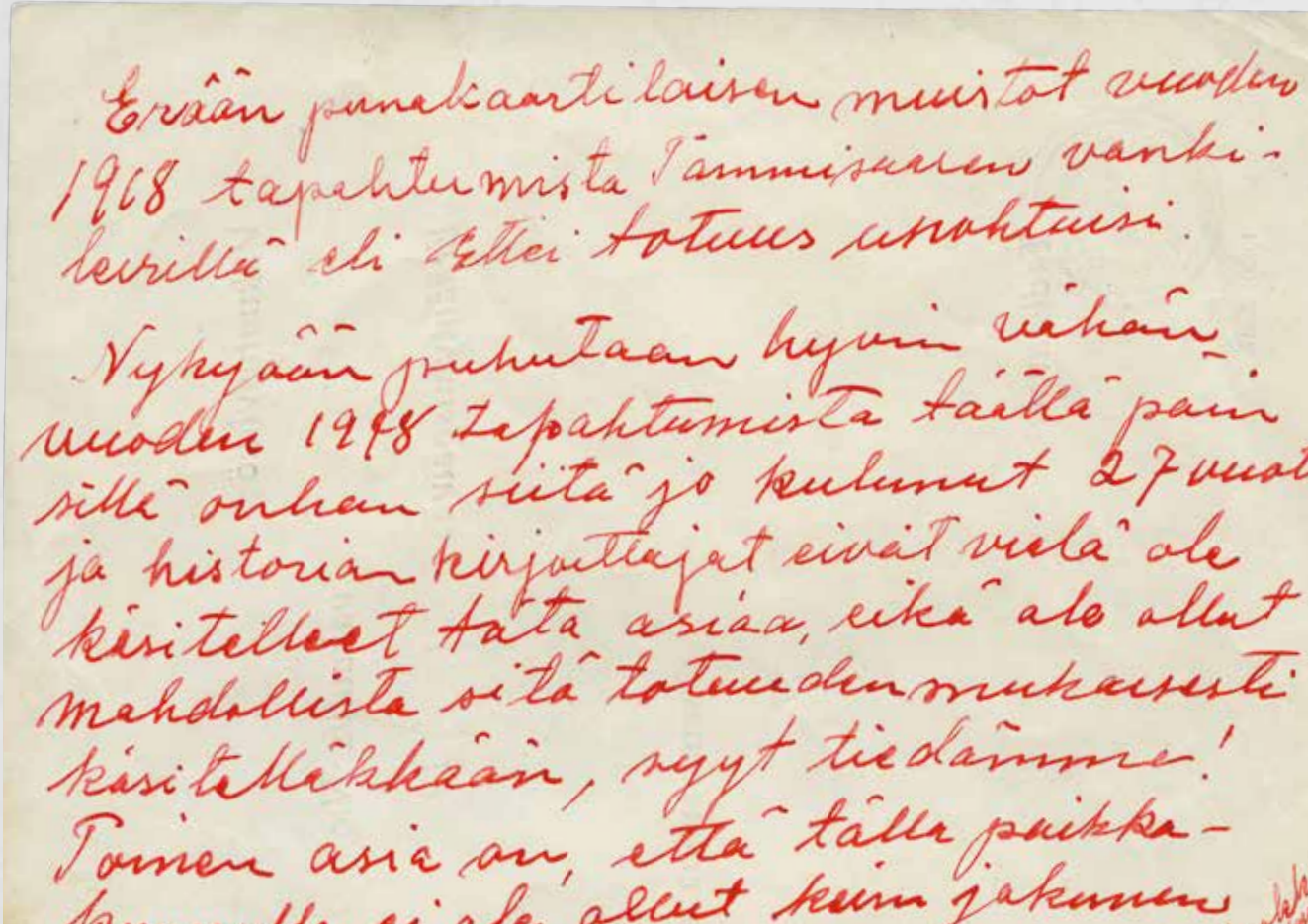
TEHTÄVÄT

1. Lue Gerdan ensimmäinen muistiinpano. Koska ja milloin hän kirjoitti sen? Mitä oli tapahtunut päivää ennen? Ota aikajana sivulla 10–11 avuksi.
2. Miksi luulet, että pikkupojat huusivat ”lahtarit” ja ”porvarit” Gerdan ja hänen sukulaistensa perään? Mitä sanat tarkoittavat? Mitä se kertoo suomalaisesta yhteiskunnasta vuonna 1918?
3. Lue viimeinen muistiinpano. Mitä oli tapahtunut tuona päivänä Helsingissä? Ota aikajana avuksi. Miten luulet, että tapahtumat vaikuttivat Gerdan ja Einon tapaan ilmaista itseään? Miksi se herättää heissä niin vahvoja tunteita?

Erään punakaartilaisen muistot

Tämän punavangin nimeä ei tiedetä. Tiedetään vain että teksti on kirjoitettu vuonna 1945, 27 vuotta tapahtumien jälkeen. Kirjoitus on otsikoitu: "Erään punakaartilaisen muistot vuoden 1918 tapahtumista

Tammisaaren vankileirillä eli Ettei totuus unohtuisi." Kirjoitus luovutettiin arkistoon Pohjanmaan työväenliikkeen arkiston osana.

Erään punakaartilaisen muistot vuoden
1918 tapahtumista Tammisaaren vanki-
leirillä eli Ettei totuus unohtuisi.

Nykyään puhutaan hyvin vähän
vuoden 1918 tapahtumista täällä päin
sillä onhan siitä jo kulunut 27 vuotta
ja historian kirjoittajat eivät vielä ole
käsitelleet tätä asiaa, eikä ole ollut
mahdollista sitä totuuden mukaisesti
käsitelläkään, nyyt tiedämme!
Toinen asia on, että tällä paikka-

"Ettei totuus unohtuisi". "Så inte sanningen glöms". ÖTA 8.

Nykyään puhutaan hyvin vähän vuo-
den 1918 tapahtumista täällä päin sillä
onhan siitä jo kulunut 27 vuotta. [...]

Likimäärin 100 000 ihmistä teljettiin vanki-
leiriin. Tuhansia murhattiin ja tuhansia kuoli
nälkään vankileireillä. Ei tarvinnut muuta kuin
että joku isäntä antoi ilmi renkinsä tai torppa-
rinsa. [...]

EteläSuomessa oli kylät monessa pitäjissä
melkein tyhjä miehistä, he olivat joko kaatu-
neet, ammuttu taikka viruivat vankileireillä.
Sellaiseen herrojen vapaussota johti.

Siirtyäksemme kertomaan vankileirioloja
voin mainita että kuin suuri joukko vankeja
siirrettiin Viipurista Tammisaaren niin tämä
tapahtui suljetuissa pimeissä härkävaunuissa ja
joka vaunuun oli ahdettu noin 60 vankeja, itse
kuljetus kesti pari vuorokautta ja sinä aikana
annettiin tai oikeastaan heitettiin pari limppua
vaunuun näkiintyneille vangeille. Seurauk-
set tällaisesta tempusta oli että moni jäi ilman,
joskin toisessa vaunussa yritettiin keskenään
jakaa että edes kaikki saisi pienen palan. Mutta
väkisinkin sattui välikohtauksia, olihan jokai-
sella hirveä nälkä ja jano. Vartijat olivat tuon
järjestäneet ja heillä oli lystiä vankien kustan-
nuksella.

Juna pysäytettiin ennen varsinaista Tammi-
saaren kaupunkia ja vangit kuljetettiin vanki-

leiriin. Tämä vankilahelvetti sijaitsi noin pari kolme kilometriä itse kaupungista ja sen muodosti ryhmä tiilikasarmeja jotka venäläiset olivat sinne rakentaneet, noin toistakymmentä rakennusta. Tämä kasarmiryhmä oli kuitenkin jaettu kahtia kaksinkertaisen 2 metriä korkealla piikkilankaesteellä tai aidalla, ja porteille sekä piikkilankaaidan 2 metriä leveässä välikäytävässä oli aseistettuja vartijoita vähän matkaa toisistaan. Myös oli asetettu konekiväärejä (siloin niitä sanottiin kuularuiskuksi) sopiviin paikkoihin. Piikkilankaaita ulottui ympäri sen alueen johon vankit sijoitettiin ja itäänpäin oli vielä iso kenttä. Piikkilangaaitan toisella puolella länteenpäin oli vielä rakennuksia herroille ja vartiostoa varten. Myös keittiö oli sijoitettu sinne, ettei vangit vaan pääsisivät sinne varastamaan. Itse vankikasarmit olivat tyhjiä sieltä oli siirretty pois sängyt ja pritsejä oli vain muutamia. Rautasängyt oli kai viety valkoisten sotasairaaloihin. Ei ollut vangeilla muuta neuvoa kuin maata vain paljaalle sementtilattialle.

Ensimmäinen vaikutelma oli siis vangeille hyvin masentava. Sinne oli aikaisemmin tuotu Kokkolasta joukko vankeja jotka olivat koottuja Pohjoissuomesta jotka olivat olleet vankina Luokkasodan alusta asti. He olivat hyvin heikossa kunnossa.

Repeleissä vaatteissa, partaisia ja pitkätukkaisia ja niin nälkiintyneitä että hoiperrellen liikkuvat. Heidän vaatteensa oli punamaa-

lilla merkattu pitkiä juovia ja selässä oli isot numerot I II III vedetty punaisella maalilla. Heistä kuolikin melkein kaikki lavantautiin ja nälkään. Naisvankejakin oli jonkun verran ja ne oli sijoitettu päävartioon ja eristettynä. Tunnettuahan on että myös työläisnaisia oli mukana punakaartissa. Naiset siirrettiinkin jo

kesäkuun alussa pois naisvankiloihin m.m. Hämeenlinnaan. ”

Ensimmäinen ateria oli Tammissaaren vankileirillä erikoinen. Monen tunnin jonotuksen jälkeen annettiin 4 miehelle pesuvatin muotoisessa astiassa jotain soppaa. Mutta ilman lusikka ja sen astiallisen piti sitten jakaa 4 mieheen. Siinä

Punaisia naisvankeja ilman kenkiä Fellmanin pellolla Lahdessa. Röda kvinnliga fångar utan skor på Fellmans åker i Lahtis. SLSA 1103.

tuli pulma eteen millä söisi, toiset ryyppäsivät syrjästä vuorotellen ja tuli siinä nälkäisten vankien kesken kahinoita kuin joku yritti saada enemmän kuin toiset. Se oli tietysti herrojen taholta järjestetty, ja he nauttivat suuresti näytelmästä. Sitten tuli kova touhu hommata pakkeja ja lusikoita. Pellinpaloista sitten hakattiin astioita ja lusikoita kukin itselleen että saides syödä itsekseen se vähä mitä annettiin. Vangeille annettiin 2 kertaa päivässä n.s. ruokaa, se ei ollut sellaista joka on totuttu saamaan nyt sota aikana vaan 100 kertaa huonompaa. Leipäpala kuin annettiin 1 kerta päivässä oli puoli kämmenen kokoinen. Ei se ollut ruista eikä ohraakaan vaan jotain pahna kuoritököttiä ja se sanottiin murikaksi. Siihen vielä puolikas kuiva ja ruotoinen silli. Tämä annos annettiin keskipäivällä ja illalla sitten noin puoli litraa juurikassoppaa. Jos joku ihminen nykyään saisi sellaista ruokaa niin mikä lääkäri tahansa kieltäisi sitä syömästä ja sanois että se ei ole ihmisravinnoksi kelpaava. Mutta silloin ei ollut väliä. Tuhansilta vangeilta meni

sisukset rikki, tuli kova kuume ja sen jälkeen he eivät enää voineet syödä juuri mitään tuli nälkäkuolema. Ei ollut minkäänlaista sairashoitoa eikä puhtaudesta välitetty mitään, ei ollut puhettakaan alusvaatteiden muutosta ei ollut alussa saunaakaan. Syöpäläisiä vilisi vankien vaatteissa, nuorilla miehillä tukka ja parta kasvoi että olivat ukkojen näköisiä. Tait levittivät tauteja lavantauti ja n.s. Espanjan kuume niitti uhreja tuhansittain. Miehet lojuivat pitkin kenttää eivätkä jaksaneet liikkua. Toisilla oli parempi itsesuojeluvaisto, keräsivät luita, nokkosia, sillinpäitä ja löytyi tallien kohdalla rehukaakkunpalasia jotka sitten keittivät ja söivät. Leirin alueella kasvoi mäntyjä josta vangit repivät parkin pois ja sitäkin söivät. Kerran tuli tieto että Helsingistä tulisi herroja tarkastamaan piti siinä sakissa olla joku ulkomaan sanomalehtimieskin. Silloin männyt sahattiin ja hakattiin poikki maanpintaa myöten ettei ne kertoisi mitään. Juhannuksesta heinäkuun loppuun oli kurjin aika. Vankileiri oli silloin todellinen Inferno "helvetti".

4. I fråga om dödligheten bland fångarna och orsaken därtill var jag ofta vittne till hur som fångarna icke förmådde med egna krafter släpa sig till bespisningsställen utan måste bäras av sina kamrater och att, när dödligheten var som störst i medeltal dogo 30 personer om dagen. Mäst grasserade bland fångarna brist sjukdomar, varför ett särskilt sjukhus för sådana måste inrättas vilket sjukhus alltid var överfullt. Den föda fångarna erhöilo, anser jag varit för ensidig och otillräcklig. Brödet tex. var enligt mitt förmenande fullkolligt onjutbart. Dagsransonen bestod av en bit dylikt bröd, en halv sill och en portion soppa, kokad på allehanda rötter. Därför kan dödsorsaken till stor del bero på ~~mitt~~ föda tillhållande mat med bristande och otillräcklig näring.

Vasa, den 17 april 1919

Erik Nylund
Folkskollärare, reservfänrik

Sannsteckningens riktighet bestyrka :

Erik Hofman
(tuderande)

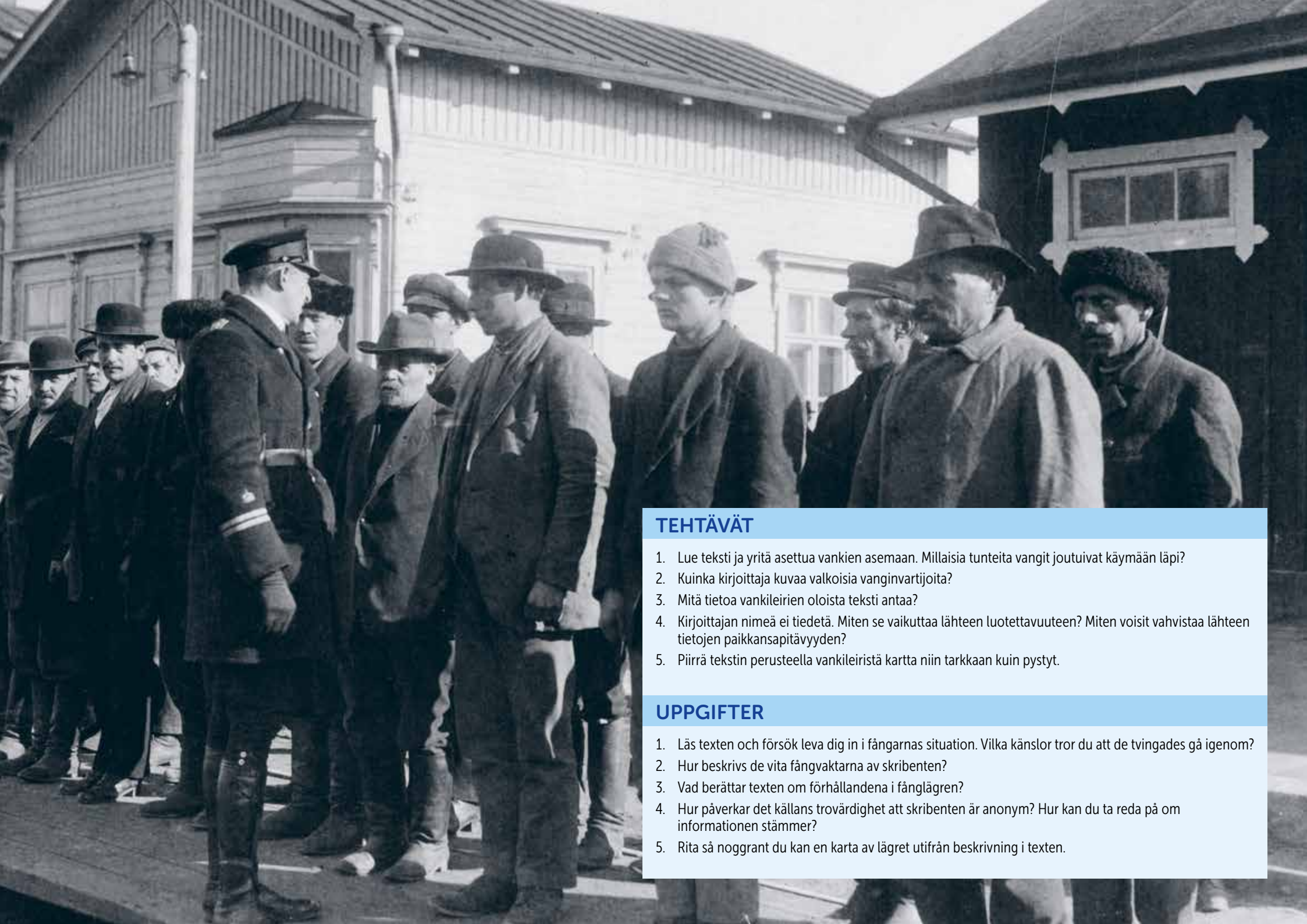
Anna Gästrin

Avskrivet, Vasa den 17 april 1979

Göran Berglund
Göran Berglund
Arbetskyddsinspektör

Erik Nylund, folkskollärare och reservfänrik, vittnar i Vasa den 17 april 1919 om fånglägret i Riihimäki sommaren 1918. Erik Nylund, kansakoulunopettaja ja reservin vänrikki, todistaa Vaasassa 17 huhtikuuta vuonna 1919 Riihimäen vankileirin oloista 1918. ÖTA 8.

Punavankeja Tammissaaren asemalla. Röda fångar på Ekenäs station. SLISA 1103.

TEHTÄVÄT

1. Lue teksti ja yritä asettua vankien asemaan. Millaisia tunteita vangit joutuivat käymään läpi?
2. Kuinka kirjoittaja kuvaa valkoisia vanginvartijoita?
3. Mitä tietoa vankileirien oloista teksti antaa?
4. Kirjoittajan nimeä ei tiedetä. Miten se vaikuttaa lähteen luotettavuuteen? Miten voit vahvistaa lähteen tietojen paikkansapitävyyden?
5. Piirrä tekstin perusteella vankileiristä kartta niin tarkkaan kuin pystyt.

UPPGIFTER

1. Läs texten och försök leva dig in i fångarnas situation. Vilka känslor tror du att de tvingades gå igenom?
2. Hur beskrivs de vita fångvaktarna av skribenten?
3. Vad berättar texten om förhållandena i fånglägren?
4. Hur påverkar det källans trovärdighet att skribenten är anonym? Hur kan du ta reda på om informationen stämmer?
5. Rita så noggrant du kan en karta av lägret utifrån beskrivning i texten.

Ha vi gjort vad vi kunnat för dessa som ligga här?

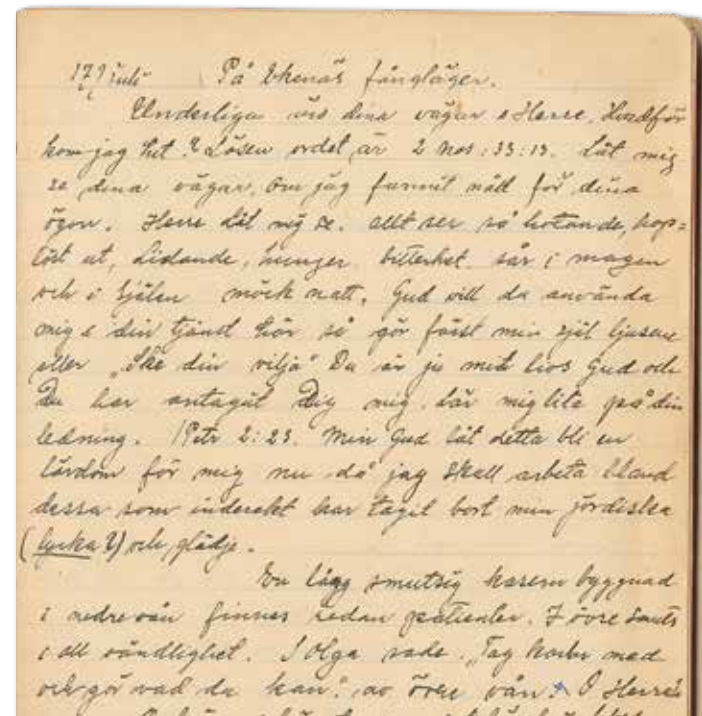
Edith Sjösten, som var sjuksyster vid fronten, arbetade senare som sjuksköterska på fånglägret i Ekenäs. Hon skriver om vardagen på lägret i sin dagbok under sommaren och hösten 1918. På fånglägret börjar varje dag med att namnen på de röda fångar som ska ställas inför domstol och dömas läses upp. Antingen frikänns fången eller så döms han till flera års tukthus – eller till döden.

Edith gick senare till sjöss och arbetade som sjuksyster och diakonissa ombord på ångbåten S/S Petsamo som fiskade sill ute på Atlanten. Hon tilldelades Frihetskrigarnas Vårdstiftelses Blå Kors för sina insatser under inbördeskriget. Hon blev 92 år gammal.

Efter en drömmuppfylld natt vaknade jag av den bekanta tonen från lägret. Med den så vanliga tonen upplästes de till domen gående fångarna för dagen. – – – Tanken stannar hos dessa hopar. – Rösterna fortfar därute. NN från Åbo höres klart i den tidiga morgonstunden. Skall han till domen i dag. Han vår lilla sanitär, vår rolighetsminister. Vadför skall han dömas? Därför då att han under de svåra långa dagarna här på sjukhuset gjort oss glada genom sitt evigt goda humör. Att han av övertygelse eller kanske mera av äventyrlusta följt de röda glömma vi, ty för oss som arbeta här existerar intet förflutet. Vi se blott lidande människobarn vilka försynen sändt i vår väg för att få vård och hjälp. Ja han vår sanitär skall med många andra gå den några kilometer långa vägen till stan där deras syndaregister klargöres för dem. Endel slippa hem medan andra få 15–12–10 års tukthus, insättes ånyo innanför taggträdsstängslet. Där de leva, lida och dö. Under dylika sorgsna tankar sker påklädningen. Theet drickes och vi äro färdiga för uppgiften för dagen. Internerna är redan i arbete, endel vid hyvelbänkar andra med vattenbärning m.m. Från lägren komma flera par bärande bårar. Det är de döda som bäras bort. Ett påkostande arbete för de utmärklade gestalterna. De få ju så knapp föda och så deras börda – – deras idékamrater. Som nu ligga där stela i blicken. Går genom sjukhus porten förbi den beväpnade vakten till platsen där de på sjukhuset avlidna ligga. 4–6–8. I hopar ligga de på gräset utan kläder, alla dessa ha dött under natten.

Ofrivilligt går en suck över våra läppar. Ha vi gjort vad vi kunnat för dessa som ligga här? [...]

Stundom då dagen räcker till gå vi till kasern eller omkring i lägret. I bottenvåningen av vår tvillingkasern finns cellerna. Där så många levande varelser framsläpa sina liv. På övre botten de sjuka som ej få rum på det överfyllda sjukhuset. Där ligga de döda, döende, febersjuka sida vid sida, fulla av levande

Edith skrev dagbok under sin tid som sjuksköterska på Ekenäs fångläger. Edith kirjoitti päiväkirjaa ollessaan sairaanhoitajana Tammisaaren vankileirillä. SLSA 1251.

Edith Sjösten. SLSA 1251.

kryp, på det smutsiga asfaltgolvet, med några trasor under huvudet. Det är hela deras egendom. Huru bevekande bedja de ej om litet vatten några pulv, tillstånd att komma till sjukhuset o.s.v. – – Vi gå vidare. Här och där på fälten ligga döda. De ha dignat ned. – anden har flytt. Kroppshyddan är blott kvar här på den kalla, hårda jorden där så mången jordevärdighet förfrysas. – – huru fullt är sinnet, huru tungt är livet. Då kvällen inbryter sökes sängen upp men den fridfulla sömnen vill icke komma. istället komma tankarna och alla vadför. – Då och då avbrytes tankarna av enstaka skott. Något rop o.dyl. Så

stilhet åter. Ofta kommer frågan. Vad kunna vi göra för dessa som lida? – Huru gärna gjorde vi icke allt för dessa om det blott stod i vår makt men vad kunna vi små sjuksystrar göra. Vi kunna blott känna varmt – giva en dryck vatten, ett vänligt ord. – [...] Om du finnes du vita Finland så kom och tag hand om din egendom.

23 [nov] reser i dag till Hfors är sjuk och nervös. Min Gud sköt om dessa som bliva kvar. Vill gå upp till graven och se den sista gången. Den gemensamma groppen. – – Jesus förbarma dig – –

UPPGIFTER

1. Du läste om Ediths arbete som frontsjuksköterska i avsnitt tre. Nu arbetar hon på fånglägret i Ekenäs. Vad har hänt med Ediths syn på de röda? Fundera på varför.
2. Hur uppfattar Edith sina egna möjligheter att hjälpa fångarna?
3. Hur tycker du att man kunnat underlätta fångarnas situation på lägret?

TEHTÄVÄT

1. Edith oli sairaanhoitajana rintamalla, mistä sait lukea luvussa kolme. Seuraavaksi hän työskenteli Tammisaaren vankileirillä. Mitä on tapahtunut Edithin suhtautumiselle punaisiin? Pohdi miksi.
2. Mitä Edith ajattelee omista mahdollisuuksistaan auttaa vankeja?
3. Miten sinun mielestäsi vankien oloja leirillä olisi voinut helpottaa?

Fånglägret på Sveaborg sommaren 1918.
Suomenlinnan vankileiri kesällä 1918. SLSA 1303.

Dömnda och frigivna

Thure Flemmich, Karl Bergman och Bruno Österman hörde till de röda och dömdes till fängelsestraff efter kriget. På det här uppslaget ser vi utdrag ur brev de skrev under fångenskapen.

Thure från Fiskars var 23 år gammal när han blev dömd till tio års tukthus. I brevutdraget skriver han till sin familj. Thure överlevde fängelsevistelsen och återvände till sitt arbete vid Fiskars bruk. Han dog 81 år gammal i Pojo 1976.

Vapauspassi. Frigivningspass. SKS KRA. "1918" 58:348.

Älskade Föräldrar och Syskon.

Förlåt er olyckliga son och broder nu har jag gjort er sorger den ena efter den andra men den jag nu förorsakar er överstiger alla gränser. Var igår till domstolen där jag blev dömd till 10 års tukthus. [...] Då jag har skötit mig oklanderligt i tio års tid, så nog kan jag göra det ännu fast jag blev tvingad till ett sådant steg som sist och det låvar jag, att alldrig skall jag taga ett gevär i min hand mera. [...] De andra kamraterna som är här tycker bara att int behöver vi vara längre här, di kan ha rätt men jag hoppas ej på någon befrielse i hast. Om di skulle skicka oss till landet på arbete så kanske tiden skulle gå litet bättre, men här får vi sitta inlåsta och ej slipper ut det minsta. [...] Måste jag lida så länge så har mitt liv intet värde mera. Försök nu om ni kan göra någonting åt min befrielse [...] Nog skulle jag tacka Gud om någon vore så barmhärtig och taga mig härifrån ty aldrig står jag ut med tio år i detta elände. [...] Tag det ej så hårt, min kära mamma, kanske det ännu blir bra. Hälsa hjärtligt Eva, trösten varandra så gott ni kan. Adjö nu och de hjärtligaste hälsningar från er sörjande olyckliga Thure.

Karl Bergman var 40 år gammal 1918 och kraftverksarbetare från Åminnefors i Pojo. Han fängslades men rymde från fånglägret i Helsingfors. Medan han var på rymmen skrev han ett brev till sin arbetsgivare, bruksdisponenten på Billnäs bruk, I.A. on Julin, för att be om hjälp.

Karl överlevde fängelsevistelsen och fick senare arbete på fabrikerna i Pojo. Han var aktiv i kommunalpolitiken i Pojo på 30-talet.

27.6.1918

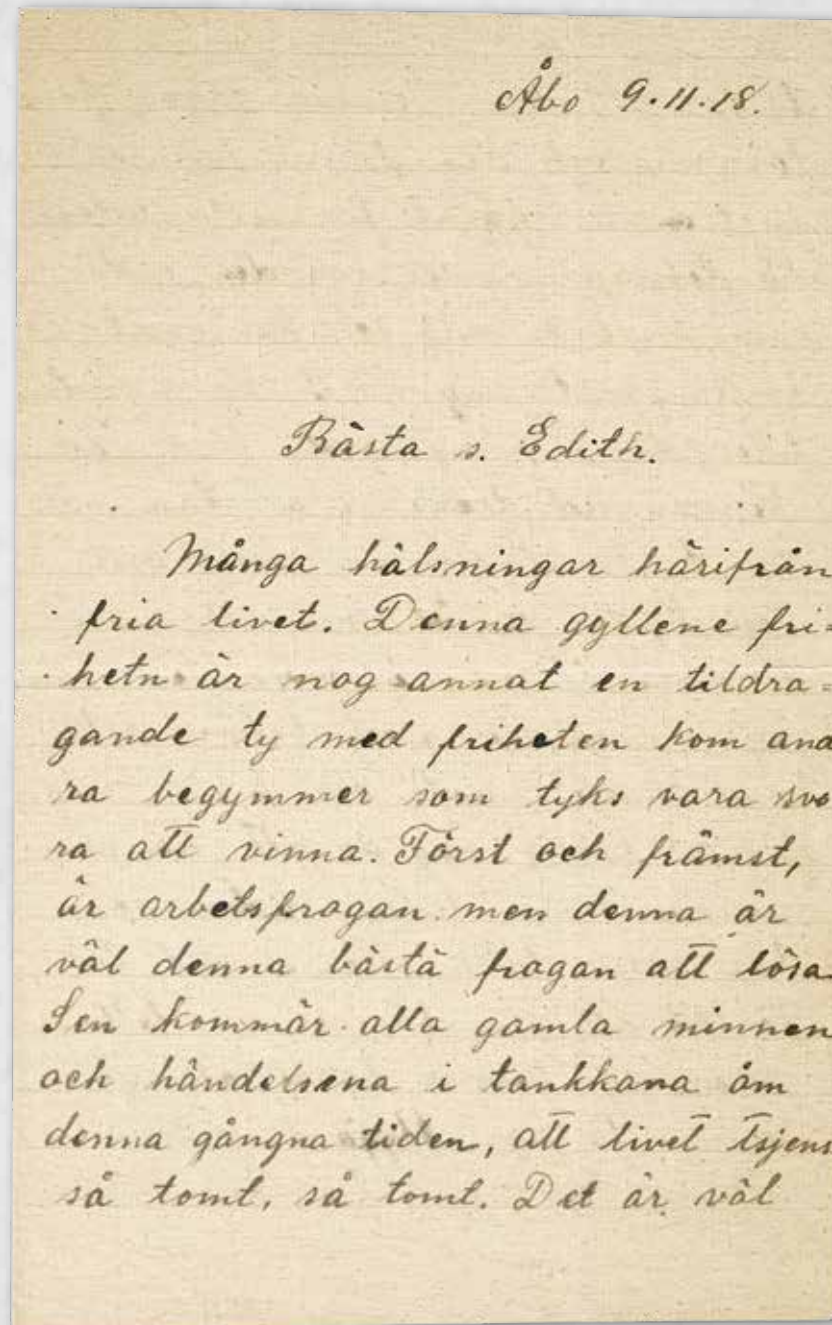
Varför manne jag blivit dömd till så högt straff å min hustru å barn för min skull får lida brist på ett som annat de som är rent oskyldiga i alla sådana saker. Jag beder av allt hjerta: kan int en försöning vara möilig. Jag kunde ju arbeta fast för en mera ringa lön fast vi skulle leva huru knapt på föda å kläder det vore ändå bättre. [...] Jag har nog tänkt begiva mig till länsman å låta åter fängsla mig som väl fallet ändå blir till slut. Varför skulle jag rymma men varje varelse på jorden om det är meniska eller djyr försöker så långt som möjligt undvika döden. Ja, när jag åter blir fängslad, då får jag väl ej mera tillfälle att skriva, därför ber jag nu i tider att den som makten äger av sin godhet ville hjälpa mig. Med högaktning, K. Bergman.

Bruno Österman, eller "Fullis" som han kallar sig, var 22 år och hölls fängslad på Ekenäs fångläger. Där lärde han känna Edith som arbetade som sjuksyster på lägret. Bruno blev frigiven den 7 november 1918 och skrev till Edith två dagar efter frigivningen. Fullis modersmål var finska men han skrev till Edith på svenska.

Bruno flyttade 1921 till Ryssland och blev senare avrättad i Sovjetunionen 1938 under Stalins utrensningar.

Åbo 9.11.18 Bästa s. Edith.

Många hälsningar härifrån fria livet. Denna gyllene frihet är nog annat en tilldragande ty med friheten kom andra begynder som tyks vara svora att vinna. Först och främst, är arbetsfrogen men denna är väl denna bästa frogen att lösa. Sen kommer alla gamla minnen och händelserna i tankarna om denna gångna tiden, att livet tsjens så tomt, så tomt. Det är väl därför att här hemma ingen förstår mig och den forna kamratkretsen är singrat för sista tidens händelserna. syster var den enda som förstod mig och har visat kärlek mot mig. Först ny i sista tider, där i fånglägret, lärde jag kenna vad tsens vara ytan. Jag tackar Syster om dessa ord, som Syster sa åt mig att ni ville vara åt mig i mors ställe som jag ny skulle mest behöva och som skulle förstå och hjälpa mig. jag är lycklig nog av att ha minne om denna tiden, tiden som har varit lyckligaste i mit liv. [...] Männe Syster for nogon reda af detta brev, jag kan icke skriva svenska, att om det är omöjligt få reda så skal jag skriva finska nesta gång. [...] Tack av allt vad Syster har gjort åt mig och lyckligt tilfriskande önskar er tilgiven "Fullis".

"Fullis" första brev till Edith efter sin frigivning. Fulliksen ensimmäinen kirje Edithille vapautumisen jälkeen. SLSA 1251.

UPPGIFTER

1. Läs utdraget ur Thures brev. Vilka olika känslor upplever han?
2. Läs utdraget ur Karls brev. På vilka sätt drabbades fångarnas närstående av fängelsestraffen?
3. I brevet som Edith får av "Fullis" står att tiden i lägret var hans lyckligaste. Varför tror du att han skriver så? Vad berättar det om Ediths arbete och om vardagen för en frigiven fånge?
4. Vems brev tycker du är mest intressant? Varför?

TEHTÄVÄT

1. Lue ote Thuren kirjeestä. Mitä eri tunteita Thure kokee?
2. Lue ote Karlin kirjeestä. Miten eri tavoin vankeusrangaistus vaikutti vankien läheisiin?
3. Fulliksen kirjeessä Edithille lukee, että aika leirissä oli hänen elämänsä onnellisinta aikaa. Miksi arvelet, että hän sanoo näin? Mitä se kertoo Edithin työstä ja vapautuneen vangin arkielämästä?
4. Kenen kirje on mielestäsi kiinnostavin? Miksi?

Varför måste en bildad person vara borgare och vit?

Ivar Lassy var 29 år gammal 1918. Han var ordförande i Grankulla Svenska Arbetarförening och socialist. Han satt också fängslad i Grankulla samskola under kriget. I en text från den 22 april 1918, "Till förklaring", skriver han såhär:

Ivar Lassy. Museiverket/Museovirasto.

De facto är jag ju borgare, borgare såväl till härkomst som uppfostran och profession. Men jag har sedan tidiga skolår bett de goda makterna i världen bevara mig för att bli borgare till sinnelaget [...] Varför måste nödvändigtvis en bildad person vara borgare och vit? [...] Bland mina närmaste och bland hela min ungdomskrets finnes icke en socialist. Jag har en bror som är medlem av vita gardet och under en tid av revolutionstiden bott hos mig. Jag har många gånger besökt och själv haft besök av personer, som tillhört de vitas ledning på studenthåll. Vi ha fullständigt öppet diskuterat problemet. [...] Att jag nu sitter i fångenskap är mig icke svårt. Även fångenskapen ger sitt ökande innehåll åt livet. Varje människa borde sitta i fängelse minst en månad av sitt liv så skulle hon bättre förstå uppskatta sin frihet och känna ett större ansvar för ögonblicket. Jag beklagar mig icke. [...]

Inför Grankulla samhälle, till vilket jag härigenom vänder mig genom dess ledande män, har jag endast aktning och beundran. Det har varit min tanke, att här skulle uppstå en fristad för obundna ideella intressen, ett nordiskt renässanssamfund, där rikedom, vetenskap och konst ömsesidigt skulle befrukta varandra och rikta livet på allt möjligt vis. Ett villkor för detta vore en vid förståelse för andra än de alldagligaste åsikter och handlingar.

I full förvissning om att denna förståelse finnes hos Samhällets ansvariga ledare, fruktar jag intet ögonblick en katastrof för min framtid.

Med aktning och honnör: Ivar Lassy

Till förklaring.

Detta är den samfärdsiga historien om mitt upprovs-
äventyr och landsförädelse.

Jag skall icke anklaga någon, icke heller försvära mig
själv, som vill för dem, som trotska veta vad jag gjort och
taga hänsyn till mina beredningsgrunder, öppet utlägga de
omständigheter, som förtrundat mig vid denna kate-
strof. Jag skall förneka inga av mina handlingar och
vetas angelägen om att klart utveckla mina motiv.

Jag har intill denna dag aldrig i offentligt be-
skott med politiskt politiskt i någon form, till ens med
kommunal politiskt. Jag har aldrig bekänt mig till några
något politiskt parti, ingen enda gång deltagit i vars sig
landtag- eller kommunals råd och intill närvarande
stånd icke belärat en penny i stadt till stadt eller kommun.
Jag har vistats för mycket utomlands och haft alltför eld-
svakt veta skapliga intressen och kanske i framtid min-
net betraktat all politiskt som till sist och slut alltför
smutsigt kvattverk för att någon sin har kunnat bli
lockad in i någon av dess former. Sedan en tid bearbetar jag
sitt politiskt i själva verket legalt mig mera om befattat
än de förtändare.

Detta är alltså mitt fört politiskt äventyr i detta
land. Jag har icke gått med av stämningssamtet några åsikter
insektion — och icke det, att jag för mycket fört fört
tygla handlingskrafterna — men undrar dock, om jag nog
skall finna tillräcklig anledning att göra om denna affär.

Vad förändrade mig som berättat i alla våra par-
tistider (även i språkfrågan) ställt så fullständigt på "det", att
dena gång rycka in och bekänna sig?

Republikens försida i stadt till januari. Den 15 april
blev jag antagen till skrivarbefattning i kommunen. Den
och en halv månad stäl jag således utom för innan jag
kom ned. Den 10 april stordades det rödas regementet
här. Sjugoften dagar varade alltså min verksamhet i
revolutionens teater.

Vad för höll jag ned?

Jag smickras om att praktiskt taget beakta en
nägot så mån fullständigt fördomsrikt i politiska frågor.
Jag har gottvis många gånger med de mest elda matören best
inse det goda, men på samma gång det starkt relativa i deras
sväl religiösa och moraliska beaktanden för att reagera
kraftigt var sig för eller mot de politiska principer, som
man vänt land förtroddes av partierna. De borgerskapas
laglighet och ordning entusiasmerar mig föga, ty jag är
stark, älskar en vild handlingsfrihet och tänker mig icke
vårdad av gammalmodigt Socialdemokratians alltför
genomsnittliga lagar intressera mig som psykolog och jag

Skyddskårsmanöver utanför Grankulla samskola där Ivar satt fängslad. Suojeluskuntamanööveri Kauniaisten yhteiskoulun pihalla. Ivar oli täällä vangittuna. SLS 1555.

UPPGIFTER

1. Hurdan inställning har Ivar till röda och vita?
2. Ivar skriver inte bara om vita och röda, utan också om borgare och socialister. Ta reda på vad dessa ord betyder.
3. Hur upplever Ivar sin fångenskap?
4. Vilken benämning för inbördeskriget använder Ivar? Vad kan man dra för slutsatser av det?
5. Leta efter mer information om Ivar Lassy. Vad hittar du?

TEHTÄVÄT

1. Miten Ivar tekstin perusteella suhtautuu punaisiin? Entä valkoisiin?
2. Ivar ei pelkää kirjoita valkoisista ja punaisista, vaan myös porvareista ja sosialisteista. Ota selvää, mitä nämä sanat tarkoittavat.
3. Miten Ivar kokee vangittuna olemisen?
4. Mitä termiä Ivar käyttää sisällissodasta? Mitä siitä voidaan päätellä?
5. Etsi lisätieto Ivar Lassysta. Mitä tietoja löydät?

Kuolemaantuomittujen yö

Muistiin merkityssä tosihistoriassa insinööri Nordbergiksi esittäytyvä mies tulee rautatieasemalla kertomaan tarinaansa Pelastusarmeijan Pietilä-nimiselle adjutantille. Nordberg haluaa kertoa eräästä elämänsä ihmeellisimmästä kokemuksesta. Kertomus kuvaa yötä, jolloin valkoiset sotilaat vartioivat kuolemaantuomittuja punaisia sotilaita. Kirjoittajasta ei ole varmuutta.

TEHTÄVÄT

1. Mitä kysymyksiä teksti sinussa herättää?
2. Kuvittele itsesi kertojan paikalle. Paljon myöhemmin joudut perustelevaan, miksi olit mukana punaisten joukkoteloituksissa. Etsi tekstin avulla perustelut sille, miksi toimit kuten toimit?
3. Kirjoittajan nimeä ei tunneta eikä tekstin todenperäisyydestä ole varmuutta. Miten se mielestäsi vaikuttaa tekstin luotettavuuteen?
4. Otsikko ja johdantoteksti antavat vihjeitä siitä, miten tarina on säilynyt jälkipolville. Miten luulet, että tarina on päätynyt arkistoon?

UPPGIFTER

1. Vilka frågor väcker texten hos dig?
2. Föreställ dig att du är berättaren i texten. Långt senare måste du förklara varför du deltog i massavrättningar av röda. Argumentera med hjälp av texten för varför du gjorde som du gjorde.
3. Man vet inte vem som skrivit texten eller om beskrivningen är sann. Hur tycker du att det påverkar textens trovärdighet?
4. Rubriken och inledningen till berättelsen ger vinkar om hur det kom sig att den sparats för kommande generationer. Hur tror du att berättelsen hamnat i arkivet?

Se, mitä minulla on kerrottavaa, liittyy minun tehtävääni vapaussotamme aikana. Minä tarjosin palvelustani hallitukselle, ja minut nimitettiin upseeriksi kenraali Mannerheimin armeijaan. Se oli kauheata aikaa. Me piiritimme kaupunkia, jonka vihdoin valtasimme punaisilta. Minä sain tehtäväkseni valvoa erästä punaista vankiryhmää. Seitsemän heistä oli ammuttava auringon noustessa seuraavana maanantaiaamuna. En koskaan unhoita edellistä sunnuntaita. Nämä seitsemän kuolemaantuomittua olivat suljettuna kaupungin raatihuoneen kellariin. Eteisessä olivat minun mieheni ladattuine kivääreineen, valmiinsa kohtaamaan kaikkia mahdollisuuksia.

Ilmassa oli vihaa sekä voittajissa että voitetuissa. Epätoivoisina tulisivat toiset heistä huutamaan vaimojaan ja lapsiaan, jotka olivat kaukana, toiset kaupungeissa, toiset maaseuduilla. On totta, että he tulisivat kuolemaan, sovittaaksensa pahoja tekojaan, mutta olivat kohan omien sotamiesten kädet puhtaammat kuin heidän vankinsa? Tähän kysymykseen en ole koskaan saanut vastausta. Voidaanko koskaan sanoa veljesmurhaa jaloksi tai voiko mitään hyvää koitua vihasta. Olimme tosin voittajia, mutta tämä seikka tuntui minusta

käyvän yhä vähemmän merkittäväksi, tämän kaamean yön tuntien painuessa ijäisyteen.

”

Kertomus jatkuu kuvauksella siitä, kuinka yksi punainen sotilas alkaa laulaa pelastusarmeijan kokouksessa oppimaansa uskonnollista laulua. Laulua seuraa uskonnollinen keskustelu, joka jatkuu koko yön. Kukaan ei nuku. Aamuyöllä vangit kirjoittavat omaisilleen viimeisiä kirjeitä ja sen jälkeen lauletaan taas. Lopulta punaiset ja valkoiset sotilaat laulavat vielä laulun yhdessä.

Kello löi tornissa 6. Kuinka mielelläni olisin-kaan pyytänyt armoa näille miehille, mutta tiesin (ett’ei tässä ollut mitään tehtävää) sen olevan turhaa. Näiden punakaartilaisten asia oli kerta kaikkiaan ratkaistu ja nyt heidän tuli aloittaa kuolemanmarssinsa teloituspaikalle sotilaitten seuraamina. Eräs heistä pyysi vielä kerran saada laulaa laulun Vapahtajasta. Minä nyökkäsin myöntymykseni ja Koskinen alkoi laulaa. [...]

Viimeisten sävelten tauottua komensi luutnanttini: ”Ampukaa!” ja nuo seitsemän punakaartilaista olivat taistelleet viimeisen taistelunsa. Me emme voineet muuta kuin taivuttaa päämme hiljaiseen rukoukseen.

Lindellin koulu Tampereella toimi punakaartin sairaalana ja taistelujen jälkeen ruumiiden keräyspaikkana. Osa vainajista on tunnistettu ja merkitty lapulla. Lindells skola i Tammerfors fungerade som röda gardets sjukhus och efter striderna som uppsamlingsplats för lik. En del av de döda har identifierats och försetts med namnlappar. Kuva/Foto: Martta Terävä. Tampereen museo.

VANKEUDESSA – I FÅNGENSKAP

Arkistoissa on asiakirjoja, jotka kertovat vankeuteen joutumisesta ja sieltä vapautumisesta, kirjeitä ja muistietoa vankeuskokemuksista ja valokuvia, jotka kertovat vankien määrästä ja vankileirien oloista.

Arkiven finns material som handlar om hur det var att bli fängslad och frigiven. Det finns också brev och minnesmaterial som berättar om livet i fångenskap och bilder som vittnar om fångarnas antal och förhållandena i fånglägren.

Vuonna 1931 syntynyt mies kertoi vuonna 2000 isästään ja hänen vankileirijastaan. En man född 1931 berättade år 2000 om sin far och hans tid i fånglägret. SKS KRA Vuosi 1918. Vuosi 1918 maisemassa -kysely 2000.

Vangittuja punaisia Tampereella. Röda fångar i Tammerfors. Tampereen museot.

niistä asioista kiinnostuneet. Hänet ~~vaxgixxiix~~ vangittiin Viipurissa. Siellä hän joutui riviin jossa komennettiin jako kahteen. Kenelle sattui huono arpa, vitiin teloitettavaksi. Isäni voitti niissä arpajaisissa. Hän kertoi seisoneensa tuntemansa kaverin vieressä.

Koska jako kahteen menetelmällä vieruskavereista toinen vietiin, niin kyseinen tuttu kaveri näinollen joutui niinsano- tusti mäkeen. Isä kertoi tuntuneen tosi pahalta kun kaveri lähtiessään tönäisi häntä käteen. Mitkään sen kummemmat hyvästelyseremoniat eivät tulleet kysymykseen.

Punaisia naisvankeja Rautatientorilla Helsingissä. Röda kvinnliga fångar på Järnvägstorget i Helsingfors. Kuva/Foto: Ivan Timiriasev. Helsingin kaupungin museo/Helsingfors stadsmuseum.

Todistus
Täten on Punaseuristien Neulassa
Lääkäri Karl Sandelin lutherilaiskomitean
 päätöksen perusteella vapautettu
huonaksi Lysean Sitten Kadun Josta
vankilasta
Helsinki 9/3 1918
Antti Halonen

Punaisen Ristin lääkäri Karl Sandelin oli punaisten vankina Helsingissä ja sai tämän todistuksen vapautuessaan 9.3.1918. Karl Sandelin var läkare för Röda Korset och fånge hos de röda i Helsingfors. Han fick detta intyg när han frigavs 9.3.1918. SLSA 1177

TEHTÄVÄ

Valitse joku aukeaman kuvista. Mitä ajatuksia tai kysymyksiä tämä kuva sinussa herättää?

UPPGIFT

Välj en av bilderna på uppslaget. Vilka tankar eller frågor väcker bilden hos dig?

Noi 11 000 Tampereella antautunutta punaista kerättiin Keskustorille. Cirka 11 000 röda kapitulerade samlades på centraltorget i Tammerfors. Kuva/Foto: E. A. Bergius. Tampereen museot.

Sodan jälkeen Efter kriget

Nog med blodbad! Jo riittää verilöyly!

Under våren och sommaren 1918 var det ingen på den vita sidan som offentligt kritiserade avrättningarna av de röda eller förhållandena i fånglägren. Ett undantag var Hjalmar Linder som publicerade en mycket kritisk insändare i Hufvudstadsbladet knappt två veckor efter de vitas segerparad. Hjalmar var kammarherre, jurist, brukspatron och Finlands rikaste person, vilket säger något om hans inflytande. Han var den första arbetsgivaren i Finland som införde åtta timmars arbetsdag innan lagen krävde det, och även sjukpenning för sina anställda. I sin insändare kritiserade han både de röda och de vita. Han fördömde skarpt de rödas våldsdåd, men krävde att avrättningarna av de röda skulle upphöra och förhållandena i fånglägren förbättras. Reaktionen på insändaren blev häftiga. Hjalmar blev dödshotad och han anklagades för landsförräderi. Han blev tvungen att sälja sin egendom och gå i landsflykt. Han begick självmord i Frankrike 1921.

Keväällä ja kesällä 1918 valkoisella puolella kei kritisoitu punaisten teloituksia ja vankileirien oloja. Poikkeuksen teki Hjalmar Linder, jonka hyvin tiukkasävyinen yleisönosastokirjoitus julkaistiin Hufvudstadsbladetissa alle kaksi viikkoa valkoisten voitonparaatin jälkeen. Hjalmar oli kamariherra, juristi, suurmaanontaja ja Suomen rikkain ihminen, mikä kertoo hänen vaikutusvallastaan. Hän oli ollut Suomessa ensimmäinen työnantaja, joka siirtyi kahdeksan tuntiseen työpäivään jo ennen kuin laki sitä vaati ja maksoi työntekijöilleen sairausajan palkkaa. Lehtikirjoituksessa hän kritisoi kumpaakin sodan osapuolta, tuomitsi tiukasti punaisten veriteot, mutta vaati lopettamaan punaisten teloitukset ja parantamaan vankileirien oloja. Reaktio kirjoitukseen oli raju. Hjalmar sai tappouhkauksia ja häntä syytettiin maanpetturiksi. Hän joutui myymään omaisuutensa ja muuttamaan maanpakoon ulkomaille. Hjalmar teki itsemurhan Ranskassa kesäkuussa 1921.

Hjalmar Linder 1919. Kuva/Foto: Ferdinand Flodin. SLSA 938.

Nog med blodbad!

Hufvudstadsbladet 28.5.1918

Hvad som försiggår i landet är förfärligt. [...] Den röda galenskapen har faktiskt efterträds af den hvita terrorn. Och dessa arkebuseringar gifva ett sådant intryck af godtycke, då offren hämtas till och afrättas på ställen där inga våldsdåd begåtts, att de helt säkert göra mera ondt än godt [...] och uppväcka osläckligt hat där sådant icke förut funnits. Tusentals änkor, tiotusentals faderlösa hafva mist sina försörjare utan att staten på något sätt trädt emellan för att lindra deras nöd eller ens gifvit anvisningar därtill. I fånglägren dö fångarna såsom flugor. [...] Och den goda öfverklassen går omkring, rycker på axlarna och säger: låt dem dö, de hafva förtjänat det, smittan skall utrotas med rötterna!

Men den enkla mannen på landet, äfven den som trots hot och lockelser varit hvit under hela upproret säger: detta grundar ett hat, som icke släcks under generationer. Själfallet är det klart att de som genomlevvat dessa månader af skräck, oro och förtviflan öfver sina närmastes död, öfver sina hems sköfling och öfver fosterlandets förnedring, hafva svårt att glömma och icke äro i den sinnesförfattning, att de ännu fullt opartiskt kunna bedöma situationen. [...] Och gå vi till botten med oss själfva så måste vi erkänna att vi alla hafva vår anpart af ansvaret i denna folkkatastrof. Genom tioårig slapphet i bekämpandet af den socialistiska agitationen, genom en poetisk men oreell öfvertro på finska folkets kulturståndpunkt, genom den nonchalans med hvilken vi gått till valen, hvarigenom tron på socialismens öfvervikt hos dem själfva skapats, genom vår fullkomliga brist på disciplin, en brist som nu mera än någonsin förut kommit i dagen, genom det öfverdådiga lif en stor del af öfverklassen, jag själf på första planet, fört så som en följd af stora krigsvinster, genom vårt absoluta förakt för obekväma lagar (se alkohollagstiftningen i teori och praktik), hafva vi själfallet uppväckt en känsla af afund, som icke varit svår att förvandla till hat. Och från hat till grymhet är steget kort. [...]

Ett folk, som sedan 4 år läst om tiotalmillioner dödade och sårade, om oerhörda grymheter begångna af kulturfolken [...] och som dessutom dag och natt demoralise-

” Punainen mielipuolisuus on todellakin vaihtunut valkoiseen terroriin. Ja nämä teloitukset antavat sellaisen mielivaltaisuuden vaikutelman, kun uhrit haetaan esiin ja mestataan paikalle, jossa mitään väkivallantekoa ei ole tapahtunut, että on selvää, että ne tekevät enemmän paha kuin hyvää [...] ja synnyttävät sammumatonta vihaa, jollaista ei ole koskaan ennen nähty..”

” Vankileireillä kuolee vankeja kuin kärpäsiä. [...] Ja hyvä yläluokka kulkee ympäriinsä, kohauttaa olkiaan ja sanoo: antaa heidän kuolla, he ovat ansainneet sen, tartunta on revittävä irti juurineen!”

Fortsätter på nästa sida. Jatkuu seuraavalla sivulla »

Föräldralösa barn till de röda i Juhanala familjehem i Joensuu år 1918 eller 1919. Punaorpoja Joensuun Juhanalan orpokodissa vuonna 1918 tai 1919. SKS 1220:2.

rats af den strafflöst opererande ryska soldatesken, har själfallet icke mera känsla för rätt och ondt i samma grad som under normala tider. De hafva gripit till vapen under inflytande af chimärerna från öster om nya statsformer, där lyckan slutligen skulle le emot de vanlottade. Illa balanserade, illa uppfostrade hjärnor hafva de icke sett att de i alla händelser skulle gått emot olyckan. De ledo af en andlig sjukdom. De trodde sig vara en krigförande makt med rätt att behandlas såsom krigsfångar och jag tror att det vore klokt att icke förmäna dem denna rättighet. [...] Låt alla våra 70 à 80 tusen fångar få villkorlig amnesti [...] Jag är öfvertygad om, att det är enda sättet att åstadkomma lugn i landet och återställa jämnvikten och samförståndet emellan arbetsgifvare och arbetare. [...] Till sist om icke ett försvar för de röda så en anklagelse mot de hvita: Hvad hafva de röda gjort, som vi icke själfva försöka göra? De hafva försökt sig på en statskupp, vi som stridt för lag och rätt och för världens mest demokratiska statsförfattning försöka nu att göra samma statskupp. Sedan vi med vapen i hand betvingat landets största parti eliminera vi helt enkelt 48 % af representationen och vilja med enkel majoritet af de återstående besluta om Finlands öden. Detta är antiparlamentariskt, detta är oärligt, detta är hokus pokus i politik, detta kommer icke att i framtiden kunna försvaras. Och det som göres med dessa fångar måste göras snabbt, speciellt måste massarkebuseringarna på det strängaste förbjudas.

Svartå den 25 maj 1918.
Hjalmar Linder.

” Meidän kymmenvuotinen velttoutemme sosialistisen agitaation torjunnassa, meidän runollinen mutta yltiöpäinen uskomme Suomen kansan kulttuurisivistykseen, huolettomuus, jolla olemme valmistautuneet vaaleihin, minkä kautta heidän uskonsa sosialismin ylivoimaan on syntynyt, meidän täydellinen itsekurin puutteemme, puutteemme, joka nyt enemmän kuin koskaan ennen on tullut näkyviin, tuhlaileva elämä, jota merkittävä osa yläluokkaa, minä etunenässä, on elänyt suurten sotatienestien ansiosta, meidän täydellinen ylenkatsemme epämuikavalle lainsäädännölle, ovat itse asiassa sytyttäneet kateuden tunteen, jonka ei ole ollut vaikea muuttua vihaksi.”

” Eivätkö punaiset ole tehneet juuri sen saman, mitä me olemme juuri tekemässä? He ovat yrittäneet vallankaappausta, kun taas me, jotka puolustamme lakia ja oikeutta ja maailman demokraattisinta valtiomuotoa, yritämme tehdä saman vallankaappauksen. [...] Se on epäparlamentaarista, se on epärehellistä, se on hokuspokkus-politiikkaa, sitä ei kyetä tulevaisuudessa puolustelemaan.”

Sodasta toipuminen

Sisällissodan päätyttyä jakolinjat olivat Suomessa syvät, maa oli jakautunut voittajiin ja häviäjiin. Rauha merkitsi ennen kaikkea sitä, että osapuolten oli kyettävä elämään rinnakkain ja saatava yhteiskunta toimimaan. Kun ensimmäinen maailmansota päättyi vuoden 1918 lopulla, talous alkoi elpyä ja elintarvikepula helpotti. Tämä edesauttoi paluuta arkeen.

Suomessa elettiin voittajien ehdoilla, mutta samalla toteutettiin tietoista sovittelupolitiikkaa. Esimerkiksi työväenliikkeen vaatimia suuria uudistuksia pantiin toimeen nopeasti sisällissodan jälkeen. Vuoden 1918 torpparilain nojalla torpparit saivat oikeuden lunastaa itselleen maata. Vuonna 1922 oikeutta laajennettiin maanhankintalailla, Lex Kalliolla, joka antoi muillekin maattomille lunastusoikeuden. 1920-luvun loppuun mennessä oli luotu yli 120 000 uutta itsenäistä maatilaa. Kunnallislaki toi yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden vuonna 1918 kuntavaaleihin, mikä avasi kaikille mahdollisuuden osallistua päätöksentekoon myös paikallistasolla. Yleinen oppivelvollisuus astui voimaan 1921, jolloin kaikki 7–14-vuotiaat lapset saivat oikeuden käydä koulua. Vuonna 1921 säädetty uskonnonvapauslaki antoi kaikille valinnanvapauden uskonnolliseen yhdyskuntaan kuulumisessa.

Kuitenkin työväenpuolueiden toimintaa rajoitettiin voimakkaasti eivätkä ne päässeet osallisiksi hallitustyöstä. Noin 60 000 ehdonalaisessa olevalta punaiselta puuttui kansalaisluottamus ja sen mukana äänioikeus.

Vaikka yhteiskunta saatiin vähitellen toimimaan, sisällissodan trauma painoi sukupolvien ajan ja jakolinjat voittajien ja häviäjien välillä oli selvä. Valkoisen puolen versio tapahtumista oli se, joka virallisesti kerrottiin, huomioitiin ja opetettiin. Aina talvisotaan asti valkoisten voiton päivää 16. toukokuuta juhliittiin virallisena merkkipäivänä suurilla paraateilla. Alkuvuosina se oli itsenäisyyspäivääkin suurempi juhla Suomessa. Vasta 1960-luvulla punaisen puolen kokemuksista alettiin puhua julkisuudessa. Yksi keskeinen tekijä oli Väinö Linnan romaanitrilogia *Täällä Pohjantähden alla* (1959–1962). ■

Återhämtningen efter kriget

Efter inbördeskriget var klyftorna i Finland djupa och landet delat i vinnare och förlorare. Freden innebar att båda sidor måste klara av att leva sida vid sida och få samhället att fungera. När första världskriget tog slut vid slutet av år 1918 började ekonomin så småningom återhämta sig och livsmedelsbristen minskade, vilket underlättade återgången till vardagen.

I Finland levde man på vinnarnas villkor, men samtidigt genomfördes en medveten försoningspolitik. Till exempel förverkligades arbetarrörelsens krav på stora reformer genast efter kriget. Torparlagen 1918 gav torparna rätt att lösa in sina torp till självständiga jordbruk. År 1922 utökades detta med jordanskaffningslagen, Lex Kallio, som gav övriga obesuttna (jordlösa) rätt att lösa in en bit jord. Mot slutet av 1920-talet hade landet fått över 120 000 nya självständiga jordbruk. De nya kommunallagarna gav allmän och lika rösträtt i kommunalvalet 1918, vilket innebar att även beslutsfattandet på lokal nivå öppnades för alla. Den allmänna läroplikten, som infördes 1921, gav alla barn i åldern 7–14 år rätt att gå i skola. Lagen om religionsfrihet år 1921 innebar att alla fick välja om de ville höra till ett religiöst samfund eller inte.

Arbetarpartiernas verksamhet var dock kraftigt begränsad och de fick inte delta i regeringsarbetet. Ungefär 60 000 villkorligt frigivna fångar saknade medborgerligt förtroende och därmed också rösträtt.

Trots att samhället så småningom började fungera igen, kom inbördeskriget att bli ett trauma för generationer finländare framöver. Splittringen mellan vinnare och förlorare var tydlig. Det var den vita sidans version av händelserna som man officiellt uppmärksammade, berättade och undervisade om. Ända fram till vinterkriget var de vitas segerdag den 16 maj den officiella märkesdagen och den firades med stora segerparader. Under de första åren var festligheterna på segerdagen större än på självständighetsdagen. Inte förrän på 1960-talet började man uppmärksamma också den röda sidans upplevelser i offentligheten. En viktig orsak till detta var Väinö Linnas romantrilogi *Här under polstjärnan* (1959–1962). ■

Talonrakennustöitä Helsingissä 1922. Byggnadsarbete i Helsingfors 1922.
Kuva/Foto: Eric Sundström. Helsingin kaupungin museo/Helsingfors stadsmuseum.

100 MUISTAMINEN

Suomen sisällissodasta on sata vuotta. Tämän oppimisineiston on tehnyt mahdolliseksi se, että sodan kokeneilta on säilynyt heidän itsensä kertoma muistitietoa eri muodoissa. Jo sodan aikana on kirjoitettu muistiin omakohtaisia tai lähipiirin kokemuksia ja käsityksiä päiväkirjoihin ja kirjeisiin. Sodan jälkeen ihmisillä on ollut sodasta muistoja, joita on kerrottu ja tulkittu perheissä, vertailtu kohtalotoverien kesken ja toisinaan kirjoitettu myös paperille. Toisaalta moni on halunnut vaieta ja unohtaakin.

Vuosikymmenten kuluessa omista kokemuksistaan kertovien ihmisten muistoista on alettu kiinnostua. Eri näkökulmista sodan kokeneet ihmiset

ovat kertoneet tarinansa joko haastattelijalle tai kirjoittaneet muistitietonsa arkistoon. Monet ovat etsineet aiemmin kirjoittamansa tarinat ja usein myös tapahtumiin liittyvät valokuvansa pöytälaatikoistaan. Arkistoihin on luovutettu ja kerätty muistitiedon laaja valikoima, jonka äärelle tutkijat ja jälkipolvet pääsevät nyt tai sadan vuodenkin kuluttua.

Tallennustyö jatkuu edelleen SKS:n ja SLS:n arkistoissa ja myös muualla. Kaikista yksilöllisistä muistikuvista muodostuu yhteinen henkinen muistomerkki. Se antaa meille käsityksen siitä, mitä ihmiset ovat kerrontahetkellä uskoneet tai mitä he myöhemmin ovat tulkinneet menneisyydessä tapahtuneen.

2018 MINNEN OCH MINNESKUNSKAP

Det har gått hundra år sedan inbördeskriget. Tack vare att människors minnen och berättelser från kriget har bevarats har den här boken kunnat bli till. Redan under kriget skrev många ner sina egna eller den närmaste kretsens tankar och upplevelser i brev och dagböcker. Efter kriget har man delat och tolkat minnena inom familjen, jämfört dem med andras erfarenheter och ibland även skrivit ner dem till pappers. Det finns också många som valt att tiga eller glömma.

Under decenniernas gång har intresset för människors personliga erfarenheter och minnen vuxit. Arkiven har tagit till vara olika synvinklar på kriget

genom att intervjua människor eller be dem skriva ner sina berättelser. Många har också letat fram tidigare skrivna berättelser och ofta även fotografier ur skrivbordslådan. Genom donationer och insamlingar har ett brett material av minneskunskap samlats i arkiven. Det kan användas av forskare och senare generationer i dag men också om hundra år.

Insamlingsarbetet vid SLS, SKS och andra arkiv fortsätter. De många personliga minnena i arkivet skapar tillsammans ett gemensamt minnesmärke av människors upplevelser av kriget och senare tolkningar av händelserna.

1918 TÄNÄÄN

Palaute 1918 – Minä olin siellä -oppimisineistosta

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Svenska litteratursällskapet i Finland ottavat mielellään vastaan palautetta tästä kirjasta. Säilytämme vastauksenne omana kokoelmanaan. Arkistoidut vastaukset avaavat tutkijoille näkökulman tämän päivän koululaisten ajatusmaailmaan ja auttavat meitä kehittämään arkistojen oppimisineistoja.

Toivomme opettajan kokoavan oppilaiden palautteet ja lähettävän ne arkistoon postitse tai sähköpostitse. Lähetyksessä on hyvä näkyä, mikä koulu, mikä luokka-aste ja mikä oppiaine on kyseessä.

Postiosoite: SKS:n arkisto, Hallituskatu 1, 00170 Helsinki. Kuoreen tunnus "1918 tänään". Sähköpostiosoite: keruu@finlit.fi. Aihekenttään tunnus "1918 tänään".

Pohdi tai pohtikaa luokassa seuraavia kysymyksiä:

- Mikä teksti tai kuka henkilö tässä kirjassa jäi parhaiten mieleen? Mistä arvelet sen johtuvan?
- Miten kirja vaikutti ymmärrykseesi siitä, millaista oli elää sota-aikana?
- Mikä sisällissodassa kiinnostaa itseäsi eniten?
- Mitä uusia oivalluksia sait kirjaa lukiessasi?
- Mitä lisäarvoa arkistomateriaali voi mielestäsi antaa historian opiskeluun?

1918 I DAG

Respons på läromedlet 1918 – Jag var där

Svenska litteratursällskapet i Finland och Finska Litteratursällskapet tar gärna emot kommentarer och synpunkter på den här boken. Vi gör en egen arkivsamling av svaren. De arkiverade svaren ger forskare en inblick i hur dagens skolelever tänker och hjälper också oss på arkivet att utveckla nya materialhelheter för skolan.

Vi önskar att läraren samlar in elevernas respons och skickar dem till arkivet per post eller e-post. Vi vill gärna veta i vilken skola, i vilken årskurs och i vilket läroämne boken har använts.

Postadress: Svenska litteratursällskapet i Finland, PB 158, 00171 Helsingfors, Finland. Märk kuvertet "1918 i dag". E-post: arkivet@sls.fi. Skriv "1918 i dag" i ämnesfältet.

Fundera på egen hand eller i klassen på följande frågor:

- Vilken text eller person i den här boken kommer du bäst ihåg? Vad tror du det beror på?
- Hur påverkade den här boken din förståelse för hur det var att leva under inbördeskriget?
- Vilken aspekt av inbördeskriget intresserar dig mest?
- Fick du några aha-upplevelser eller lärde du dig något nytt tack vare den här boken?
- Vad tycker du att arkivmaterial kan bidra med i historieundervisningen?

SIUNTO KANSANVALTUUSKUNNAN TIEDONANTAJA

Torstai 28 päivä heinäkuuta

Ulkomailla jatkautuminen Suomen asioihin.

Ulkomailla jatkautuu edelleen jatkuvasti
Suomen asioihin.

Sallin hyökkäys Pie- taria kohti.

Pietaria vastaan otettiin useita kark-
kkeitä.

ISODOKKI
Johan - Kitarus 1818 Helsingin
KRIISTINÄN VALTAUKSEN AJANA 1918

PIIKKÄT NEUVOKOLOT KAVASIVAT
ME NIITÄ TUNTIKAPALIA TUROKKEIN ME
KUNASTA. ÄLÄ ITKI - OLIHA JAKOIN HEL-
VÄLJEMME DUNAKAARINEN - KÄRKÖN HEL-
TÄLLÄISÄN MUNTAN
VALKOKAARI - RISEN
KRIISTINÄN
TÄUN
OLIVALLITTU KSHOIN
HE VALKOISIA LIPPUJA

3720

365/19
Suomen
Pietaria kohti

Kuva/Foto: Janne Rentola

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN ARKISTO

Kirjallisuuden ja kulttuurihistorian kokoelma

SKS KIA Aarne Anttilan arkisto.

Till förklaring. Ivar Lassyn selvitys toimista vallankumouksen / punaisten palveluksessa.

SKS KIA Aulikki Oksasen arkisto.

Muistelmia. Alma Randenin käsikirjoitus vuodelta 1961.

Elämän piikkitynnyrissä. Emil Suomisen käsikirjoitus 1970-luvun alusta.

Emil Suomisen armonanomus.

Emil Suomisen opintovihkoja Tammisaaren vankileiriltä.

KIAK 2017:1:1. Valokuva Emil Suomisesta.

SKS KIA Katri Suorannan arkisto.

KIAK 2006:49:9. Kuva Elina Vaarasta vuodelta 1932.

SKS KIA Elli Swanin arkisto.

Kuolemaantuomittujen yö. Käsikirjoitus, tekijä tuntematon.

SKS KIA Elina Vaaran arkisto.

Kellariviikot. Muistiinpanovihko VI. Elina Vaaran muistiinpanoja vuodelta 1976.

Velisurmaajakansan keskellä kehitysiässä. Paluuta aikaisempiin asioihin. Eräitä kesämaisemia ihmisineen. y.m.

Ainosta. Mummula. Muistiinpanovihko VII. Elina Vaaran muistiinpanoja vuodelta 1976.

Perinteen ja nykykulttuurin kokoelma

SKS KRA "1918". Vuosien 1917–1918 tapahtumat kansan muistissa ja perinteessä -keruukilpailu 1966.

SKS KRA "1918" 3:319–328. Kristiinankaupungin valtaus. Teksti ja piirrookset Johan K. Harju.

SKS KRA "1918" 7:307–316. Sotatoimet. Kertoja Lauri Karke.

SKS KRA "1918" 58:348. Vapauspassi.

SKS KRA "1918". Kauraleipänäyte.

SKS 1220:2. Joensuun Juhanalan lastenkodin sotaorvot. Valokuvaaja Otto Kotilainen.

SKS 2232. Hevosambulanssi ja henkilökunta taisteluiden päätyttyä Hollolassa. Valokuvaaja tuntematon.

SKS 2987:3. Vallankumousjuhla vuonna 1917. Valokuvaaja tuntematon.

SKS KRA Vuosi 1918. Vuosi 1918 maisemassa -kysely 2000.

Vuonna 1931 syntyneen miehen kertomus isästään.

KRAK 2000:989. Punakaartilaisia. Valokuvaaja tuntematon.

SKS KRA Samuli Paulaharjun perinnekokoelma.

SKS 2852. Kuusamolainen perhe 1917. Valokuvaaja Samuli Paulaharju.

SKS 6012. Perhe petteleipää syömässä Taivalkoskella 1917. Valokuvaaja Samuli Paulaharju.

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS I FINLAND ARKIV

Historiska och litteraturhistoriska samlingen

SLSA 632 Släkterna Crohns och Ilmonis arkiv
SLSA 886 Tor Wilhelmssons arkiv
SLSA 938 Kitty Wredes samling
SLSA 954 Schybergsonska släktarkivet
SLSA 1024 Erik och Doris Alftans arkiv
SLSA 1101 August Henrik Uno Wredes arkiv
SLSA 1103 Sarvlaks arkiv
SLSA 1177 Sandelinska släktföreningens arkiv
SLSA 1251 Edith Sjöstens arkiv
SLSA 1301 Bengt Ahlfors arkiv
SLSA 1303 Victor Hovings arkiv
SLSA 1319 Släkten Munsterhjelm's arkiv
SLSA 1335 Sven Hirns arkiv
SLSA 1350 Ernst Ane Löthners arkiv
SLSA 1353 Wäinö Lindells arkiv
SLSA 1360 Evert Roos arkiv

Bibliotekets samlingar

”Röda och vita” av Wilhelm Burman. Arne Jørgensen samling

Traditions- och språksamlingen

SLS 614 Fotografier av folkkultur i Finland
SLS 1971 Material som berör släkterna Procopé och Gripenberg 1864–1975

Traditions- och lokalhistoriska samlingen i Österbotten

ÖTA 8 Arkiv för Österbottens arbetarrörelse

MUUT ARKISTOT – ÖVRIGA ARKIV

Brage Pressarkiv

Syd-Österbotten

Kansallisarkisto – Riksarkivet

Valtiorikosylioikeuden arkisto. VRYO 423, Thure Flemmich.

Pojo lokalhistoriska arkiv – Pohjan paikallishistoriallinen arkisto

Släkten von Julins arkiv. 11b, Korrespondens. Karl Bergmann till I.A. von Julin 27.6.1918.

PAINETUT LÄHTEET – TRYCKTA KÄLLOR

Ellinor Mend: *Punikkityttö ja jääkäriupseeri*, WSOY, Borgå 1982

Sanomalehdet – Tidningar

Arbetarnas Notisblad
Arbetet
Helsingin Sanomat
Hufvudstadsbladet
Työmies

KUVALÄHTEET – BILDKÄLLOR

Helsingin Kapunginmuseo – Helsingfors stadsmuseum
Kansan Arkisto – Folkets arkiv
Museovirasto – Museiverket
Tampereen museot
Työväen Arkisto – Arbetararkivet
Työväenmuseo Werstas – Arbetarmuseet Werstas

Svenska kulturfonden on tukenut tämän kirjan julkaisua.
Boken har utgetts med stöd ur Svenska kulturfonden.

Työryhmä / Arbetsgrupp

Outi Hupaniittu (SKS), Katri Kivilaakso (SKS), Nelly Laitinen (SLS) ,
Juha Nirkko (SKS), Johan Pyy (SLS), Inari Ranta (SKS), Maria Vainio-Kurtakko (SLS)

Avustajat / Assistenten

Milla Eräsaari (SKS), Ulla Heiskanen (SKS), Sanna Jylhä (SLS),
Liisa Lehto (SKS), Hedvig Rask (SLS), Mirva Virtanen (SLS)

Asiantuntijat / Experter

FM, lektor i historia Sture Lindholm; dosentti,
erikoistutkija Ulla-Maija Peltonen; FT Aapo Roselius

Ulkoasu / Grafisk form: Antti Pokela (SLS)

Valokuvat (ellei toisin mainita) / **Fotografier** (om inte annat anges):

Milla Eräsaari (SKS), Janne Rentola (SLS), Tea Åvall (SKS)

Ohjausryhmä / Stygrupp

Liisa Hakamies-Blomqvist (SLS), Ulla Heiskanen (SKS),
Outi Hupaniittu (SKS), Kristina Linnovaara (SLS), Jonas Lång (SLS),
Sirikka-Liisa Mettomäki (SKS), Marika Mäklin (SLS), Johan Pyy (SLS),
Karola Söderman (SLS), Jennica Thylin-Klaus (SLS), Maria Vainio-Kurtakko (SLS)

Kannen kuva / Omslagsbild: Lapsi leikkii kadulla pian Tampereen taistelun
päättymisen jälkeen. / Ett barn leker på gatan kort efter slaget om Tammerfors.

Kuva / Foto: Oscar Sundberg. Tampereen museot.

Paino / Tryck: Oy Nordprint Ab, 2017

ISBN 978-951-583-367-9 (painettu julkaisu/tryckt utgåva)

ISBN 978-951-583-368-6 (pdf)

UDK 948.0(075) "1918"

1918

Minä olin siellä – Jag var där

1918. Minä olin siellä – Jag var där on kaksikielinen oppimisaineisto Suomen sisällissodasta. Kirja perustuu alkuperäisiin arkistoaineistoihin ja antaa monipuolisen kuvan siitä, miten sota vaikutti ihmisiin ja yhteiskuntaan. Oppimistehtävät täydentävät arkistoaineistoa ja ohjaavat oppilaita lähdekriittiseen tarkasteluun. Kirja on suunnattu peruskoulun 7.–9. luokille ja lukioon. Se sopii käytettäväksi osana historian, äidinkielen sekä toisen kotimaisen kielen opetusta.

Kirja ja lisää arkistoaineistoja vuodesta 1918 on osoitteessa

1918.finlit.fi

Suomen 100-vuotisjuhlavuoden kunniaksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Svenska litteratursällskapet i Finland lahjoittavat 25 kappaletta kirjaa kaikkiin Suomen peruskouluihin (7.–9. luokat) ja lukioihin, sekä yhden kappaleen kaikkiin kunnallisiin kirjastoihin.

1918. Minä olin siellä – Jag var där är en tvåspråkig lärobok om finska inbördeskriget. Den baserar sig på autentiskt arkivmaterial och ger en mångsidig bild av hur kriget påverkade individen och samhället. Arkivmaterial kompletteras med uppgifter som vägleder eleven i arbetet med historiska källor och källkritik. Boken riktar sig till grundskolan (årskurs 7–9) och gymnasiet och kan användas inom undervisningen i historia, modersmål och det andra inhemska språket.

Boken och mer arkivmaterial om 1918 finns på adressen

1918.sls.fi

Med anledning av Finlands 100-årsjubileum donerar Svenska litteratursällskapet i Finland och Finska Litteratursällskapet 25 böcker till alla grundskolor (årskurs 7–9) och gymnasier i Finland. Ett exemplar av boken delas ut till alla kommunala bibliotek.

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURA

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

ISBN 978-951-583-367-9

9 789515 833679